

*Profilaktyka uzależnień w gminach
województwa opolskiego w 2020 r.*

RAPORT WOJEWÓDZKI 2020

dr Michał Wanke, Dariusz Zawora

Opole, marzec 2021

Spis treści

Wprowadzenie: o badaniu	3
Gminy objęte badaniem i metoda realizacji.....	3
Realizacja programów profilaktycznych	6
Realizacja programów profilaktycznych w jednostkach edukacyjnych	6
Realizacja rekomendowanych programów profilaktycznych	8
Rodzaje rekomendowanych programów profilaktycznych.....	11
Programy rekomendowane a kompetentni realizatorzy	15
Realizacja nierekomendowanych (autorskich) programów profilaktycznych	17
Ewaluacja realizowanych programów profilaktycznych	20
Działania profilaktyczne realizowane za pośrednictwem internetu.....	22
Wsparcie dla oddolnych inicjatyw społecznych	25
Rozwój profesjonalnej profilaktyki uzależnień	28
Wsparcie oddolnych inicjatyw społecznych.....	30
Kompetencje osób realizujących działania profilaktyczne	33
Oszacowanie problemu uzależnień.....	38
Współpraca w obszarze profilaktyki uzależnień	40
Profilaktyka uzależnień a pandemia Covid-19.....	43
Nowe substancje psychoaktywne	55
Działania profilaktyczne planowane w roku 2021	57
Mocne i słabe profilaktyki w 2020 roku	59
Mocne strony profilaktyki.....	59

Słabe strony profilaktyki	60
Działania związane z redukcją szkód w profilaktyce	61
Działania profilaktyczne w zakresie redukcji szkód do realizacji w przyszłości	63
Zapotrzebowanie na szkolenia	65
Współpraca z UMWO	74
Profilaktyka i zwalczanie HIV i AIDS	81
Przemoc domowa a Covid-19	82
Aneks 1	89
Aneks 2	90

Wprowadzenie: o badaniu

W opracowaniu zestawiono dane uzyskane we wszystkich gminach województwa opolskiego dotyczące działań profilaktycznych w obszarze uzależnień od substancji psychoaktywnych, w tym alkoholu oraz uzależnień behawioralnych, które podejmowano w tych samorządach w roku 2020. Ponadto, raport uwzględnia deklaracje na temat dalszych działań oraz spekulacje dotyczące barier w ich realizacji.

Rok 2020 był wyjątkowy ze względu na trwanie epidemii Covid-19 i tegoroczna edycja badania uwzględnia wątki związane bezpośrednio z efektami tego wyjątkowego stanu rzeczy, w tym również przemoc domową w związku z konsekwencjami wprowadzanych obostrzeń, także tych, dotyczących pozostawania w domach.

Podobnie jak w latach ubiegłych, w raporcie prezentowane są wyniki kolejnej edycji badania ankietowego za rok 2020, ale niektóre wątki przedstawiono w perspektywie kilkuletniej (od 2012 r.), tak by zarysować trendy.

Gminy objęte badaniem i metoda realizacji

Po raz kolejny odpowiedzi na pytania w kwestionariuszu ankiety udzielono we wszystkich gminach województwa opolskiego. Ponownie, raportując o roku 2020 mówi się o całym województwie bez wyjątku. W związku z tym, że w wybranych miejscach przedstawia się wieloletnie trendy, przypomina się, że nie zawsze udawało się w raporcie wojewódzkim uwzględnić perspektywy wszystkich gmin. W latach ubiegłych uczestnictwo zawsze dotyczyło większości jednostek samorządu terytorialnego, ale nie wszystkich:

- 2012 - 66 gmin;
- 2013 - 71 gmin;
- 2014 - 68 gmin;

- 2015 - 69 gmin;
- 2016-2020 - 71 gmin.

Kwestionariusz ankiety udostępniono przedstawicielom wszystkich gmin województwa przesyłając adres elektronicznego formularza z wykorzystaniem Elektronicznej Platformy Usług Administracji Publicznej. W dniach od 22. stycznia 2021 r. do 18. lutego 2021 r. przedstawiciele wszystkich 71 gmin udzielili odpowiedzi na kwestionariusz ankiety. Prezentowane rozkłady dotyczą 71 przypadków. W przypadku wielu kwestii wyniki zaprezentowano w podziale na typy gmin: wiejskie, wiejsko-miejskie i siedziby powiatów (tabela 1.).

Tabela 1. - Gminy województwa opolskiego ze względu na typ.

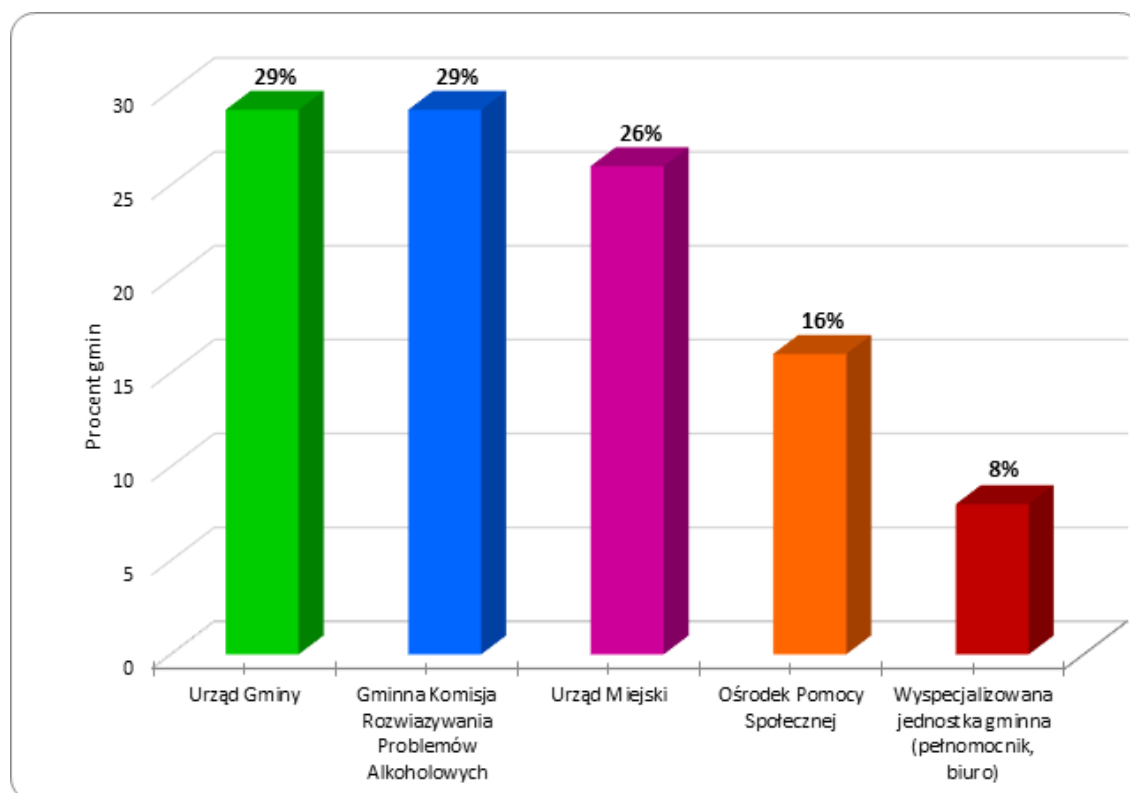
Gminy wiejskie:
Bierawa, Branice, Chrzastowice, Cisek, Dąbrowa, Dobrzeń Wielki, Domaszowice, Izbicko, Jemielnica, Kamiennik, Komprachcice, Lasowice Wielkie, Lubrza, Lubsza, Łambinowice, Lubniany, Murów, Olszanka, Pakosławice, Pawłowiczki, Pokój, Polska Cerekiew, Popielów, Radłów, Reńska Wieś, Rudniki, Skarbimierz, Skoroszyce, Strzeleczyki, Świerczów, Tarnów Opolski, Turawa, Walce, Wilków, Zębowice
Gminy wiejsko - miejskie:
Baborów, Biała, Byczyna, Dobrodzień, Głogówek, Głuchołazy, Gogolin, Grodków, Gorzów Śląski, Kietrz, Kolonowskie, Korfantów, Leśnica, Lewin Brzeski, Niemodlin, Otmuchów, Ozimek, Paczków, Praszka, Prószków, Tułowice, Ujazd, Wołczyn, Zawadzkie, Zdieszowice
Gminy - siedziby powiatów:
Brzeg, Głubczyce, Kędzierzyn - Koźle, Kluczbork, Krapkowice, Namysłów, Nysa, Olesno, Opole, Prudnik, Strzelce Opolskie

Od roku 2012 r. badanie realizowane jest w oparciu o kwestionariusz ankiety, który zawiera ten sam rdzeń tematyczny. W każdej edycji wprowadza się jednak dodatkowe zmienne. W porównaniu z rokiem 2019 rozbudowano kwestionariusz

z 46 do 53 pozycji. Dodano pytania na temat działań profilaktycznych wobec epidemii Covid-19 w 2021 roku, a także zauważalnego wpływu pandemii na życie mieszkańców, w tym w zakresie przemocy domowej.

Postęp wypełniania kwestionariuszy przez przedstawicieli gmin był na bieżąco monitorowany i z tymi jednostkami, z których odpowiedzi nie służywały, kontaktowano się telefonicznie, ponownie prosząc o wypełnienie ankiety. W gminach odpowiedzi udzielały rozmaite jednostki (Wykres 1.), zasadniczo były to urzędy gmin, urzędy miejskie lub gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, a nieco rzadziej - ośrodki pomocy społecznej - oraz, jeszcze rzadziej inne wyspecjalizowane jednostki.

Wykres 1.: Jednostki wypełniające ankietę.

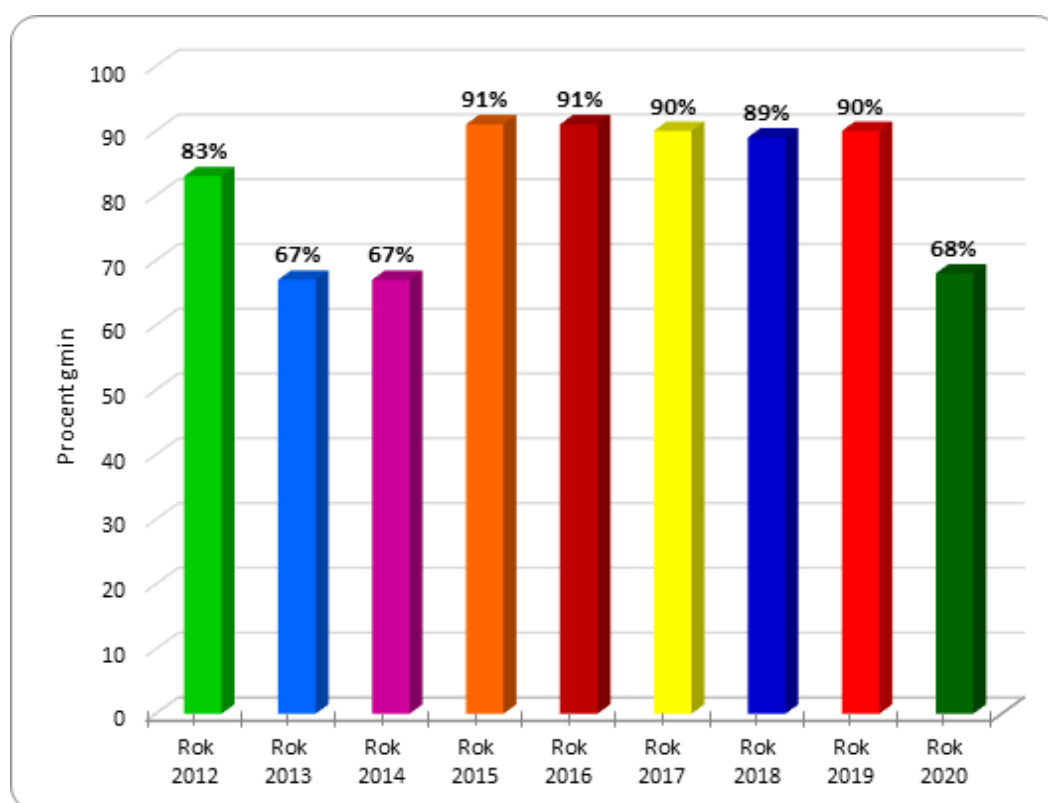

Realizacja programów profilaktycznych

Realizacja programów profilaktycznych w jednostkach edukacyjnych

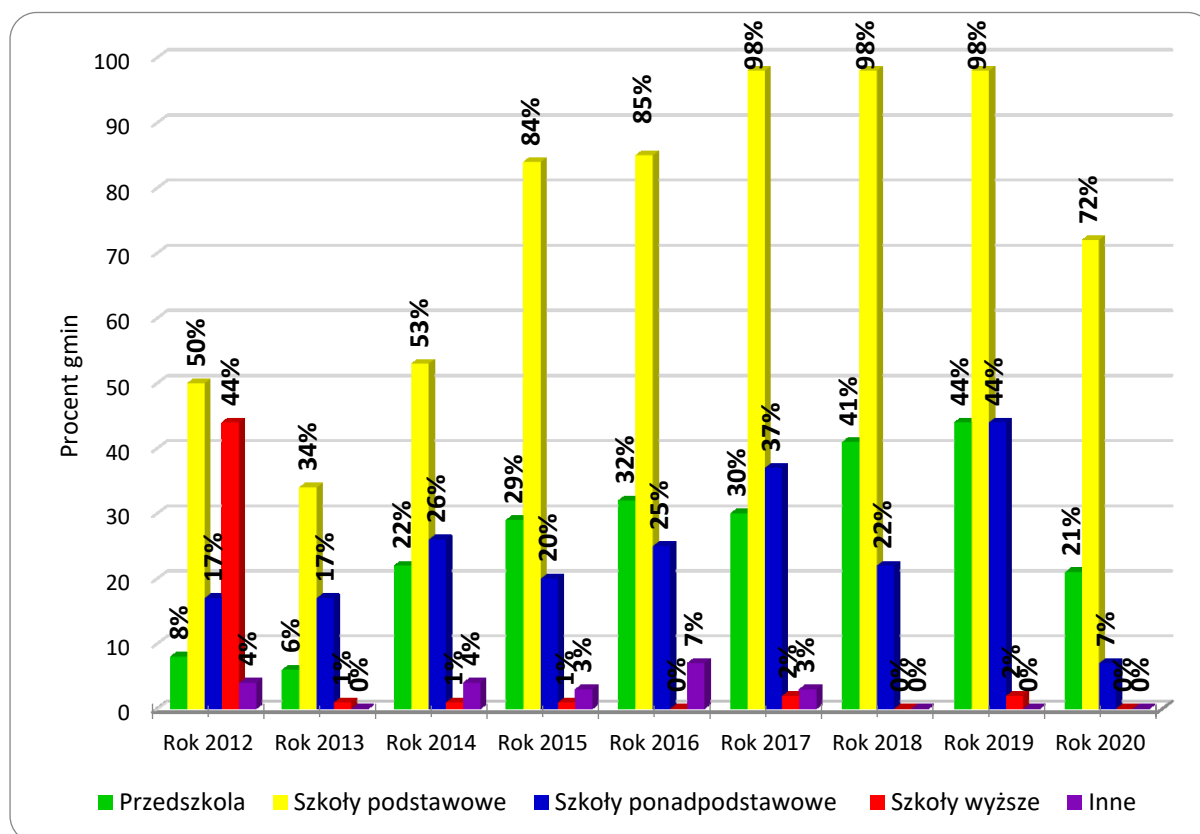
Realizacja działań z zakresu profilaktyki uzależnień od substancji psychoaktywnych oraz uzależnień behawioralnych w jednostkach edukacyjnych powinna mieć najwyższy priorytet ze wszystkich działań w obszarze profilaktyki uzależnień jakie realizowane są w gminach woj. opolskiego. Działania profilaktyczne, których beneficjentami są najmłodsze grupy odbiorców, wyposażają je w szereg umiejętności oraz kompetencji społecznych, dzięki którym ich członkowie są chronieni przed wczesną inicjacją narkotykową, alkoholową oraz coraz bardziej powszechnymi w tej grupie odbiorców uzależnieniami od czynności, nie tylko w okresie dzieciństwa, ale również w okresie adolescencji i późniejszych okresach życia.

Wykres 2.: Procent gmin realizujących (wspierających realizację) programy profilaktyczne w jednostkach edukacyjnych w latach 2012-2020.

W latach 2015 - 2019 gminy Województwa opolskiego chętnie wspierały działania profilaktyczne realizowane w jednostkach edukacyjnych. Realizację programów profilaktycznych w tym okresie wspierało ~90% gmin. W roku 2020 jedynie 68% z nich wsparło tego typu działania profilaktyczne (wyk. 2). Biorąc pod uwagę trudności w realizacji programów profilaktycznych w warunkach nauki zdalnej, odsetek gmin wspierających tego typu działania wydaje się być zadowalający.

Wykres 3.: Procent gmin realizujących programy profilaktyczne w jednostkach edukacyjnych w latach 2012-2020 (podział ze względu na typ jednostki).

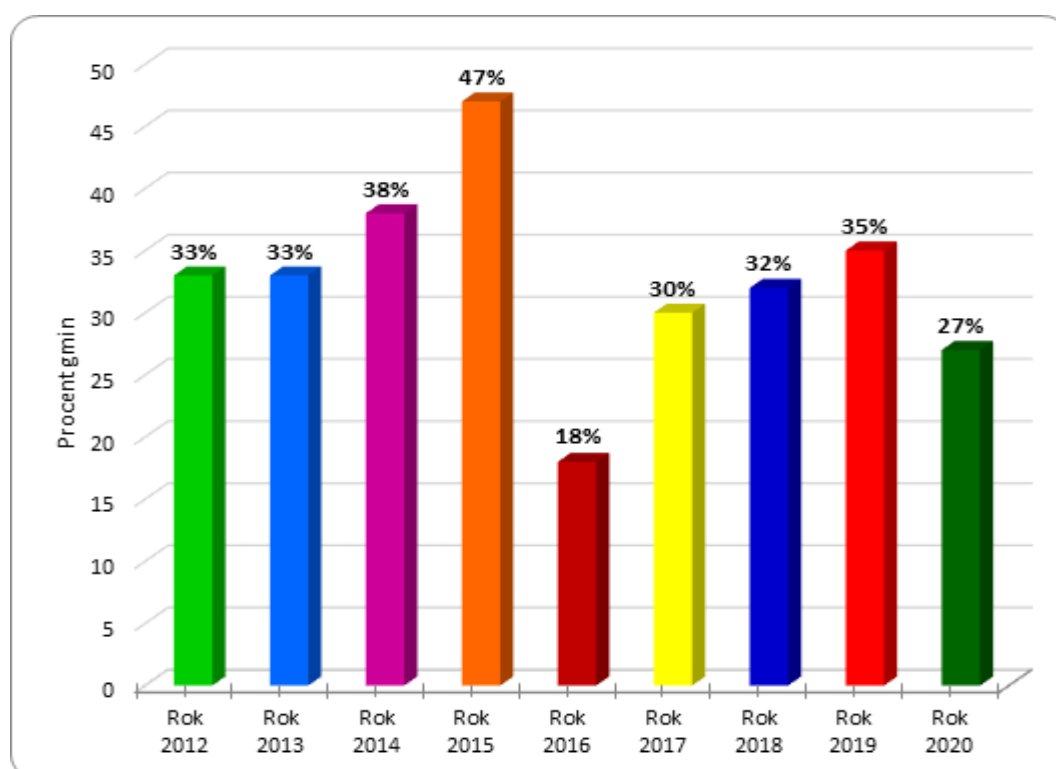
Podobnie jak w poprzednich latach, również w roku 2020 gminy województwa opolskiego najchętniej wspierały realizację programów profilaktycznych w szkołach podstawowych. Prawie $\frac{3}{4}$ gmin województwa opolskiego (72%), zadeklarowało wsparcie dla tego typu działań w szkołach podstawowych. Co piąta gmina województwa opolskiego wspierała działania profilaktyczne realizowane w grupach dzieci przedszkolnych, a 7% gmin woj. opolskiego wsparła działania profilaktyczne realizowane w szkołach ponadpodstawowych (wyk.3). Ze względu na pandemię Covid-19, najbardziej widoczny spadek w realizacji programów profilaktycznych

w jednostkach edukacyjnych odnotowano w przypadku realizacji tego typu działań w szkołach ponadpodstawowych. W roku 2020 gminy województwa opolskiego nie wspierały realizacji działań profilaktycznych w szkołach wyższych.

Realizacja rekomendowanych programów profilaktycznych

Najwyższą wartością w przeciwdziałaniu uzależnieniom od substancji psychoaktywnych i uzależnieniom behawioralnym cechują się programy profilaktyczne rekomendowane przez Państwową Agencję Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym (PARPA), Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii (KBPN), Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE) oraz Instytut Psychiatrii i Neurologii (IPiN). Dzięki opracowanemu przez te instytucje systemowi rekomendacji, nie tylko możliwe jest dokonanie oceny ich skuteczności, ale również możliwe jest zagwarantowanie bezpieczeństwa odbiorcom podczas realizowania tego typu programów, co ma kapitalne znaczenie przy tak wrażliwej tematyce jak zachowania ryzykowne.

Wykres 4.: Procent gmin deklarujących realizację rekomendowanych programów profilaktycznych na ich terenie w latach 2012-2020.

W latach 2016-2019 można było zaobserwować stały, wzrostowy trend realizacji programów rekomendowanych dotowanych przez gminy województwa opolskiego. W 2020 roku 27% gmin województwa opolskiego wsparło działania profilaktyczne oparte na realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych (wyk 4.). W porównaniu z rokiem 2019, pomimo obostrzeń (także obejmujących system edukacji) w związku z pandemią Covid-19, jedynie 8% gmin mniej udzieliło wsparcia dla realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych w roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019.

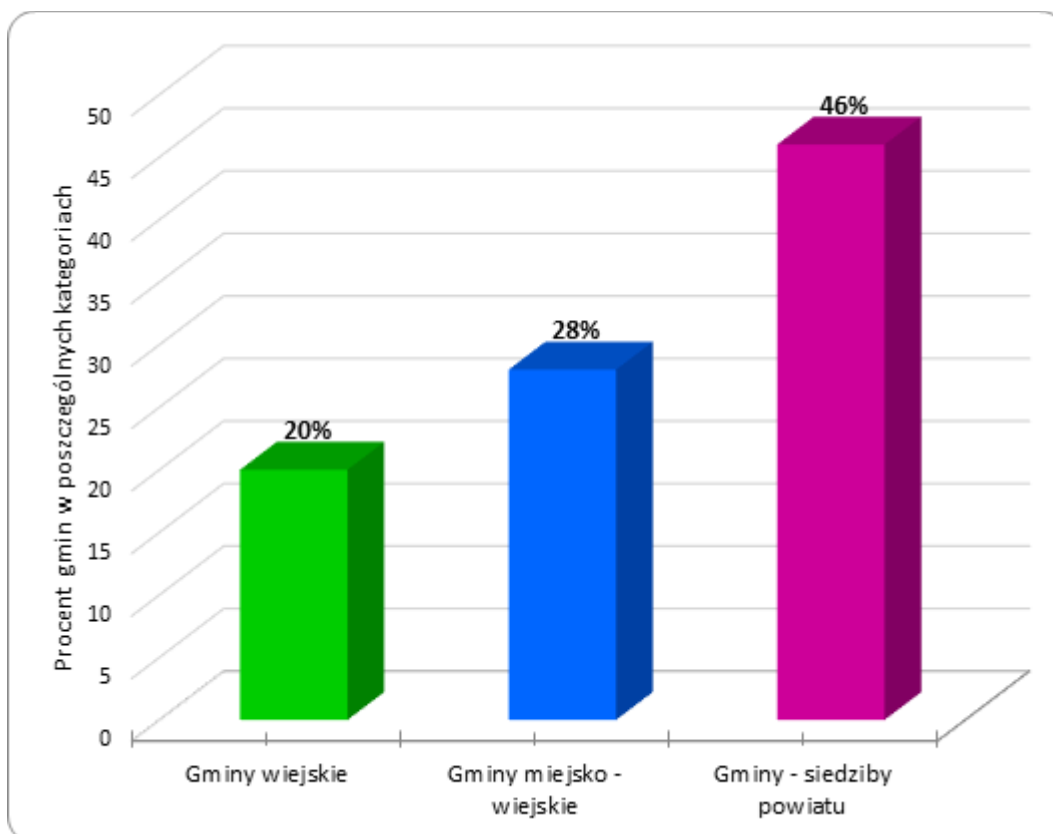
Prawdopodobnie jedną z przyczyn braku udzielonego wsparcia dla realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych przez gminy województwa opolskiego w roku 2020 - co nie powinno dziwić - były obostrzenia wynikające z trwającej pandemii Covid-19 (59% wskazań). Ze względu na wprowadzony system nauki zdalnej, dotarcie do beneficjentów programów profilaktycznych w jednostkach edukacyjnych przez większą część roku była praktycznie niemożliwa, a co za tym idzie również niemożliwa była realizacja programów profilaktycznych. Drugim, najczęstszym wskazaniem - podobnie jak w poprzednich latach - był wysoki koszt realizacji programów rekomendowanych (14% wskazań). Ponadto wskazywano również na fakt realizowania innych działań profilaktycznych (12% gmin), brak kompetentnych realizatorów, mających lub chcących realizować rekomendowane programy profilaktyczne (9% gmin) oraz małe zainteresowanie realizacją programów rekomendowanych przez same jednostki edukacyjne (5% gmin).

Tabela 2.: Wyjaśnienia dot. nie realizowania programów rekomendowanych.

Wyjaśnienie	liczba odpowiedzi	procent gmin
Epidemia Covid-19	34	59%
Brak środków finansowych na realizację programów rekomendowanych. Zbyt wysokie koszty realizacji.	8	14%
Realizowano inne programy	7	12%
Brak kompetentnych realizatorów	5	9%
Małe zainteresowanie szkół programami rekomendowanymi	3	5%
Inne przyczyny	1	2%

W roku 2020 główną przyczyną braku realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych jest wyjątkowa sytuacja związana pandemią Covid-19. Jednak pomijając to wyjątkowe wskazanie, od kilku lat gminy sugerują, że głównymi przyczynami braku realizacji tego typu działań jest przede wszystkim wysoka cena realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych oraz brak kompetentnej kadry, która mogłaby je realizować. Kolejną (jak może się wydawać, wynikającą z dwóch poprzednich) przyczyną jest realizacja innych niż rekomendowane programów i działań profilaktycznych (tab. 2). Warto zatem podjąć działania, które mogłyby obniżyć koszt realizacji programów profilaktycznych (np. realizacja tego typu programów we współpracy z inną jednostką edukacyjną), czy też zwiększenie dostępu do kadry kompetentnej do ich realizowania (poprzez dotowanie szkoleń lub tworzenie baz danych dostępnych realizatorów na terenie województwa).

Wykres 5.: Procent gmin (w poszczególnych kategoriach) wspierających realizację rekomendowanych programów profilaktycznych w roku 2020 (podział ze względu na typ gmin).

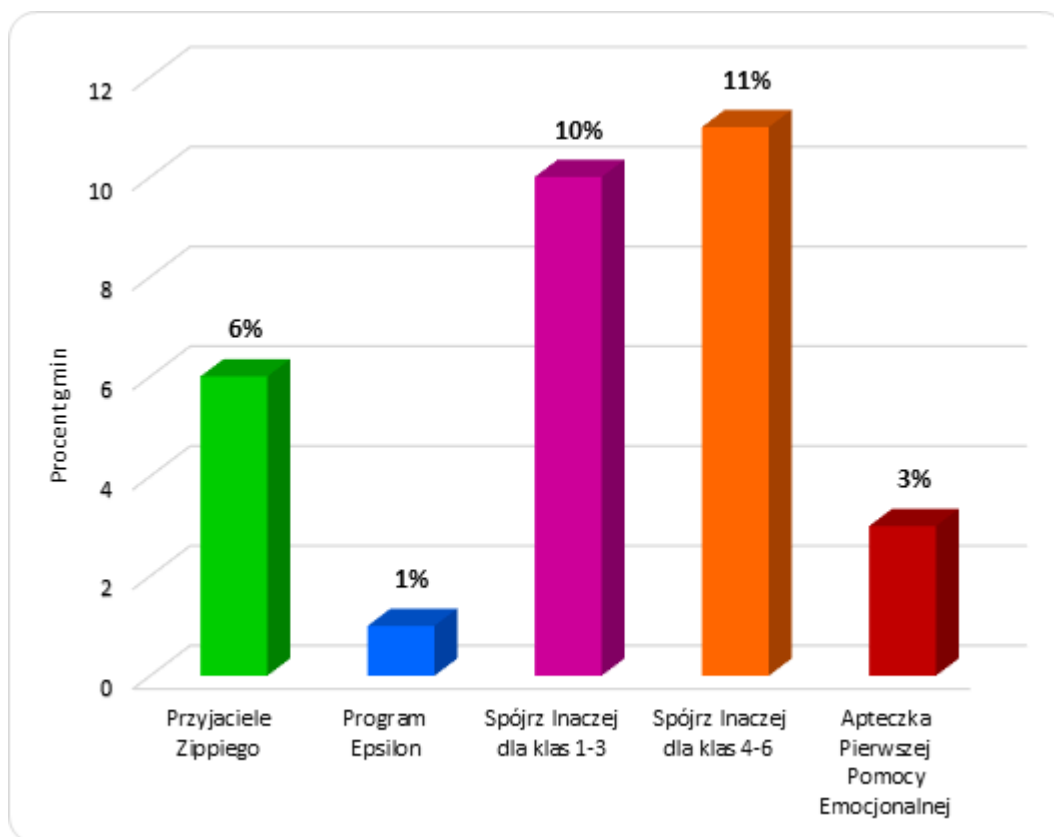

Podobnie jak w roku 2019, również w roku 2020 najczęściej wsparcia dla realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych udzielały gminy - siedziby powiatów (46% gmin). Niemal o połowę (rok do roku) spadło wsparcie udzielane dla tego typu działań przez gminy miejsko - wiejskie (28% gmin w roku 2020 w porównaniu z 45% gmin w roku 2019). Nie zmienił się natomiast znacząco odsetek gmin wiejskich, które udzieliły wsparcia dla realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych w roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019. Jak zilustrowano na wykresie nr. 5, co piąta gmina wiejska województwa opolskiego udzieliła wsparcia dla realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych.

Rodzaje rekomendowanych programów profilaktycznych

Programy z zakresu promocji zdrowia kierowane są głównie do odbiorców, którzy nie mają jeszcze doświadczeń związanych z używaniem substancji psychoaktywnych czy uzależnień behawioralnych. Głównym celem programów profilaktycznych z zakresu promocji zdrowia jest wyposażenie beneficjentów w umiejętności oraz kompetencje społeczne, które pozwalają na adekwatne ich reagowanie w sytuacjach trudnych oraz lepsze radzenie sobie tak w kontaktach interpersonalnych, jak i funkcjonowaniu intra-psychicznym. Nabyte umiejętności pozwalają również na profilowanie u beneficjentów "zdrowego" stylu życia, co stanowi nieocenioną ochronę przed potencjalnym uzależnieniem od substancji psychoaktywnych oraz uzależnieniami od czynności.

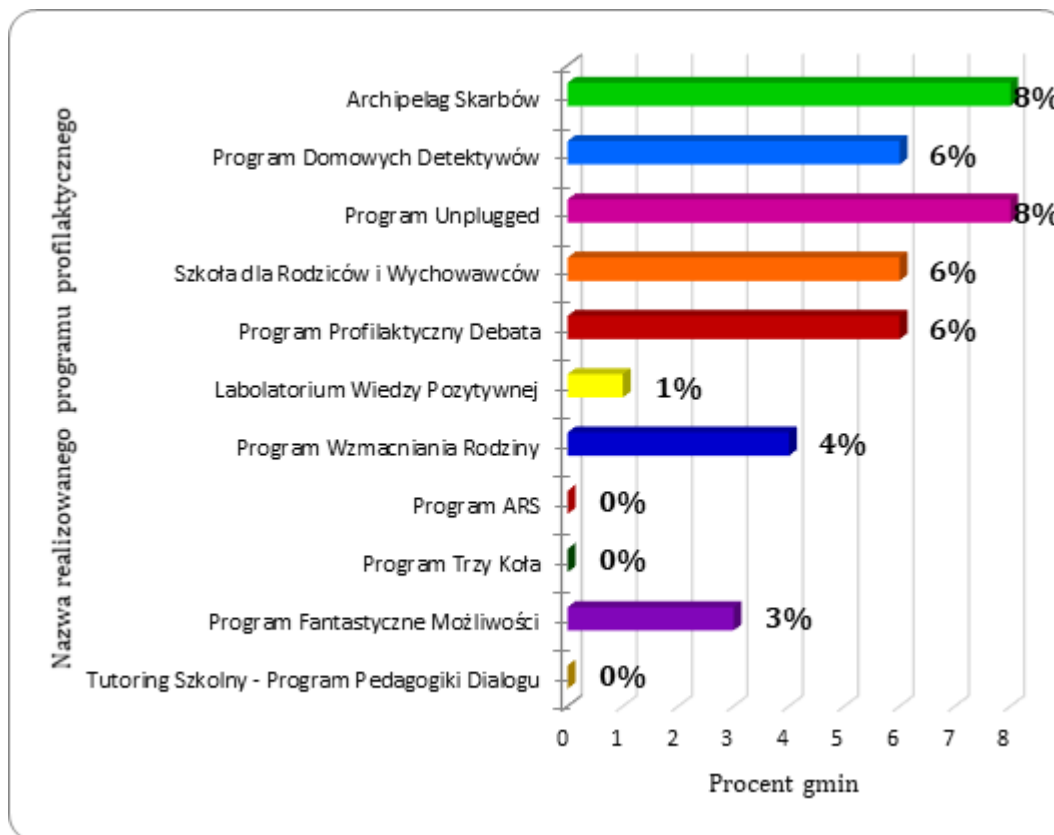
Wykres 6.: Procent Gmin wspierających realizację wybranych rekomendowanych programów profilaktycznych w zakresie promocji zdrowia w 2020 r.

W roku 2020, gminy województwa opolskiego najczęściej wspierały realizację programu profilaktycznego "Spójrz Inaczej" (wyk. 6). Realizację tego programu przeznaczonego dla uczniów klas 4-6 wsparło 11% gmin województwa opolskiego, natomiast co 10 gmina wspierała realizację tego programu przeznaczonego dla uczniów klas 1-3. Innymi programami profilaktycznymi z zakresu promocji zdrowia, które otrzymały wsparcie w 2020 roku były programy: "Przyjaciele Zippiego" (6% gmin udzieliło wsparcia), "Apteczka Pierwszej Pomocy Emocjonalnej" (3% gmin udzieliło wsparcia) oraz "Program Epsilon" (1% gmin udzieliło wsparcia).

W obszarze profilaktyki uniwersalnej, głównym celem realizowanych programów profilaktycznych jest wzmocnienie tych cech beneficjenta, w sytuacjach w których się znajduje oraz w warunkach życiowych, które zmniejszają prawdopodobieństwo wystąpienia zachowania niepożądanego, takiego jak używanie substancji psychoaktywnych. Jednocześnie dążą one do ograniczenia lub wyeliminowania tych cech, sytuacji i warunków, które prawdopodobieństwo to zwiększają.

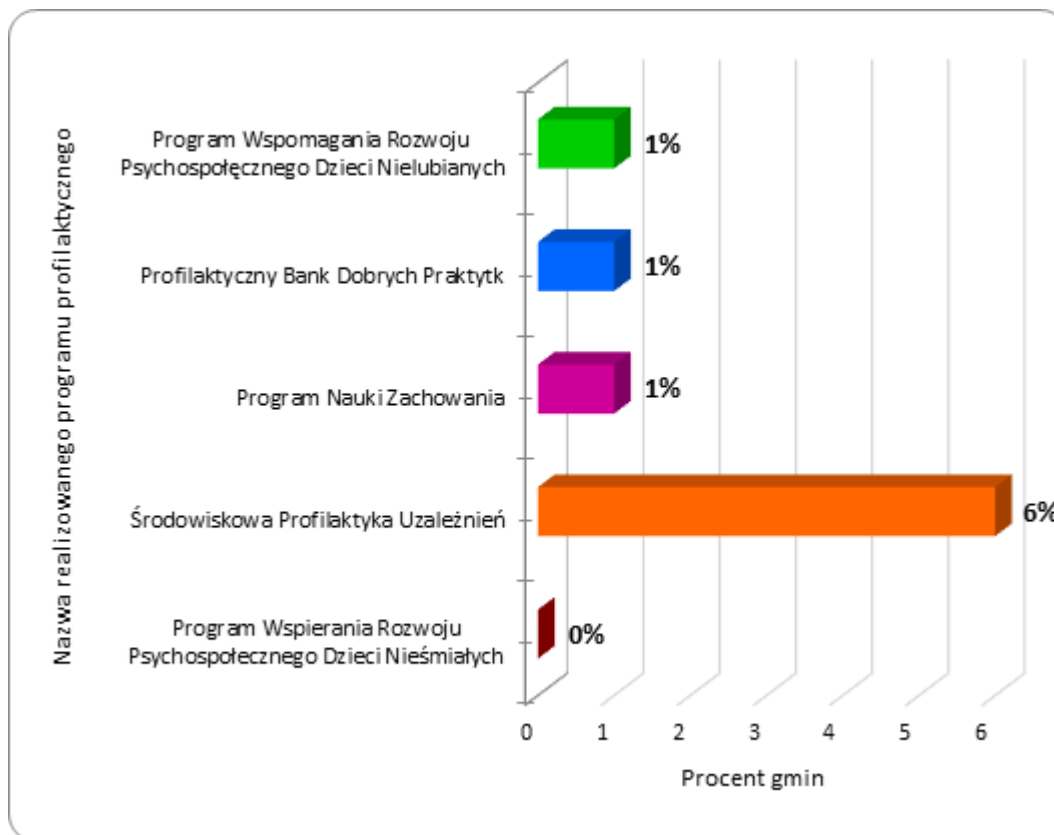
Wykres 7.: Procent gmin wspierających realizację wybranych rekomendowanych programów profilaktycznych w zakresie profilaktyki uniwersalnej w 2020 r.

W roku 2020, najczęściej realizowanymi programami profilaktyki uniwersalnej były programy “ Archipeląg Skarbów” oraz “Program Unplugged” (wyk. 7). Programy te w realizacji wsparło 8% gmin województwa opolskiego. Kolejnymi, najczęściej wspieranymi programami profilaktyki uniwersalnej były programy: “Program Domowych Detektywów”, “Szkoła Rodziców i Wychowawców”, “Debata” (6% gmin wsparło ich realizację).

Młodzież oraz dzieci, w przypadku których wystąpienie niepożądanych zachowań związanych z używaniem substancji psychoaktywnych lub zagrożenie wystąpienia uzależnienia od czynności jest znane, a prawdopodobieństwo ich wystąpienia wyższe niż przeciętne dla danego społeczeństwa, najczęściej objęte są działaniami z zakresu profilaktyki selektywnej. Głównym celem realizacji programów profilaktycznych w tym obszarze jest zidentyfikowanie czynników ryzyka oraz ich redukcja, co skutkuje zmniejszeniem częstotliwości występowania zachowań ryzykownych u beneficjentów tego typu działań.

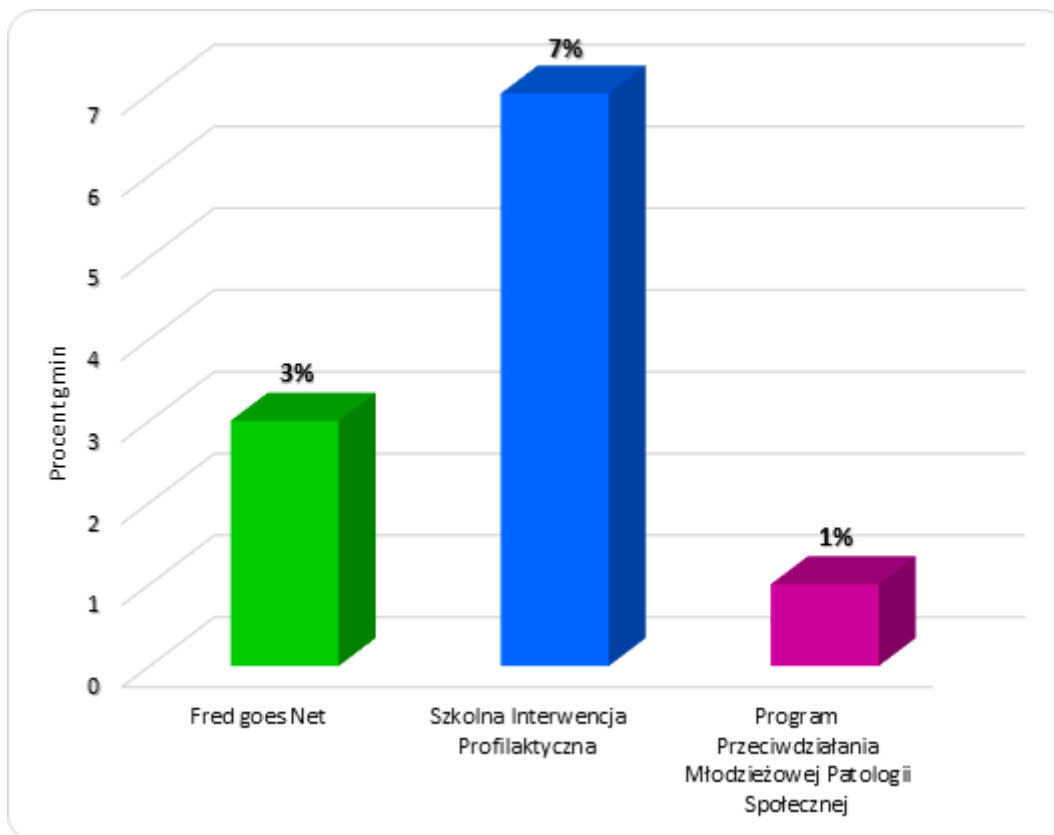
Wykres 8.: Procent gmin wspierających realizację wybranych rekomendowanych programów profilaktycznych w zakresie profilaktyki selektywnej w 2020 roku.

Program “Środowiskowa Profilaktyka Uzależnień” był najczęściej wspieranym programem profilaktyki selektywnej przez gminy województwa opolskiego w roku 2020 (6% gmin). W przypadku pozostałych programów profilaktyki selektywnej, tylko 1% gmin zdecydowała się na wsparcie ich realizacji, a w przypadku programu “Wspierania Rozwoju Psychospołecznego Dzieci Nieśmiałych” wsparcia takiego nie udzieliła ani jedna gmina województwa opolskiego (wyk. 8).

Działania z zakresu profilaktyki wskazującej kierowane są do tych beneficjentów, w przypadku których istnieje podejrzenie, że szczególnie mocno są oni narażeni na występowanie zachowań ryzykownych, również tych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, jak również do tych, u których rozpoznano już pierwsze objawy uzależnienia od substancji psychoaktywnych lub czynności. Głównymi celami działań z obszaru profilaktyki wskazującej jest zapobieganie rozwojowi uzależnienia, ograniczenie częstości występowania zachowań ryzykownych u beneficjentów lub zmiana tych zachowań na mniej destrukcyjne w skutkach.

Wykres 9.: Procent gmin wspierających realizację wybranych rekomendowanych programów profilaktycznych w zakresie profilaktyki wskazującej w 2020 roku.

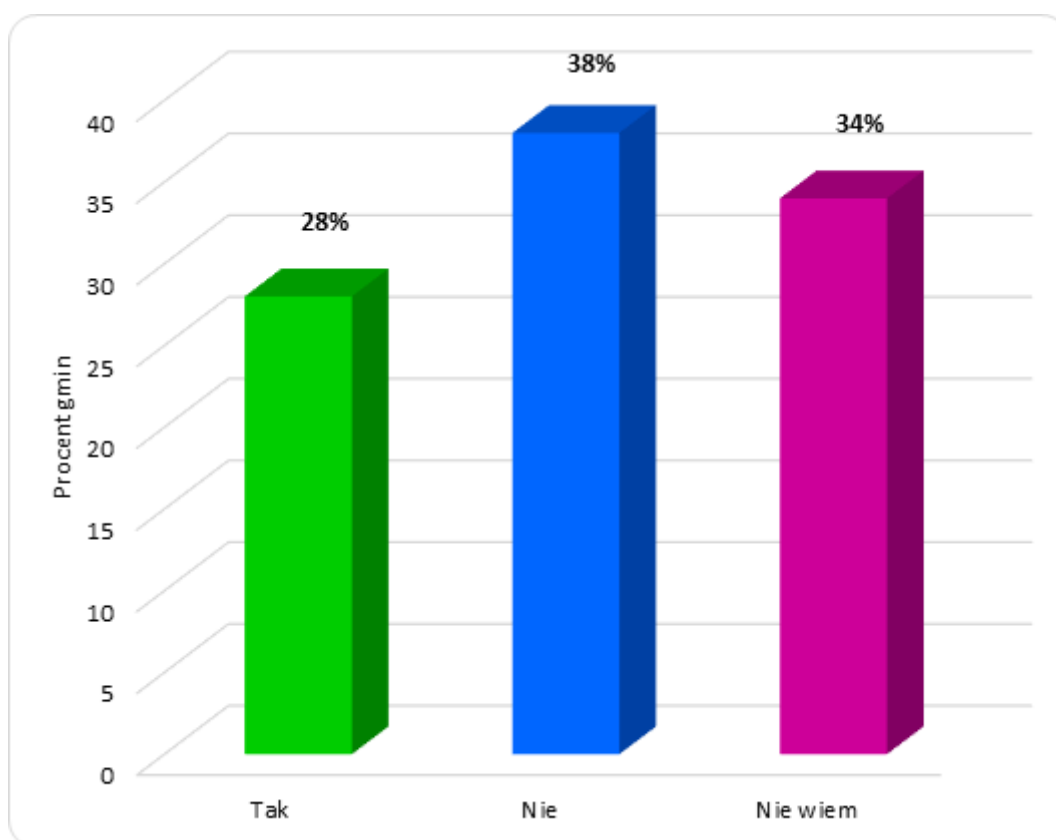

W obszarze profilaktyki wskazującej, najczęściej wspieranym programem profilaktycznym w roku 2020, był program “Szkolna Interwencja Profilaktyczna” (7% gmin). Trzy procent gmin wsparło realizację programu “Fred goes Net”, oraz 1% gmin udzieliło wsparcia w realizacji programu “Przeciwdziałanie Młodzieżowej Patologii Społecznej” (wyk. 9).

Programy rekomendowane a kompetentni realizatorzy

Jednym z kluczowych czynników, dzięki któremu jest możliwa realizacja rekomendowanych programów profilaktycznych, a co za tym idzie profesjonalizacja działań profilaktycznych wspieranych przez gminy województwa opolskiego, jest dostępność kompetentnych realizatorów takich programów.

Wykres 10.: Procent gmin posiadających wiedzę na temat dostępności osób kompetentnych w realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych w roku 2020.

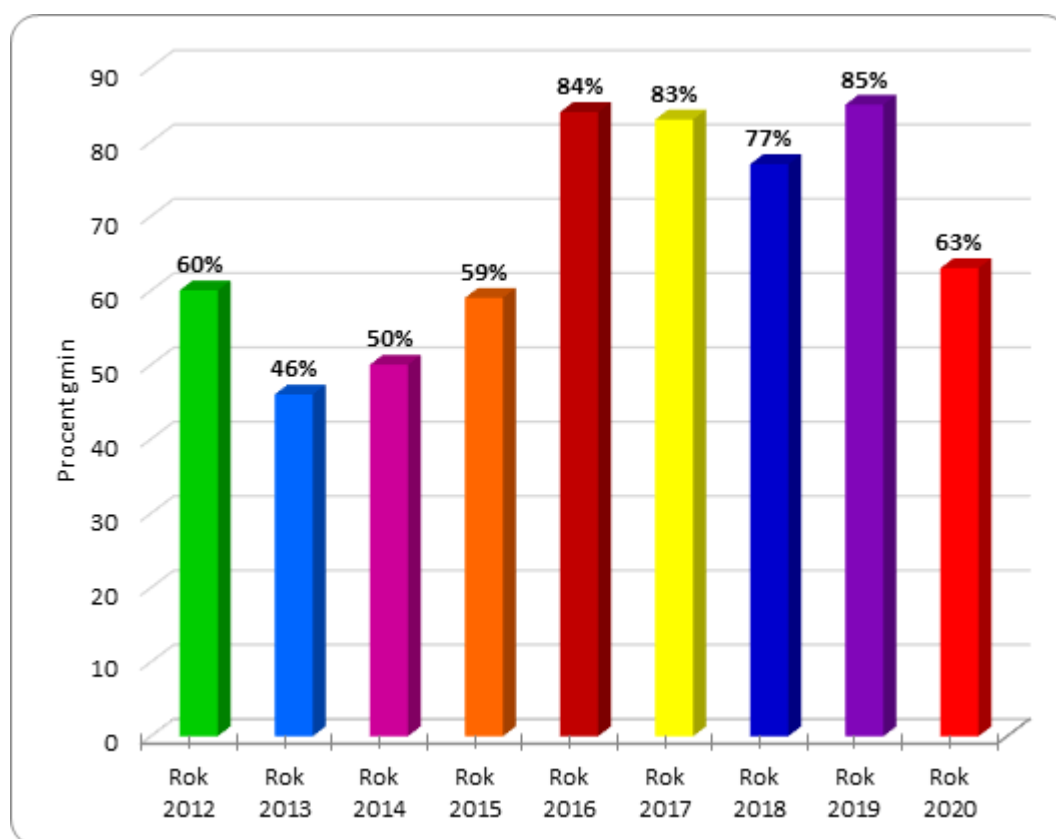

Niestety, podobnie jak w roku 2019, również w roku 2020, jedynie nieco ponad ¼ gmin województwa opolskiego zadeklarowała, że na jej terenie jest osoba kompetentna do realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych. Niepokojący natomiast jest odsetek gmin (34%), które twierdzą, iż nie posiadają wiedzy na temat tego, czy na ich terenie znajduje się taka osoba (wyk. 10). Budzi to pytanie o potrzebę stworzenia wojewódzkiej listy osób kompetentnych w realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych, która to lista mogłaby się stać ważnym narzędziem wspierającym realizację rekomendowanych programów profilaktycznych na terenie województwa opolskiego.

Realizacja nierekomendowanych (autorskich) programów profilaktycznych

Realizacja nierekomendowanych programów profilaktycznych, ze względu na ich niski koszt, oraz wysoką dostępność realizatorów, nadal są formą działań profilaktycznych cieszącą się dużą popularnością. Należy jednak pamiętać, że realizacja programów nierekomendowanych niesie ze sobą niebezpieczeństwa, które nie są jedynie związane z bezpośrednią interakcją, najczęściej młodego odbiorcy z realizatorem, którego kompetencje nie są instytucjonalnie potwierdzone, ale także związane z nieznaną skutecznością tego typu oddziaływań.

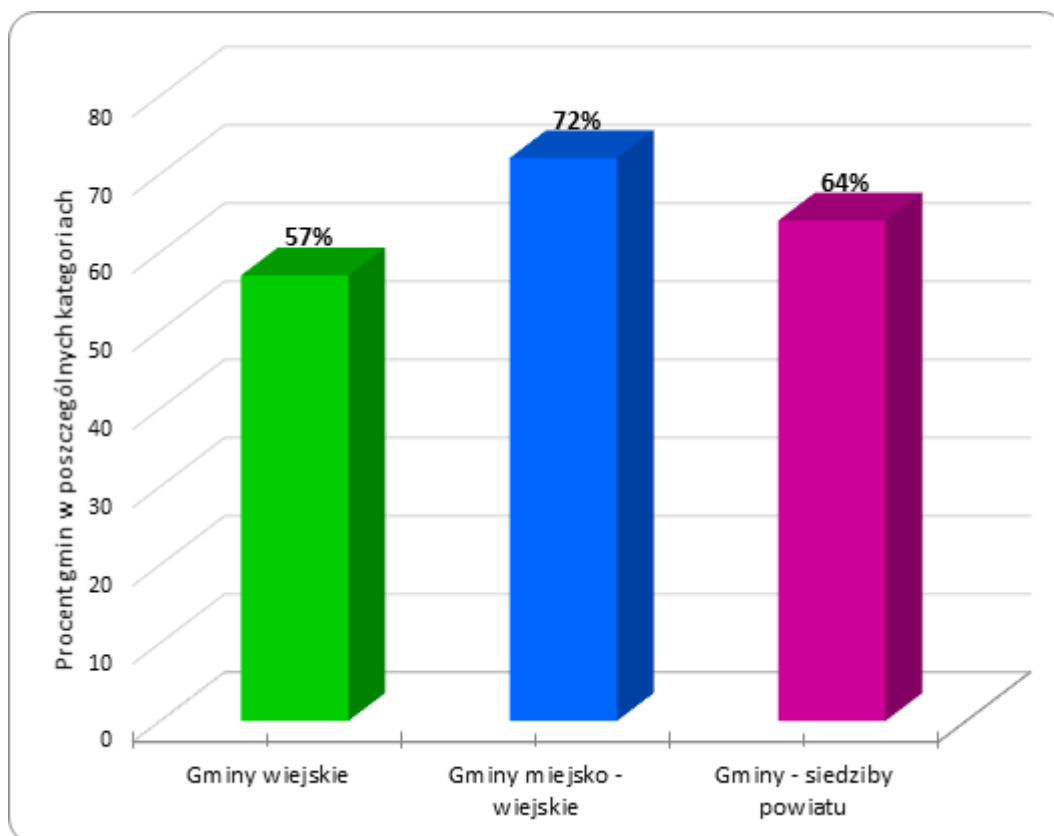
Wykres 11.: Procent gmin wspierających realizację nierekomendowanych programów profilaktycznych w latach 2012 – 2020.

Odsetek gmin, które wsparły realizację autorskich programów profilaktycznych w roku 2020, w porównaniu do roku 2019, jest znacznie niższy (wyk. 11). Należy przypuszczać, że głównym czynnikiem odpowiedzialnym za ten stan rzeczy jest trwająca w 2020 r. pandemia Covid-19. Jednakże, pomimo zalecaných obostrzeń

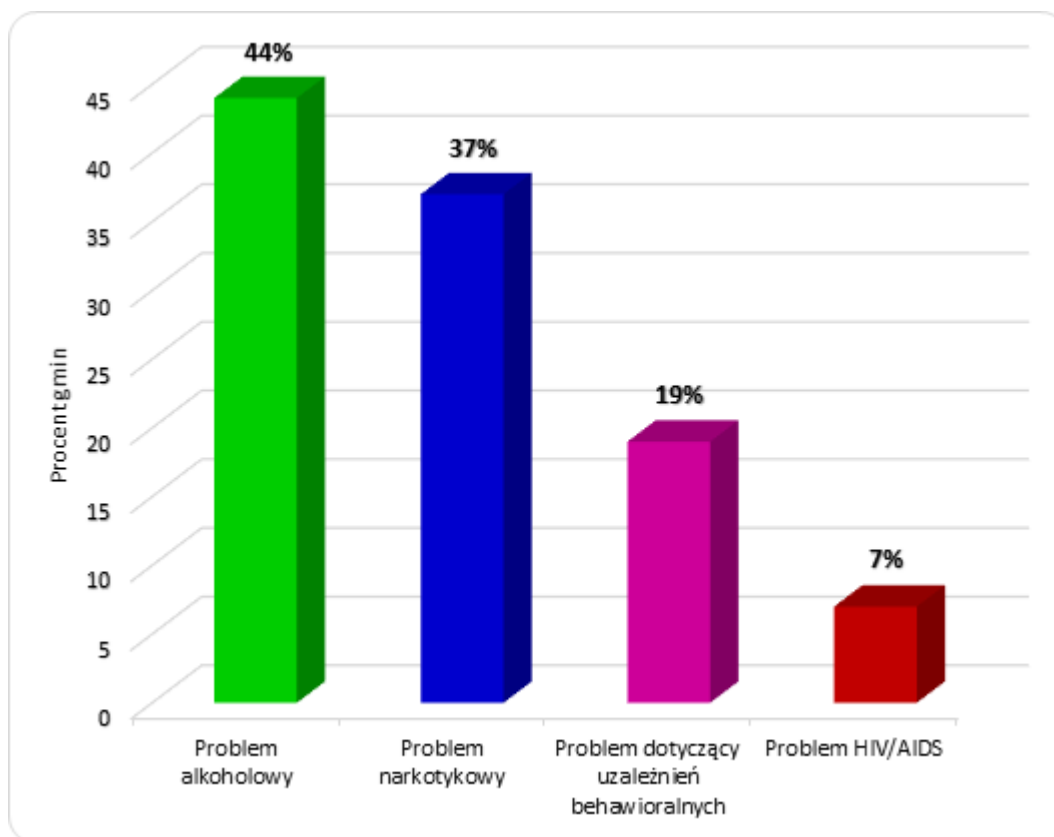
oraz organizacji nauki w trybie zdalnym, 63% gmin województwa opolskiego wsparła działania profilaktyczne polegające na realizacji autorskich programów profilaktycznych. Odsetek ten (pomimo wprowadzonych obostrzeń) jest wyższy niż w latach 2012 - 2015.

Wykres 12.: Procent gmin wspierających realizację nierekomendowanych programów profilaktycznych w 2020 roku (podział ze względu na typ gmin).

Gminami, które najchętniej wspierały realizację nierekomendowanych programów profilaktycznych w roku 2020 były - podobnie jak w roku 2019 - gminy miejsko-wiejskie (wyk.12). Prawie $\frac{3}{4}$ gmin tego typu wspierały realizację autorskich programów profilaktycznych na swoim terenie w 2020 roku. Ponad połowa gmin wiejskich (57%) oraz gmin siedzib-powiatu (62%) również wspierało realizację tego typu działań profilaktycznych.

Wykres 13.: Problemy, jakich dotyczyły realizowane programy nierekomendowane na terenie Gmin woj. opolskiego w roku 2020.

Gminy województwa opolskiego wspierały realizację programów profilaktycznych, których tematyka dotyczyła problemu alkoholowego (44% gmin), problemu narkotykowego (37% gmin), uzależnień behawioralnych (19% gmin), problemu HIV/AIDS (7% gmin).

Tabela 3. Inne autorskie programy profilaktyczne realizowane przy wsparciu gmin woj. opolskiego w 2019 roku.

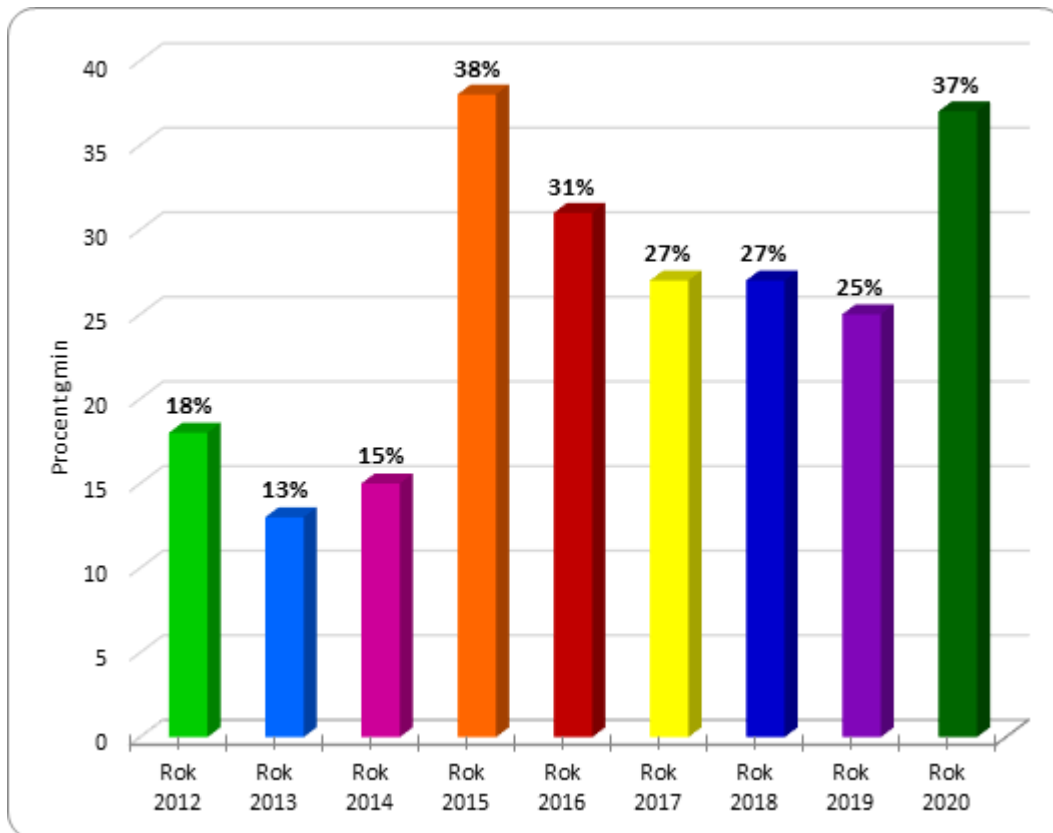
Rodzaj zagadnienia	Liczba gmin	Procent wszystkich gmin
przemoc i cyberprzemoc	2	3%
FAS	1	1%
problemy dzieci i młodzieży związane z trwającą pandemią Covid-19	1	1%

Ponadto 3% gmin zadeklarowało wsparcie nierekomendowanych programów profilaktycznych obejmujących swoją tematyką problemy związane z przemocą i cyberprzemocą, natomiast 1% gmin województwa opolskiego zadeklarowało dotowanie programów związanych z tematyką FAS (Alkoholowy Zespół Płodowy) oraz problemów psychicznych dzieci i młodzieży pojawiających się w związku trwającą pandemią Covid-19 (tab. 3.).

Ewaluacja realizowanych programów profilaktycznych

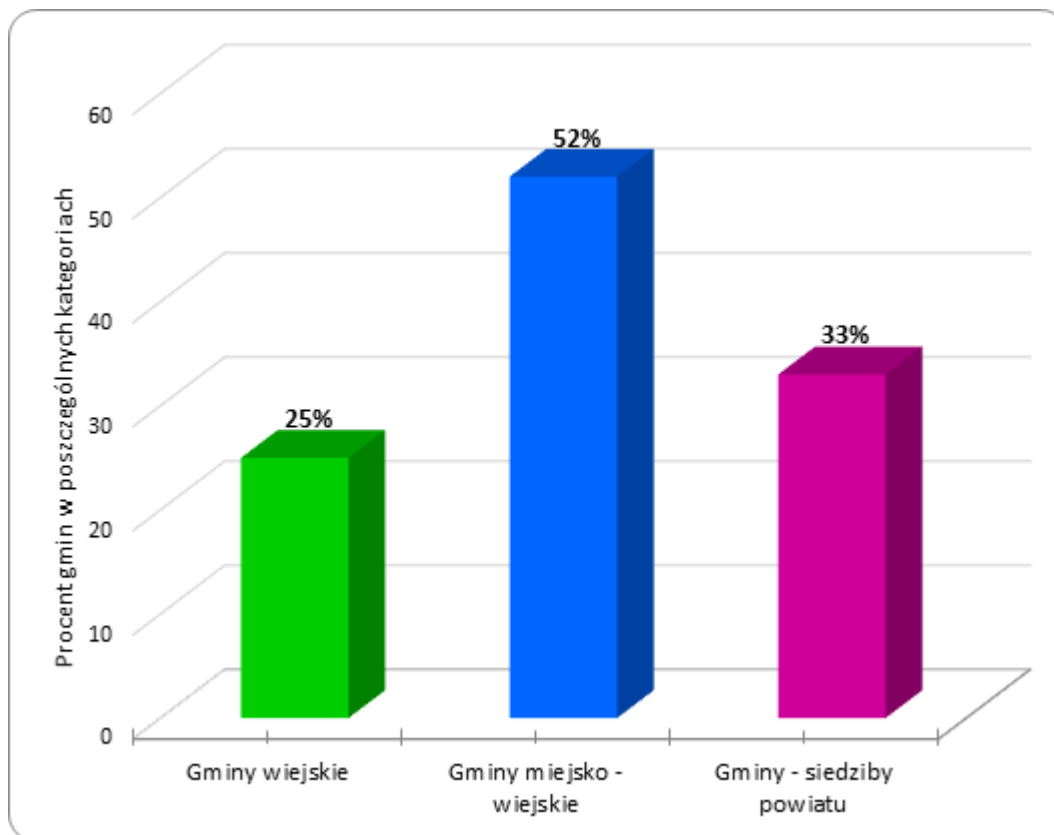
Ocena skuteczności działań profilaktycznych, rzetelności oraz trafności metod stosowanych w trakcie ich realizacji, jak również ocena ryzyk oraz poziomu bezpieczeństwa podczas ich realizacji powinna być nieodzownym standardem. Wobec tego realizacja tak rekomendowanych jak i autorskich programów profilaktycznych wspieranych przez gminy województwa opolskiego powinna każdorazowo podlegać ewaluacji w odniesieniu do przyjętych celów realizowanego programu.

Wykres 14.: Procent gmin wspierających działania ewaluacyjne w trakcie realizacji programów profilaktycznych w latach 2012-2020.

Co nieco zaskakujące, w 2020 roku, pomimo specyficznych warunków wynikających z przebiegu pandemii Covid-19, aż 37% gmin województwa opolskiego zadeklarowało wsparcie dla działań profilaktycznych, które to działania były objęte procesem ewaluacji. Odnotowano zatem aż 12 punktów procentowych wzrostu dla tego typu działań w porównaniu z rokiem 2019 (wyk. 14).

Wykres 15.: Procent gmin wspierających działania ewaluacyjne w trakcie realizacji programów profilaktycznych (podział ze względu na typ gmin)

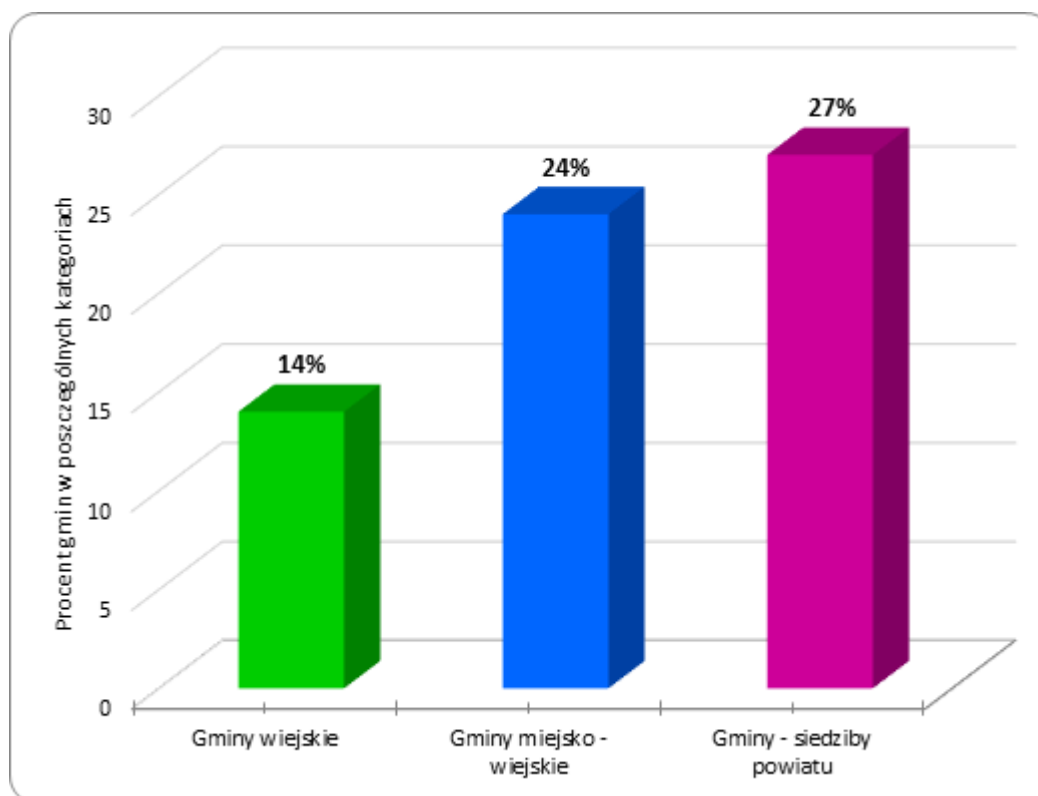
W roku 2020, najczęściej (52% gmin) gminy miejsko - wiejskie udzielały wsparcia dla działań profilaktycznych, które podlegały procesowi ewaluacji. Wśród gmin wspierających takie formy działań profilaktycznych, które w swoim założeniu przewidują przeprowadzenie procesu ewaluacji, znalazło się 33% gminy - siedziby powiatu oraz ¼ gmin wiejskich województwa opolskiego (wyk. 15).

Działania profilaktyczne realizowane za pośrednictwem internetu

Rozprzestrzeniający się wirus Sars CoV-2, stan pandemii, a co za tym idzie przymusowa izolacja społeczna, ograniczenia związane z poruszaniem się w przestrzeni publicznej, wprowadzony tryb nauki zdalnej, w znacznym stopniu utrudniały dotarcie do odbiorców działań profilaktycznych. Co paradoksalne, działania te są szczególnie potrzebne w związku z doniesieniami o wzmożonym podejmowaniu zachowań ryzykownych związanych z używaniem substancji

psychoaktywnych, jak i uzależnieniami od czynności (głównie nadmiernym wykorzystywaniu sieci Internet), przez osoby, które objęte zostały wprowadzonymi przez rząd obostrzeniami. Niestety wprowadzone ograniczenia bezpośrednio, negatywnie przełożyły się na możliwość realizacji działań profilaktycznych. W niektórych okresach roku 2020, jedyną możliwością dotarcia do odbiorców, było prowadzenie działań profilaktycznych za pośrednictwem internetu. Co niepokojące, w 2020 roku, jedynie $\frac{1}{5}$ gmin województwa opolskiego wspierała działania profilaktyczne realizowane za pośrednictwem internetu.

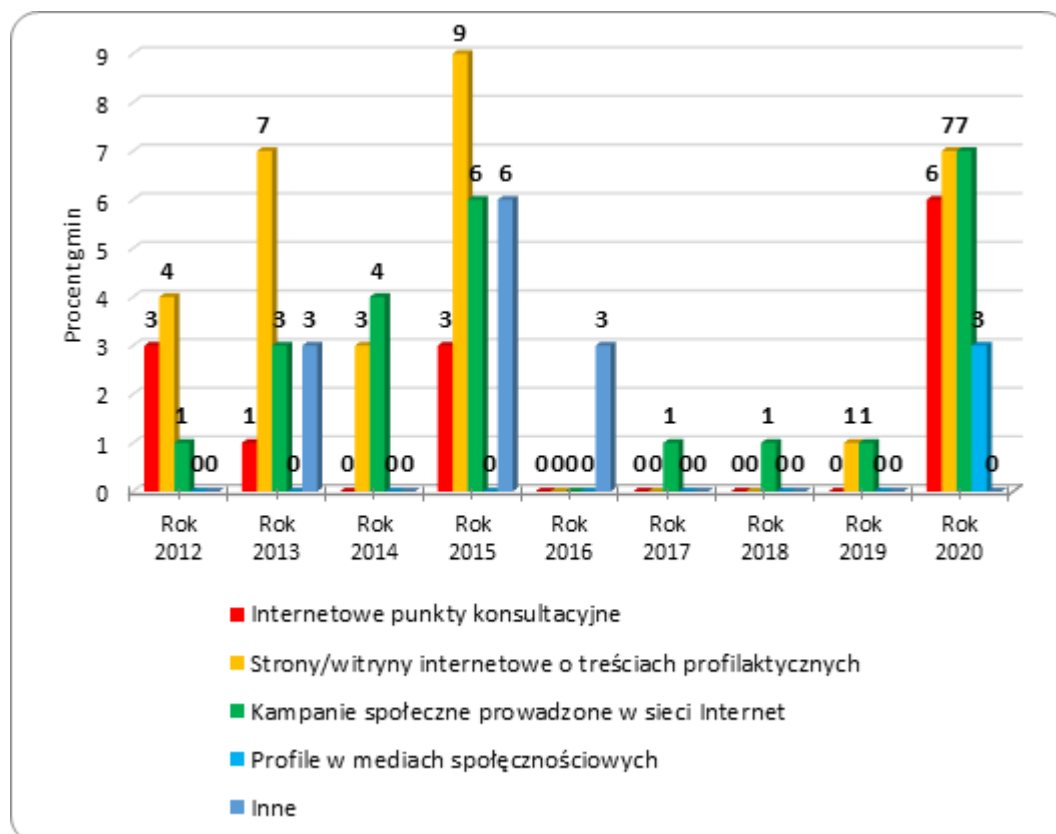
Wykres 16.: Procent gmin wspierających działania profilaktyczne za pośrednictwem Internetu w (podział ze względu na typ gmin).

Działania profilaktyczne realizowane za pośrednictwem internetu najczęściej wspierały gminy siedziby powiatu. W roku 2020 ponad $\frac{1}{4}$ gmin tego typu wspierała działania profilaktyczne realizowane za pośrednictwem internetu. Prawie równie często tego typu działania wspierały gminy miejsko - wiejskie (24% gmin). Jedynie 14% gmin wiejskich, pomimo szczególnych warunków, udzieliło wsparcia

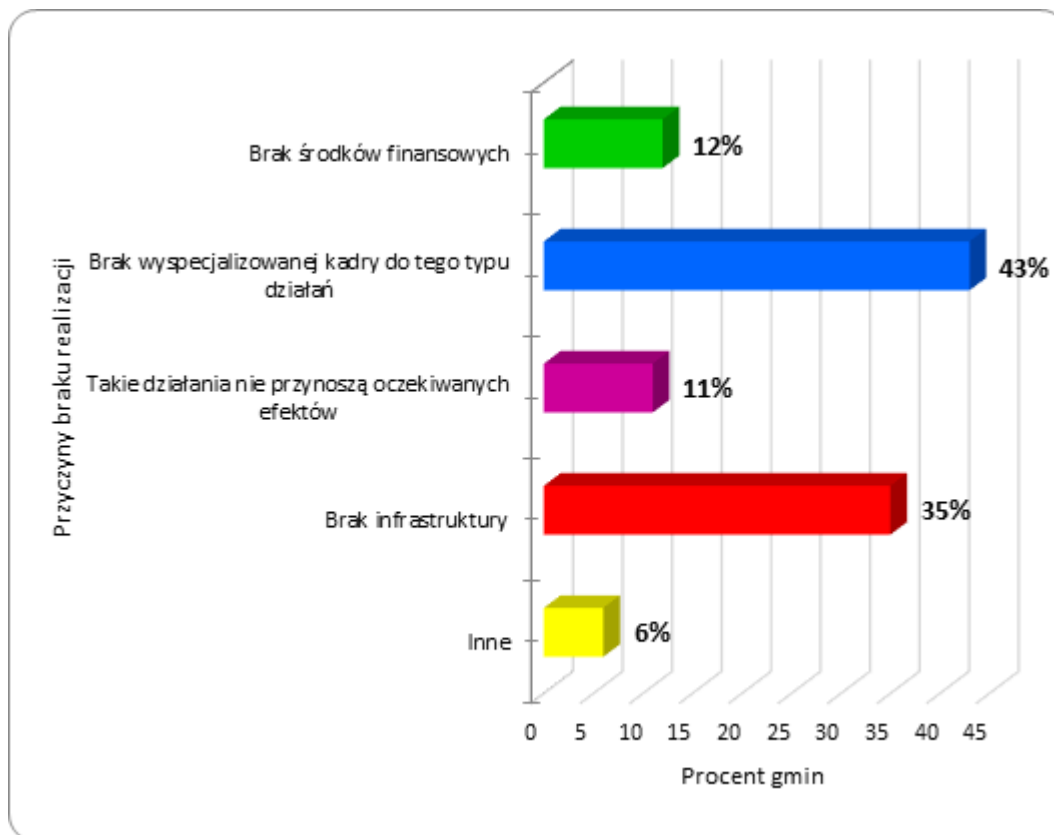
w realizacji działań profilaktycznych realizowanych za pośrednictwem internetu w 2020 roku (wyk.16).

Wykres 17.: Typy działań profilaktycznych realizowanych za pośrednictwem internetu w gminach woj. opolskiego w latach 2012 - 2020.

Działanie realizowane za pośrednictwem internetu, które w 2020 roku otrzymały wsparcie gmin województwa opolskiego, koncentrowały się głównie na tworzeniu oraz prowadzeniu stron internetowych o treściach profilaktycznych (7% gmin wsparło tego typu działania), oraz prowadzeniu kampanii społecznych za pośrednictwem internetu (7% gmin). Wspierano również prowadzenie internetowych punktów konsultacyjnych (6% gmin) oraz profili w mediach społecznościowych (3 % gmin). Jak zilustrowano na wykresie nr. 17, w roku 2020 w istotny sposób wzrosła liczba działań realizowanych za pośrednictwem internetu, którym gminy województwa opolskiego udzieliły wsparcia, w porównaniu z rokiem 2019, oraz wcześniejszymi latami.

Wykres 18.: Przyczyny braku realizacji działań profilaktycznych za pośrednictwem internetu.

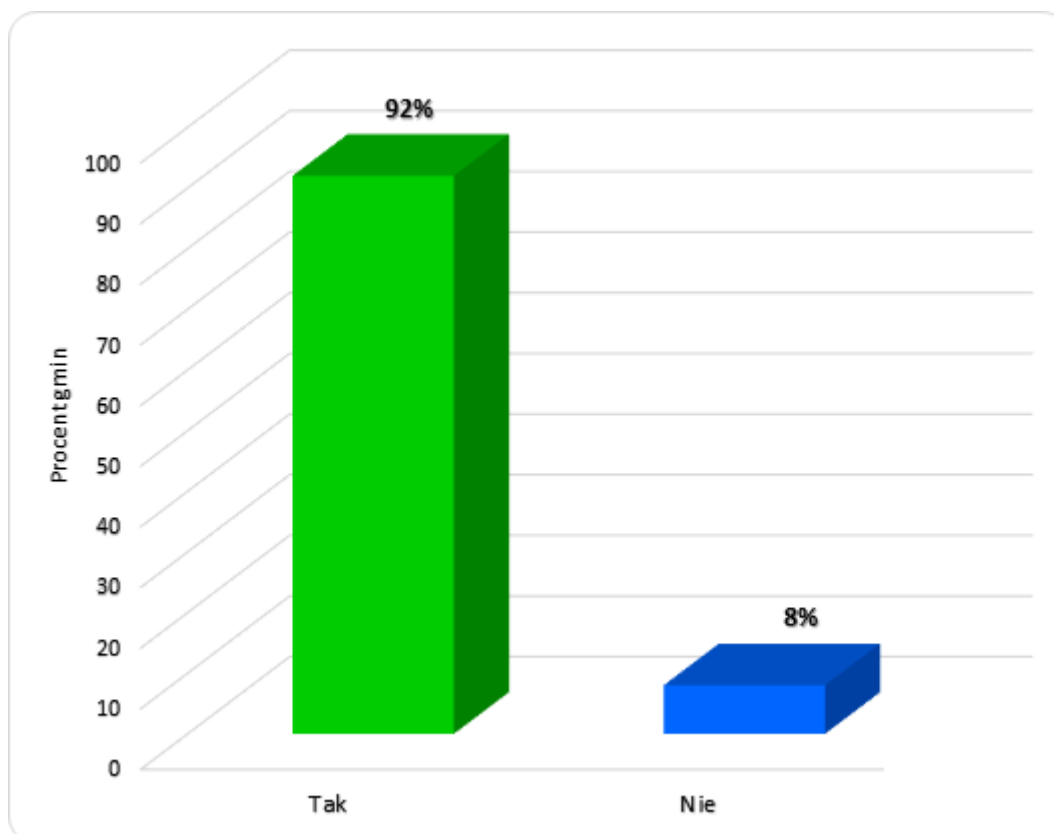
Pomimo niezaprzeczalnych zalet realizacji działań profilaktycznych za pośrednictwem internetu (niski koszt realizacji, szerokie grono odbiorców), szczególnie w czasie trwania pandemii Covid-19, aż 4/5 gmin województwa opolskiego nie wsparła tego typu działań w roku 2020 (wyk. 18). Jak się okazuje, główną przyczyną tego stanu rzeczy wskazywaną przez gminy (43% gmin) są trudności w pozyskaniu wyspecjalizowanej kadry, która mogłaby realizować tego typu działania. Kolejnymi wskazywanymi przez gminy przyczynami były: brak odpowiedniej infrastruktury (35% gmin), brak środków finansowych (12% gmin) oraz brak oczekiwanych efektów realizowanych działań profilaktycznych za pośrednictwem internetu (11% gmin).

Wsparcie dla oddolnych inicjatyw społecznych

Realizacja działań profilaktycznych przez gminy województwa opolskiego, przy wsparciu grup i środowisk lokalnych, z jednej strony konsoliduje wysiłki

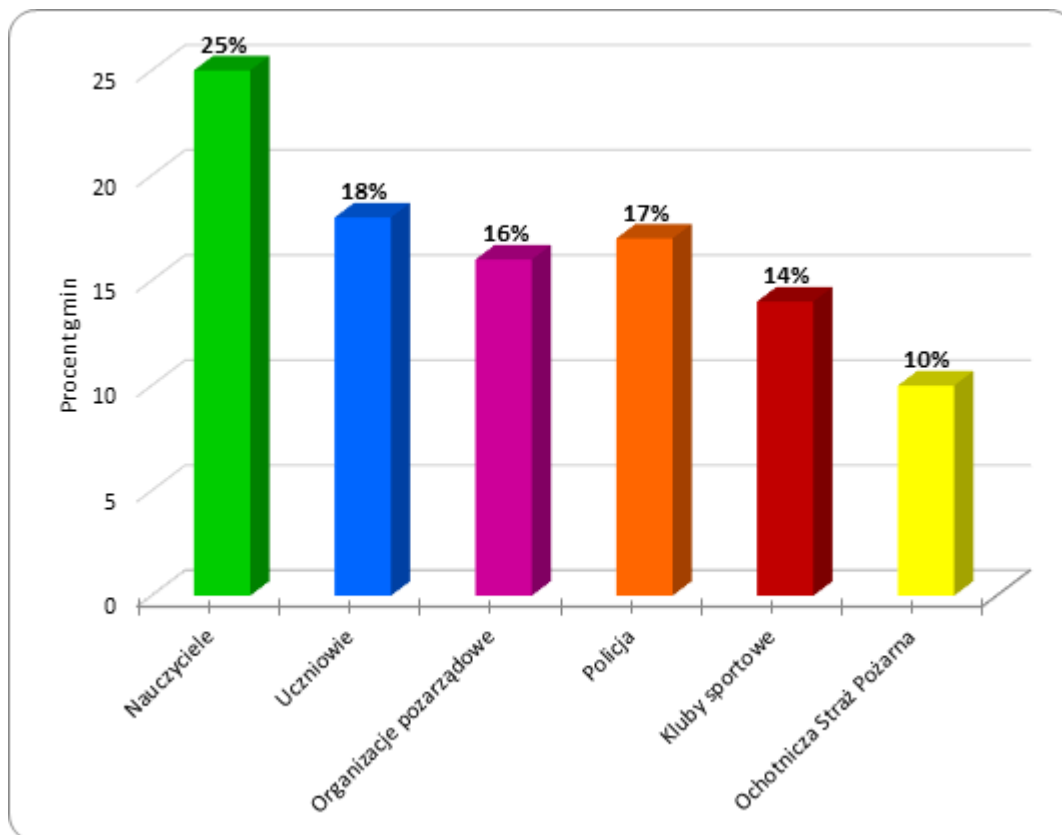
ukierunkowane na niwelowanie ryzyk i patologii społecznych, a z drugiej strony wzmacnia poczucie sprawczości wśród osób zaangażowanych w te działania.

Wykres 19.: Procent gmin mogących liczyć na wsparcie grup/środowisk społecznych w trakcie realizacji działań profilaktycznych.

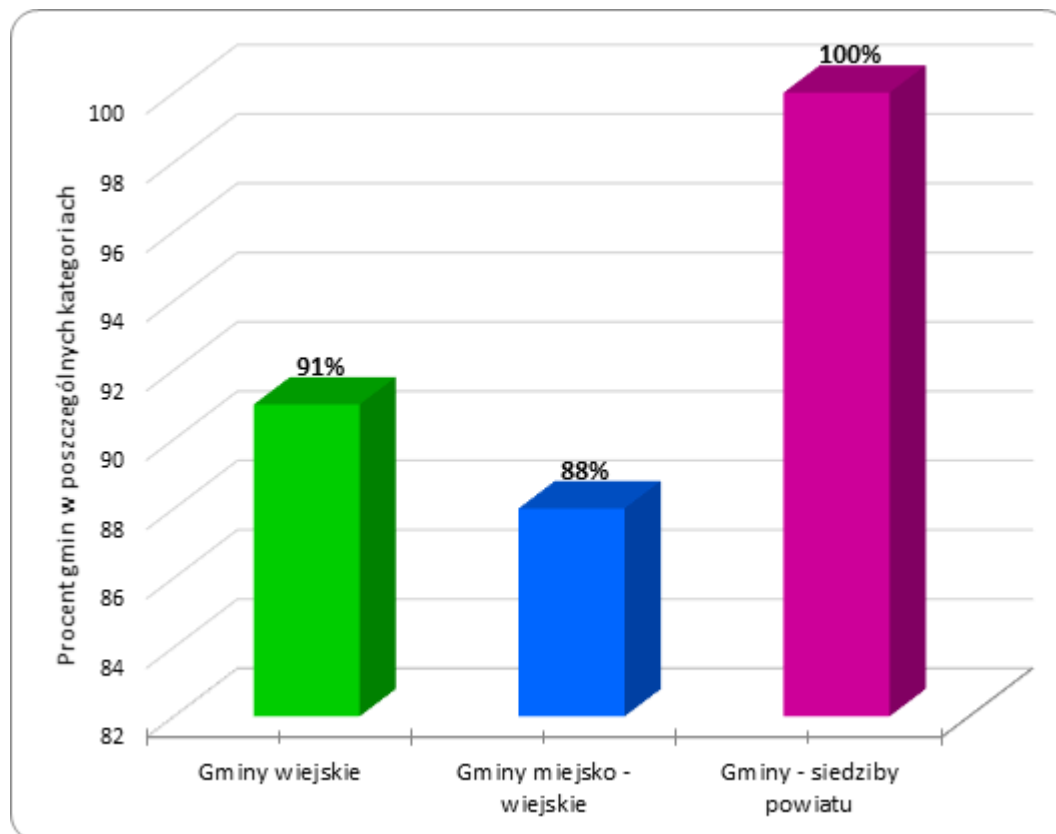
W 2020 roku, co należy ocenić pozytywnie, aż 92% gmin województwa opolskiego potwierdziło, że w trakcie realizacji działań z obszaru profilaktyki uzależnień od substancji oraz uzależnień behawioralnych, mogły liczyć na wsparcie grup i środowisk lokalnych (wyk. 19). Działania wspierane przez grupy osób zaangażowanych w aktywności profilaktyczne, mogą w sposób znaczący wpływać na jakość oraz zakres realizowanych działań. Niejednokrotnie bogate doświadczenie osób zainteresowanych tego typu działaniami, ich szeroka i interdyscyplinarna, a nierzadko specjalistyczna wiedza, oraz zaangażowanie, stanowią nieoceniony wkład w realizację działań profilaktycznych w środowiskach lokalnych.

Wykres 20.: Grupy/środowiska, na których wsparcie mogą liczyć gminy w trakcie realizacji działań profilaktycznych.

Jedną z najbardziej zainteresowanych grup społecznych, która najczęściej na przestrzeni ostatnich lat angażuje się w działania realizowane w obszarze profilaktyki uzależnień, jest grupa nauczycieli. W 2020 roku, zaangażowanie tej grupy społecznej w obszarze profilaktyki uzależnień potwierdziła co czwarta gmina województwa opolskiego (wyk. 20). Kolejnymi, najbardziej aktywnymi grupami społecznymi i środowiskami, które angażowały się w działania profilaktyczne byli uczniowie (18% gmin), policjanci (17% gmin) oraz OPP (16% gmin). Gminy województwa opolskiego, w roku 2020, mogły liczyć również na wsparcie klubów sportowych (14% gmin) oraz OSP (10% gmin).

Wykres 22.: Procent gmin mogących liczyć na wsparcie grup/środków społecznych w trakcie realizacji działań profilaktycznych na ich terenie w roku 2020 (podział ze względu na typ gminy)

Jak zilustrowano na wykresie 21., wszystkie gminy - siedziby powiatu korzystały ze wsparcia grup i środowisk społecznych w realizacji działań profilaktycznych, realizowanych na ich terenie w 2020 r. Również ponad 90% gmin wiejskich zadeklarowało otrzymanie tego typu wsparcia. W przypadku gmin miejsko-wiejskich, 88% z nich deklaruje współpracę z grupami i środowiskami społecznymi podczas realizacji działań z zakresu profilaktyki uzależnień realizowanych na ich terenie (wyk. 22).

Rozwój profesjonalnej profilaktyki uzależnień

Działania prowadzące do rozwoju profesjonalnej profilaktyki uzależnień, każdorazowo powinno wpisywać się w strategię działań profilaktycznych, planowanych przez gminy woj. opolskiego.. Niejednokrotnie bowiem oddziaływania

profilaktyczne mają jedynie charakter pozorny, który nie wpływa lub wpływa w niewystarczającym stopniu na przekonania, postawy oraz zachowania odbiorców odnośnie używania substancji psychoaktywnych. Rozwój i profesjonalizacja działań pomocowych pozwala na celowe i adekwatne wydawanie środków, rzetelną ocenę wyników realizowanych działań, a co za tym idzie, z jednej strony oszczędne, a z drugiej skuteczne profilowanie postaw prozdrowotnych w lokalnych społecznościach.

Tabela 4. Osoby, grupy zawodowe oraz środowiska społeczne najbardziej zainteresowane rozwijaniem profesjonalnej oraz skutecznej profilaktyki uzależnień.

Osoby, grupy zawodowe	Wskazania
Nauczyciele, pedagodzy i psychologowie szkolni	40%
Urzednicy, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	29%
Organizacje Pożytku Publicznego	12%
Pracownicy socjalni	5%
Władze gminy	5%
Policja	2%
Ochrona zdrowia	2%
Brak wiedzy	5%

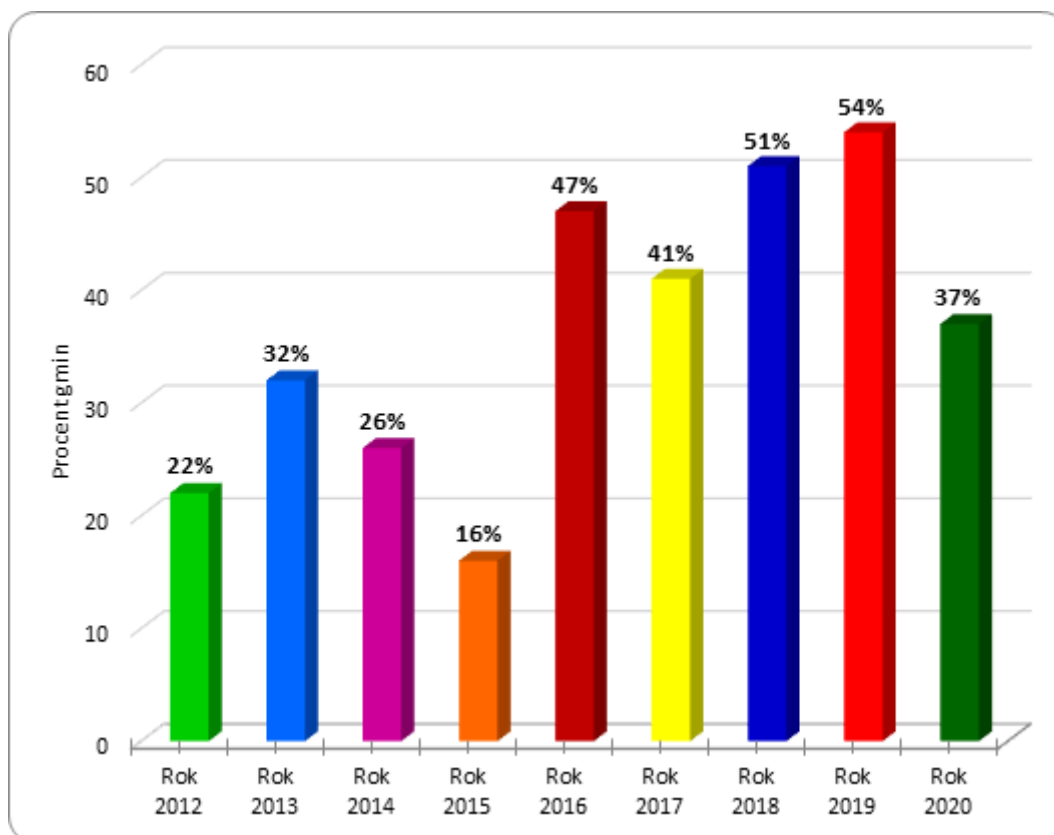
Profesjonalizacja działań pomocowych w zakresie profilaktyki uzależnień, opiera się głównie na podnoszeniu kompetencji osób, które realizują tego typu działania. W roku 2020 grupą, która była najbardziej zainteresowana podnoszeniem kompetencji w zakresie realizacji działań profilaktycznych, była grupa nauczycieli

oraz pracowników oświaty (40% gmin wskazało na tą grupę). Kolejnymi grupami osób, którą wskazywały gminy województwa opolskiego byli pracownicy Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz urzędnicy gminni (29% gmin) oraz pracownicy OPP (12% osób). Mniej zainteresowanymi grupami byli pracownicy socjalni oraz osoby piastujące kierownicze stanowiska w gminach (5% wskazań), jak również policjanci i pracownicy służby zdrowia (2% wskazań). Co 20 gmina województwa opolskiego nie potrafiła wskazać osób zainteresowanych poszerzeniem kompetencji oraz profesjonalizacją działań profilaktycznych (tab. 4).

Wsparcie oddolnych inicjatyw społecznych

Ze względu na możliwość dokonania wnikliwej diagnozy społecznej problemu uzależnienia, oraz niejednokrotnie wysoką kreatywność, zaangażowanie grup społecznych w działania profilaktyczne na terenie gminy, są doskonałym uzupełnieniem przyjętych przez ekspertów strategii przeciwdziałania uzależnieniom. Niestety, zaangażowanie grup społecznych w działania na rzecz profilaktyki uzależnień niejednokrotnie jest bardzo niskie lub wręcz nie istnieje. Toteż, tym bardziej należy wspierać działania z zakresu profilaktyki uzależnień, które powstają lub są realizowane z inicjatywy osób niezwiązanych zawodowo z działalnością tego typu. Należy jednak pamiętać o tym, że warto wspierać te inicjatywy, w przypadku których realizacja zakładanych celów profilaktycznych jest priorytetowa podczas ich realizacji, cele te są możliwe do realizacji w przedsięwziętej formie, a efektywność oddziaływań profilaktycznych podlega rzetelnej ocenie.

Wykres 23.: Procent gmin wspierających oddolne inicjatywy społeczne w zakresie działań profilaktycznych w latach 2012-2020.

Po trzech latach stabilnego wzrostu, odsetek gmin, które udzieliły wsparcia dla realizacji oddolnych inicjatyw społecznych drastycznie zmalał. W roku 2020 jedynie 37% gmin województwa opolskiego zadeklarowało udzielenie wsparcia dla działań oddolnych realizowanych na ich terenie (wyk. 23). Naturalnym argumentem dla wyjaśnienia tego stanu rzeczy, jest stan pandemii Covid-19 panujący na terenie kraju w roku 2020 oraz obostrzenia z nim związane. Pociuszający jednak jest fakt, iż mimo wprowadzonych obostrzeń, przede wszystkim długotrwałej, przymusowej izolacji społecznej, poziom dotowanych inicjatyw profilaktycznych w roku 2020 nadal jest wyższy niż w latach 2012-2015.

Tabela 5. Inicjatywy oddolne dotowane przez Gminy woj. opolskiego.

Rodzaj wspieranych inicjatyw społecznych	procent wskazań
Organizacja wypoczynku dla dzieci i dorosłych, spotkania o tematyce profilaktycznej, organizacja czasu wolnego.	17%
Dofinansowanie działalności profesjonalnych jednostek pomocowych (poradnie uzależnień, świetlice środowiskowe)	11%
Festyny, pikniki i zawody sportowe	11%
Wsparcie realizacji programów profilaktycznych.	9%
Wspieranie projektów oraz kampanii profilaktycznych	6%
Pogadanki, przedstawienia i prelekcje w instytucjach oświatowych	6%
Wsparcie działalności nieprofesjonalnych grup oraz stowarzyszeń.	6%
Zakup materiałów edukacyjnych	3%
Bezpośrednie wsparcie materialne osób uzależnionych	3%
Działania pozorne/luźno związane z profilaktyką uzależnień oraz odpowiedzi o dużym stopniu uogólnienia.	28%

Gminy wspierające oddolne inicjatywy profilaktyczne w 2020 roku, dotowały głównie działania związane z organizacją wycieczek i wyjazdów profilaktycznych oraz organizację czasu wolnego dzieci (17% wskazań). Chętnie udzielano wsparcia dla inicjatyw polegających na organizacji różnego rodzaju imprez profilaktycznych (11% wskazań) oraz dofinansowano działalność profesjonalnych jednostek pomocowych

(11% wskazań). Wspierano również realizację kampanii profilaktycznych (6% gmin), działalność nieprofesjonalnych grup oraz stowarzyszeń (6%), takich jak klub sportowe, OSP, oraz grupy społeczne, które w 2020 roku realizowały działania z zakresu profilaktyki uzależnień. Dodatkowo 3% wskazań dotyczyło udzielonego wsparcia w zakupie materiałów i sprzętu potrzebnego do realizacji działań profilaktycznych oraz bezpośredniej materialnej pomocy osobom uzależnionym (tab. 5).

W tej edycji badania, 28% wskazań dotyczyło działań, które w sposób pozorny lub bardzo luźny związane są z profilaktyką uzależnień od substancji psychoaktywnych lub czynności, lub które zostały zbyt ogólnie sformułowane by można było je do takich działań zaliczyć.

Przykładowe wskazania tego typu (pisownia oryginalna):

- “Dofinansowanie nauki pływania dla dzieci szkolnych”
- “inicjatywy zrzeszające społeczność wiejską”
- “Integracja grup społecznych”
- “Promocja zdrowego stylu życia”
- “Nabywanie umiejętności rozpoznawania zagrożeń”
- “Zajęcia intelektualne, sportowe, kulturalne”

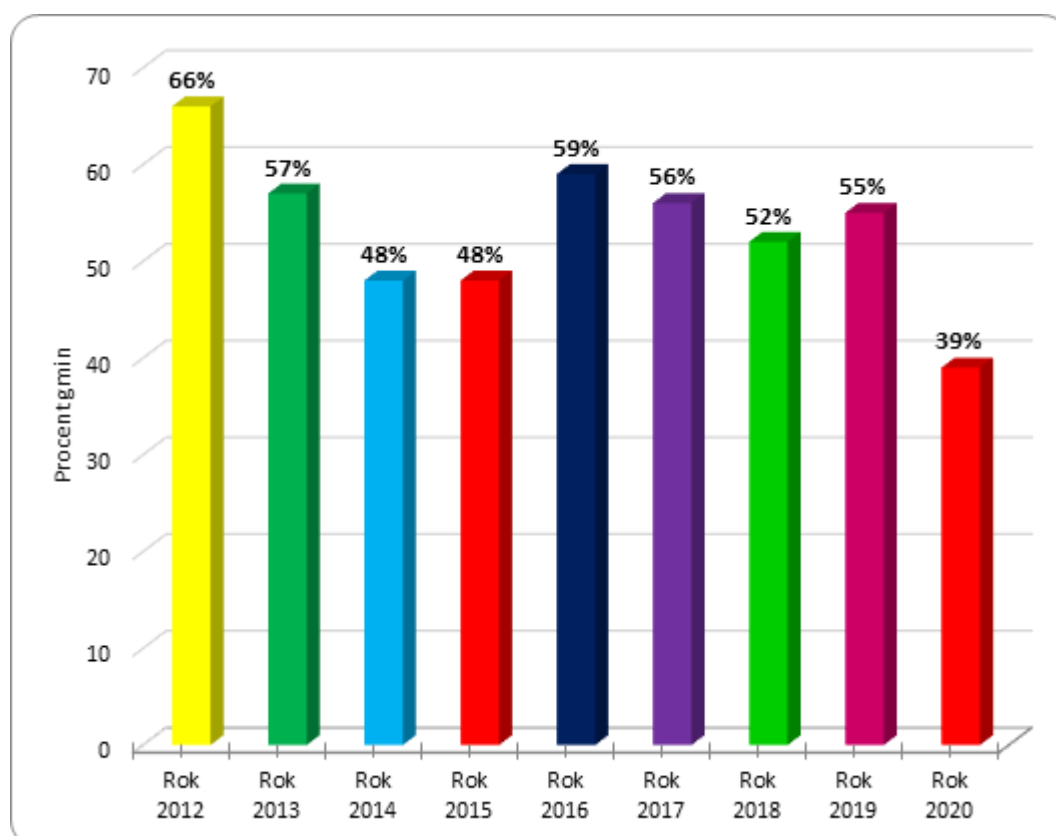
Tak wysoki odsetek wskazań, dla działań profilaktycznych, które są w sposób pozorny związane z profilaktyką uzależnień, rodzi pytanie o celowość wydawanych środków, jak i stopień profesjonalizacji wspieranych przez gminę działań z zakresu profilaktyki uzależnień. Również poddaje to pod wątpliwość kompetencje osób udzielających odpowiedzi i rodzi pytania o ich motywację: tego typu odpowiedzi mogły zostać udzielone po to, żeby ‘wykazać’ aktywność w tym zakresie lub ze względu na niezrozumienie dla tego, czym są działania profilaktyczne w omawianym zakresie.

Kompetencje osób realizujących działania profilaktyczne

Realizacja działań profilaktycznych w sposób rzetelny, bezpieczny oraz profesjonalny wymaga wykwalifikowanej i kompetentnej kadry. Kompetentni realizatorzy działań profilaktycznych, takich jak np. realizacja rekomendowanych

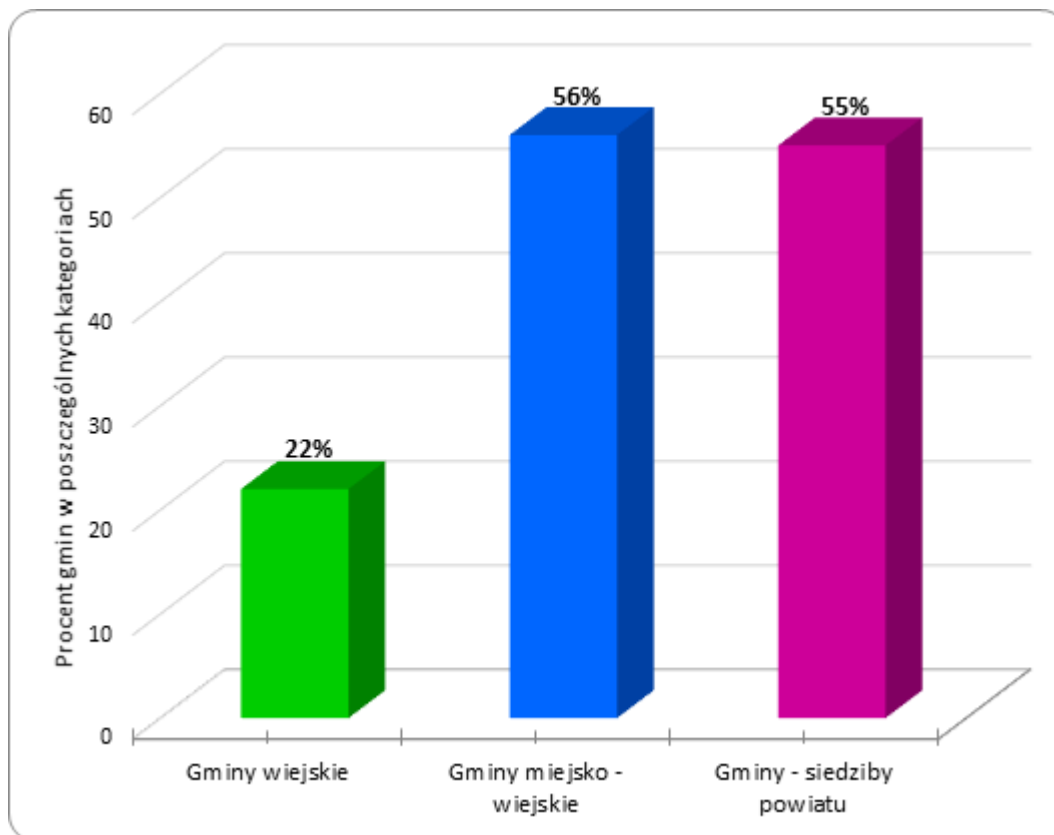
programów profilaktycznych, stanowią trzon rozwoju profesjonalnej profilaktyki uzależnień na terenie gmin województwa opolskiego. Wsparcie rozwoju kadr zaangażowanych w realizację działań profilaktycznych powinno być zatem jednym z priorytetowych punktów w realizacji przyjętych przez gminy strategii profilaktyki uzależnień.

Wykres 24.: Procent gmin wspierających podnoszenie kompetencji osób realizujących działania profilaktyczne w latach 2012-2020.

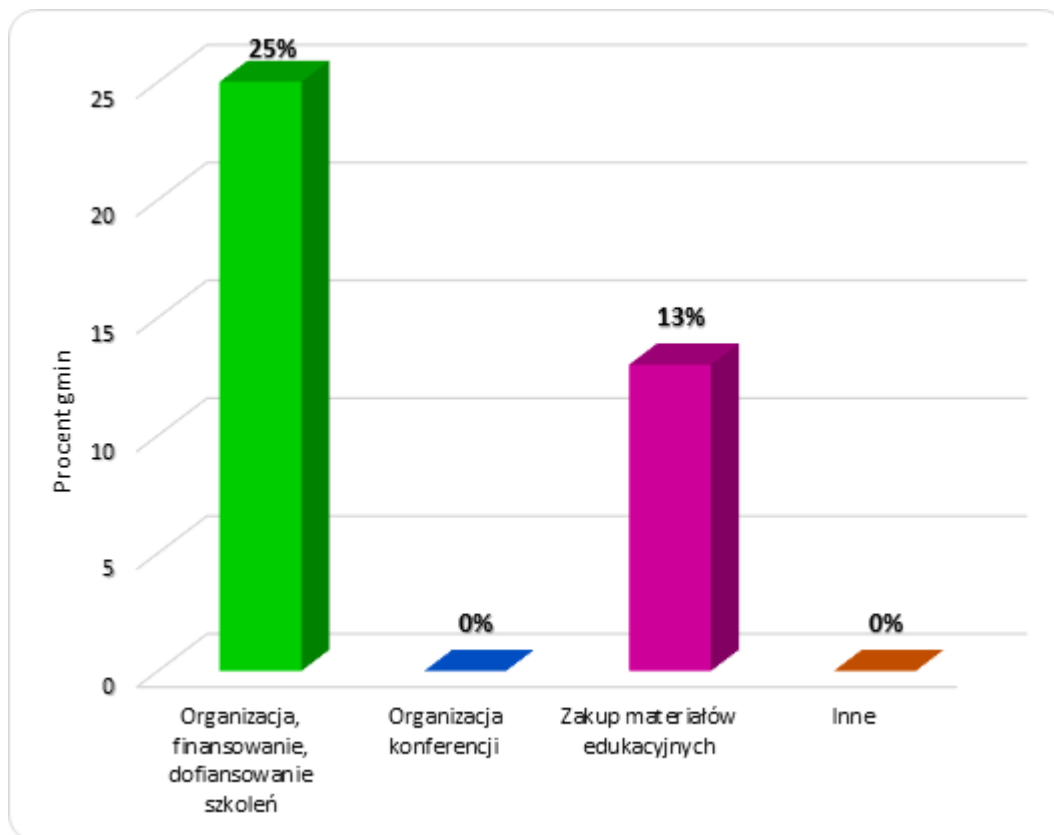
W 2020 roku, jedynie 39% gmin województwa opolskiego zadeklarowało udzielenie wsparcia dla rozwoju kompetencji osób, które zaangażowane są w realizację działań profilaktycznych na terenie gminy. W porównaniu z rokiem 2019, odnotowujemy zatem znaczny spadek udzielanego wsparcia przez gminy w tym zakresie. Oczywiście, najprawdopodobniej w dużej mierze jest on rezultatem wprowadzanych obostrzeń oraz przymusowej izolacji społecznej związanej z pandemią Covid-19. Jednakże należy również zauważyć, że już od 2016 roku zaznacza się stała tendencja, do udzielania coraz mniejszego wsparcia dla rozwoju kadr przez gminy województwa opolskiego (wyk. 24).

Wykres 25.: Procent gmin wspierających podnoszenie kompetencji osób realizujących działania profilaktyczne w latach 2012-2020 (w podziale na typy gmin).

W roku 2020, ponad połowa gmin miejsko-wiejskich oraz gmin-siedzib powiatu, udzieliło wsparcia dla działań ukierunkowanych na podnoszenie kompetencji osób zaangażowanych w aktywności na rzecz profilaktyki uzależnień. Jednak tylko co piąta gmina wiejska województwa opolskiego deklarowała udzielenie tego typu wsparcia w roku 2020 (wyk. 25).

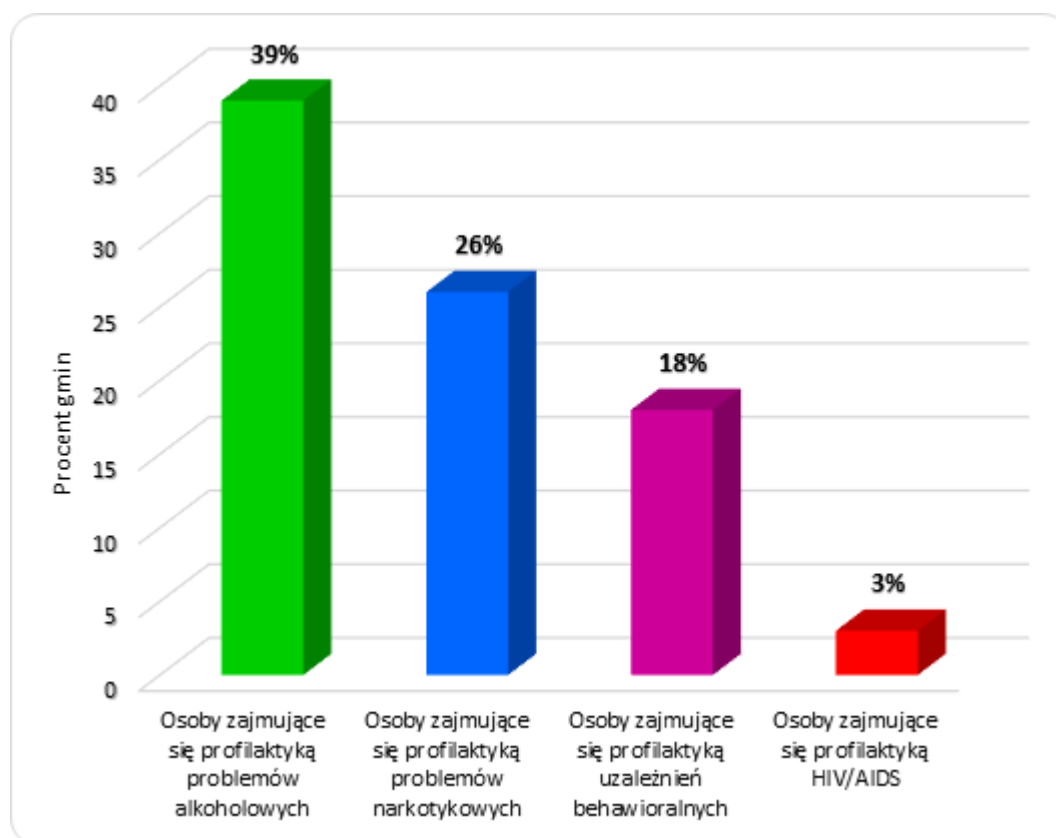
Wykres 26.: Rodzaj udzielanego wsparcia osobom realizującym działania profilaktyczne.

Udzielane wsparcie dla rozwoju kadr w 2020 roku miało zazwyczaj formę organizacji lub finansowania różnego rodzaju szkoleń podnoszących ich kompetencje (25% wskazań) oraz zakupu potrzebnych materiałów edukacyjnych (13% wskazań). W roku 2020 gminy województwa opolskiego nie wspierały rozwoju kadr poprzez organizowanie konferencji i prelekcji naukowych (wyk. 26).

W 2020 roku gminy województwa opolskiego najczęściej wspierały rozwój kompetencji kadr zajmujących się profilaktyką uzależnień od alkoholu (39% gmin). Nieco ponad ¼ gmin województwa opolskiego wspierała działania służące zwiększeniu kompetencji osób zajmujących się profilaktyką uzależnień od innych narkotyków, a 18% gmin wsparło rozwój kompetencji kadr zajmujących się profilaktyką uzależnień behawioralnych. Jedynie 3% gmin województwa opolskiego wsparło rozwój kompetencji osób zaangażowanych na rzecz profilaktyki HIV/AIDS (wyk.27).

Wykres 27.: Procent gmin udzielających wsparcia w podnoszeniu kompetencji osób zajmujących się profilaktyką uzależnień na terenie woj. opolskiego w roku 2020 (podział ze względu na typ uzależnienia).

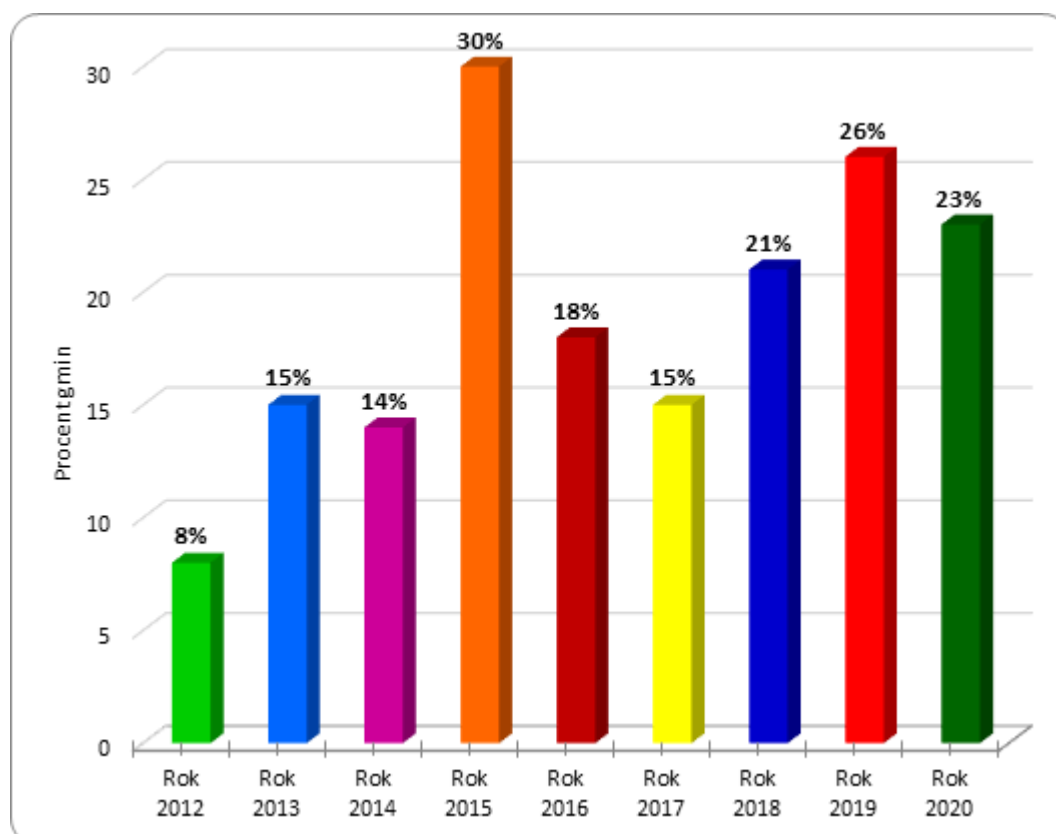

W 2020 roku, najczęściej wspierano osoby realizujące działania profilaktyczne w zakresie uzależnień od alkoholu. Średnio, nieco ponad 8 osób (8,04 osoby w każdej gminie województwa opolskiego) zajmujących się realizacją działań profilaktycznych w zakresie uzależnień od alkoholu otrzymało wsparcie od gminy w trakcie podnoszenia swoich kompetencji. Nieco rzadziej wspierano rozwój kompetencji osób zajmujących się profilaktyką uzależnień od innych narkotyków (średnio 4,39 osób w każdej z gmin) oraz profilaktyką uzależnień behawioralnych (średnio 4,36 osób). Najrzadziej wspierano rozwój kadr realizujących działania profilaktyczne w zakresie profilaktyki HIV/AIDS (średnio 0,32 osoby w każdej z gmin).

Oszacowanie problemu uzależnień

Wnikliwa i rzetelna analiza rozpowszechnienia problemu uzależnienia wydaje się być punktem wyjścia do planowania oraz realizacji działań profilaktycznych. Działania profilaktyczne realizowane w oparciu na danych naukowych pozwalają na trafny dobór form oraz adekwatne i skuteczne planowanie strategii profilaktycznych. Oszacowanie problemu uzależnienia na poziomie lokalnym pozwala na efektywne stosowanie działań profilaktycznych przy jednoczesnym minimalizowaniu nakładów finansowych. Zwiększa również poziom kontroli rozwoju uzależnień na terenie gminy, co przekłada się na szybszą reakcję we wdrażaniu działań profilaktycznych lub terapeutycznych.

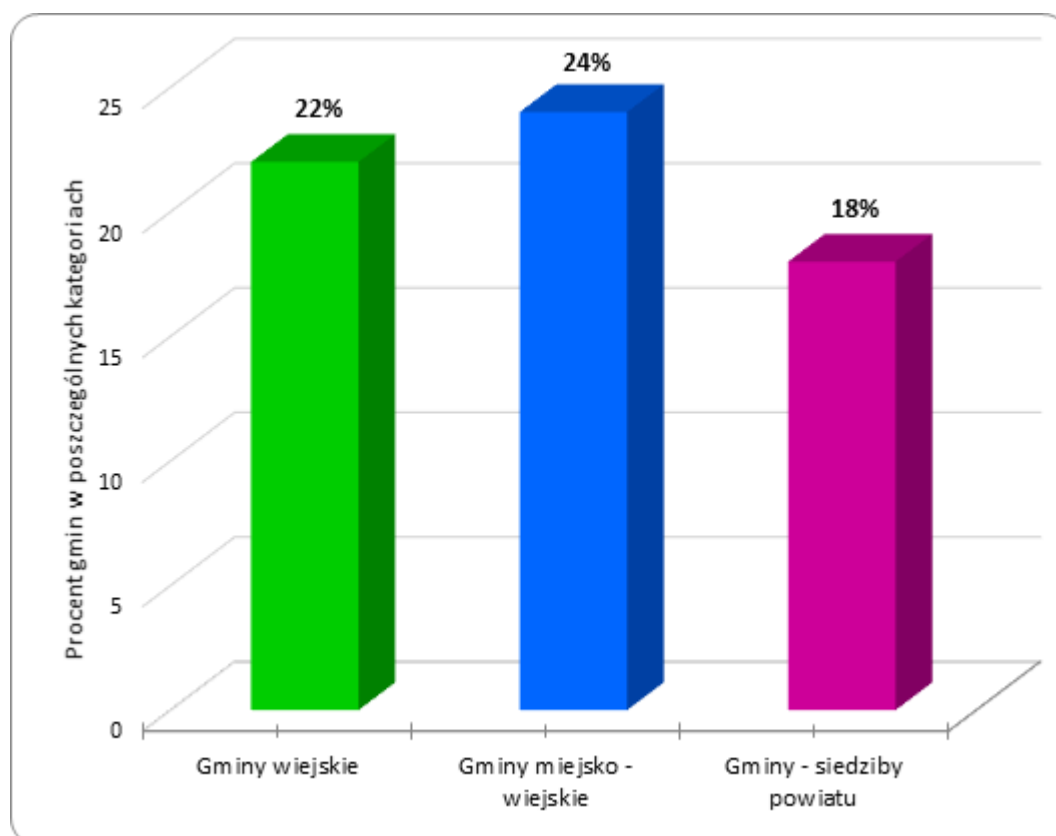
Wykres 28.: Procent gmin finansujących (dofinansowujących) działania polegające na analizie i/lub oszacowaniu problemu rozpowszechnienia uzależnień w latach 2012 – 2020.

Co niezmiernie ocenia się pozytywnie, pomimo trudności związanych z pandemią Covid-19, w 2020 roku 23% gmin (w porównaniu z 26% gmin w roku 2019), realizowała działania mające na celu oszacowanie oraz analizę rozpowszechnienie problemu uzależnienia na ich terenie wyk. 28).

Realizację tego typu analiz najczęściej zlecają gminy miejsko - wiejskie (24% gmin) oraz gminy wiejskie (22% gmin). W roku 2020 gminy siedziby powiatu najrzadziej wspierały działania służące oszacowaniu rozpowszechnienia problemu uzależnienia na ich terenie. Jedynie 18% z nich zleciły tego typu działania (wyk. 29).

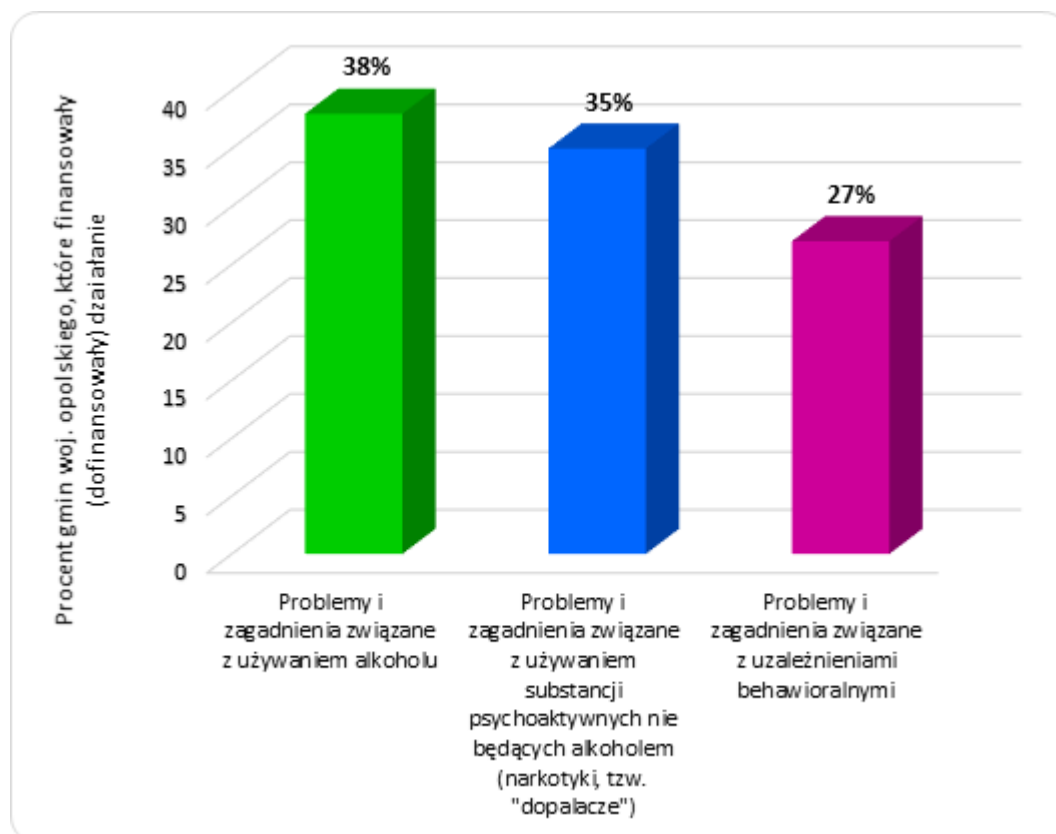
Wykres 29.: Procent gmin finansujących (dofinansujących) działania polegające na analizie i/lub oszacowaniu problemu rozpowszechnienia uzależnienia w roku 2020 (podział ze względu na typ gminy).

Podobnie jak w poprzednich latach, również w roku 2020 gminy województwa opolskiego najczęściej subsydiowały działania służące oszacowaniu rozpowszechnienia uzależnienia od alkoholu (38% gmin), nieco rzadziej zlecenia te dotyczyły oszacowania rozpowszechnienia problemów związanych z uzależnieniem

od narkotyków (35% gmin). Nieco ponad ¼ gmin dokonała tego typu analiz w przypadku problemów związanych z uzależnieniami od czynności (wyk.30).

Wykres 30.: Finansowane przez gminy tematy analiz i/lub oszacowań problemu uzależnień realizowanych w roku 2020.

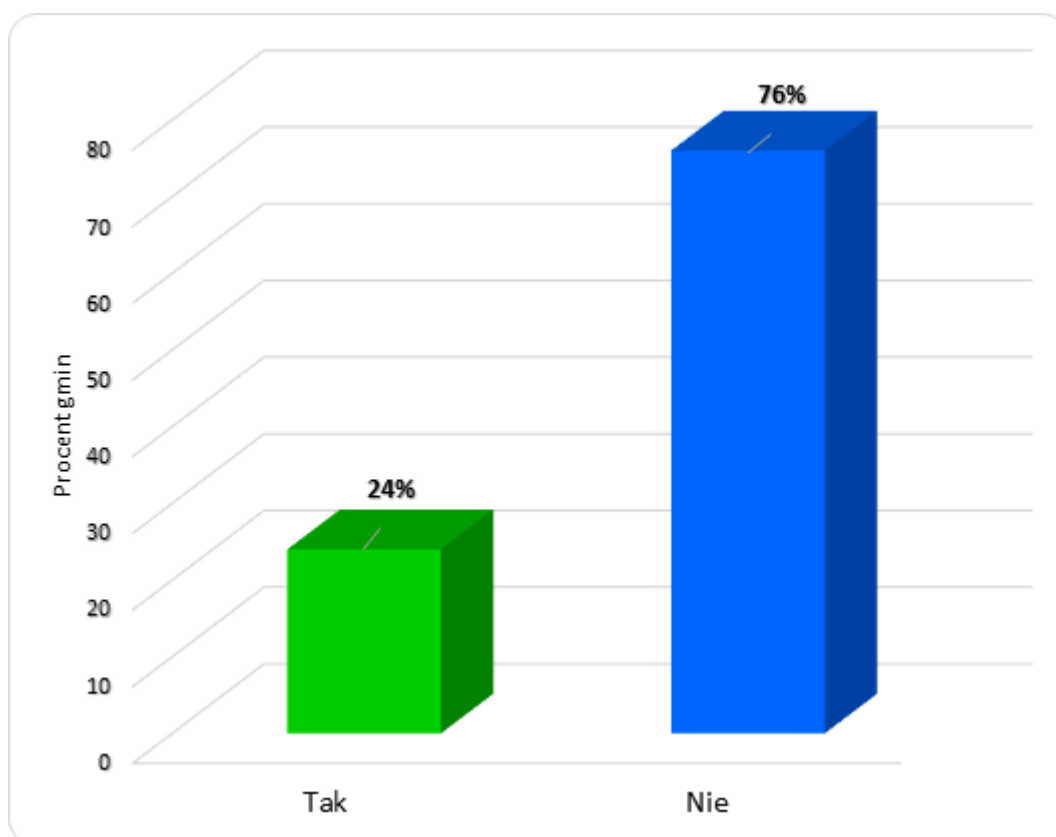
Pomimo stale - choć nieznacznie - rosnącej liczby takich gmin w czasie ostatnich 4 lat, które wspierają działania służące ocenie rozpowszechnienia problemu uzależnień na ich terenie, ich odsetek pozostaje na stosunkowo niskim poziomie. Sytuacja ta jest niezmiennie niepokojąca ze względu na to, że strategie profilaktyczne planowane w oparciu o dane naukowe, są jedynymi, które mogą być postrzegane jako celowe i zasadne.

Współpraca w obszarze profilaktyki uzależnień

Trudności w realizacji działań profilaktycznych, które wynikają ze zbyt wysokich kosztów ich realizacji (np. realizacja rekomendowanych programów profilaktycznych), braku kompetentnych kadr, niewystarczającego doświadczenia lub

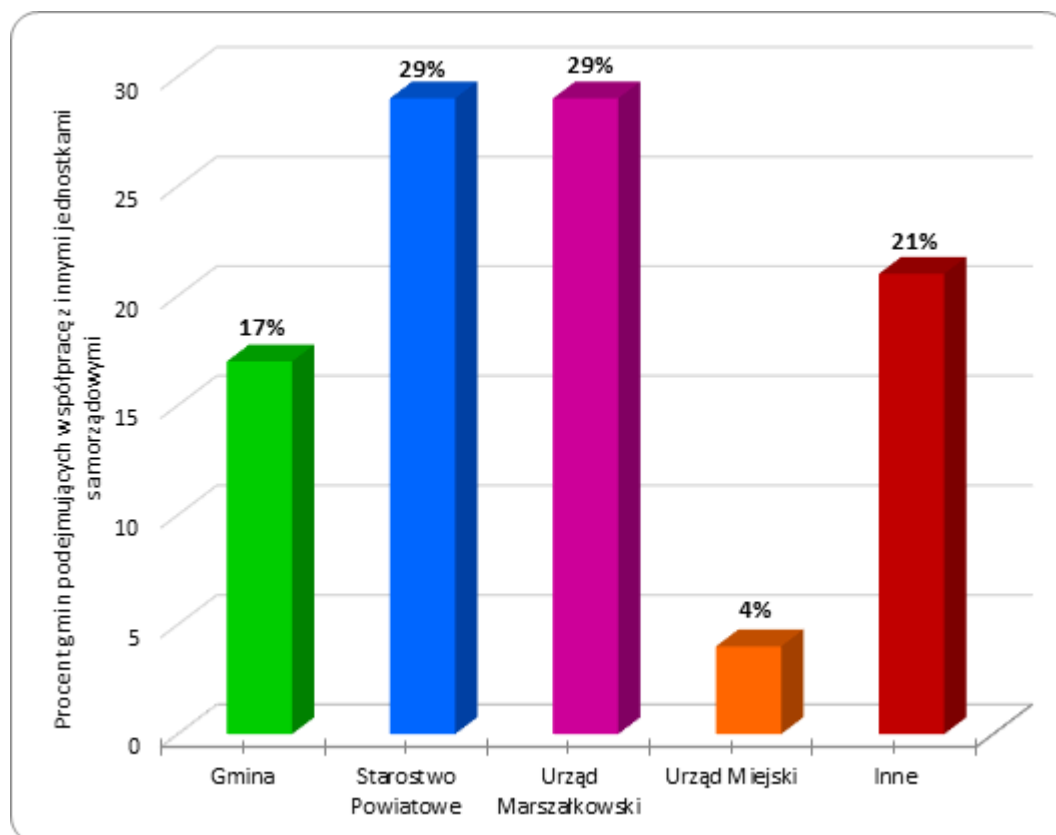
środków, może być niwelowane poprzez ponadlokalną współpracę osób oraz instytucji zajmujących się profilaktyką uzależnień - ale również szerzej - ochroną i promocją zdrowia psychicznego. Niestety podobnie jak w latach poprzednich, jedynie ~¼ gmin województwa opolskiego deklaruje podjęcie tego typu współpracy z innymi jednostkami samorządowymi w obszarze działań na rzecz profilaktyki uzależnień (wyk.31).

Wykres 31.: Procent gmin woj. opolskiego, które podejmowały/nie podejmowały współpracy z innymi jednostkami samorządowymi w obszarze profilaktyki uzależnień w roku 2020.

W 2020 roku, gminy najczęściej podejmowały współpracę z urzędami starostwa powiatowego oraz Urzędem Marszałkowskim Województwa Opolskiego. Współpracę z tymi jednostkami zadeklarowało 29% gmin. Jedynie 17% gmin województwa opolskiego, podjęły współpracę w obszarze profilaktyki uzależnień z innymi urzędami gmin, a tylko 4% z nich współpracowało z urzędami miejskimi (wyk. 32).

Wykres 32.: Rodzaje jednostek samorządowych z jakimi podejmowano współpracę w obszarze profilaktyki w roku 2020.

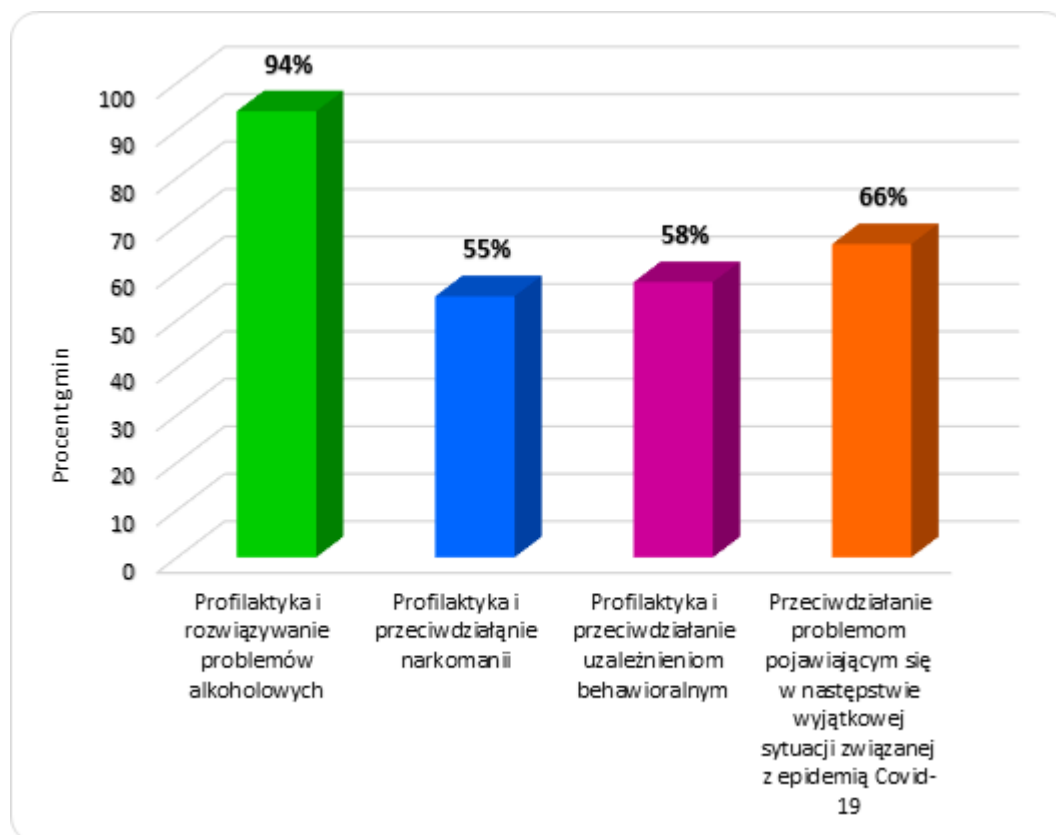

Szczegółowe przykłady współpracy gmin z innymi instytucjami samorządowymi przedstawione zostały w aneksie 1.

Plany wsparcia działań w roku 2021

Jak co roku, również w tej edycji badania, przedstawicielom gmin województwa opolskiego zadano pytanie o plany związane z realizacją działań profilaktycznych w roku 2021 (wyk.33). Największa część gmin województwa opolskiego (94% z nich) zaplanowała działania profilaktyczne w zakresie uzależnienia od alkoholu. Przewidując negatywne skutki w obszarze uzależnień, jakie niesie ze sobą pandemia Covid- 19, aż $\frac{2}{3}$ gmin planuje realizację działań profilaktycznych w tym zakresie w roku 2021. Kolejno, 58% gmin deklaruje realizację działań profilaktycznych w obszarze uzależnień behawioralnych, a 55% gmin planuje takie działania w zakresie uzależnień od narkotyków.

Wykres 33.: Obszary działań, jakie priorytetowo powinny być wspierane przez gminy w trakcie ich realizacji w roku 2021.

Warto w tym miejscu odnotować, że po raz pierwszy, począwszy od pierwszej edycji badania, gminy województwa opolskiego częściej deklarują planowanie działań profilaktycznych w obszarze uzależnień behawioralnych, niż w obszarze dotyczącym uzależnieniem od narkotyków w przyszłym roku. Należałoby bliżej przyjrzeć się przyczynom tego stanu rzeczy, uwzględniając w analizach również trwającą pandemię Covid - 19 oraz obostrzenia w związku z nią wprowadzone.

Profilaktyka uzależnień a pandemia Covid-19

Dokładnie 66% gmin planuje w roku 2021 realizację zadań przeciwdziałających problemom związanym z pandemią Covid-19. Przedstawiciele gmin zapytano o plany na konkretne działania. Zestawiono je w tabeli 6. Spośród rozmaitych odpowiedzi przeważają plany bardzo ogólne (lub przedstawione w sposób bardzo ogólnikowy) lub ich brak. Załedwie 18 przypadków (zaznaczone kolorem) można na podstawie

ich treści zakwalifikować jako działania faktycznie odpowiadające na specyfikę problemów generowanych przez pandemię Covid-19 i związane z nią restrykcje.

Tabela 6.: - Planowane działania w następstwie Covid-19

Odpowiedzi w ankiecie	Kategorie działań
<p>- kontynuacja rekomendowanych programów profilaktycznych, - realizacja autorskich programów profilaktycznych, - podnoszenie kompetencji specjalistów w zakresie profilaktyki uzależnień, - działania edukacyjne</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Programy rekomendowane. ● Programy autorskie. ● Kompetencje specjalistów.
<p>- profilaktyka i przeciwdziałanie uzależnieniom behawioralnym - programy których zadaniem będzie zminimalizowanie negatywnym skutkom kwarantanny, odosobnienia i braku kontaktu z rówieśnikami</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Skutki kwarantanny i odosobnienia.
<p>1. Rozbudowanie działań w ramach utworzonego przy GOPS w Turawie punktu konsultacyjnego dla rodzin (zwiększenie ilości dostępnej pomocy poprzez zwiększenie ilości specjalistów dostępnych w punkcie), 2. Utworzenie pierwszej w gminie Turawa placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży 3. Podjęcie lub poszerzenie współpracy z różnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Konsultacje w punkcie. ● Placówka wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.
<p>Aktualnie trwają rozmowy i opracowywane są plany działania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ogólne plany.
<p>Będziemy realizować profilaktykę bez zmian.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Kontynuacja profilaktyki bez zmian.

brak	● Brak.
brak planów, działania będą podejmowane w razie wystąpienia potrzeb	● Brak.
Brak szczegółów na obecną chwilę.	● Brak.
Dalsze kontynuowanie prowadzonych już działań.	● Kontynuacja profilaktyki bez zmian.
Dalsze prowadzenie działań profilaktycznych uzależnień również w związku z następstwem pandemii COVID-19.	● Kontynuacja profilaktyki bez zmian.
Dalsze prowadzenie punktu konsultacyjnego w Skarbimierzu-Osiedle oraz rozszerzenie współpracy z gminą Brzeg pod kątem współpracy punktu konsultacyjnego.	● Konsultacje w punkcie.
Diagnoza problemów społecznych w następstwie pandemii Covid-19, następnie na podstawie diagnozy działania	● Diagnoza.
Działalność profilaktyczną do szkół natychmiast po ich otwarciu dla wszystkich uczniów. Wsparcie psychologiczno-terapeutyczne dla dzieci oraz mieszkańców.	● Profilaktyka w szkołach.
działania edukacyjne, rozpowszechnianie informacji związanych z profilaktyką uzależnień za pomocą materiałów informacyjnych, warsztaty profilaktyczne w szkołach	● Komunikacja związana z profilaktyką. ● Profilaktyka w szkołach.
działania ujęte w Gminnym Programie Profilaktyki	● Realizacja gminnego

Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomani na 2021 m.in. związane z pandemią, trudno ustalić z uwagi na prowadzone przez rząd ograniczenia?	<p>programu profilaktyki.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Niepewność związana z nieprzewidywalną polityką rządu.
edukacja, programy informacyjne, kampanie edukacyjne multimedialne	<ul style="list-style-type: none"> ● Programy edukacyjne i informacyjne.
edukacja, informacja.	<ul style="list-style-type: none"> ● Programy edukacyjne i informacyjne.
Gmina w kontekście problemów pojawiających się w następstwie pandemii Covid-19 planuje udział w kampanii "Postaw na rodzinę"	<ul style="list-style-type: none"> ● Zakup programu profilaktycznego.
informacyjne, ulotki	<ul style="list-style-type: none"> ● Programy edukacyjne i informacyjne.
jest psycholog w gminie, który kontaktuje się z osobami telefonicznie	<ul style="list-style-type: none"> ● Konsultacje telefoniczne psychologa.
Kampania informacyjna	<ul style="list-style-type: none"> ● Programy edukacyjne i informacyjne.
kierowanie do odpowiednich poradni uzależnień	<ul style="list-style-type: none"> ● Kierowanie do poradni.
Kontynuacja działań profilaktycznych sprzed Pandemii	<ul style="list-style-type: none"> ● Kontynuacja profilaktyki bez

	zmian.
Kontynuacja wcześniej wypracowanych i sprawdzonych działań w walce z uzależnieniami.	<ul style="list-style-type: none"> ● Kontynuacja profilaktyki bez zmian.
Monitorowanie rodzin w których występują problemy alkoholowe, udzielanie pomocy psychologicznej i prawnej osobom nie radzącym sobie z własnymi słabościami	<ul style="list-style-type: none"> ● Monitorowanie problemów alkoholowych. ● Pomoc psychologiczna.
na tą chwilę trudno powiedzieć	<ul style="list-style-type: none"> ● Brak.
Nastawienie na realizację działań profilaktycznych i i programów profilaktycznych z możliwością realizacji on-line wraz ze szkoleniami	<ul style="list-style-type: none"> ● Profilaktyka online.
Nie planowano jeszcze działań.	<ul style="list-style-type: none"> ● Brak.
Nie planuje się.	<ul style="list-style-type: none"> ● Brak.
nie planujemy	<ul style="list-style-type: none"> ● Brak.
Organizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz wypoczynku, przystąpienie do programu rekomendowanego,	<ul style="list-style-type: none"> ● Zajęcia pozalekcyjne. ● Program rekomendowane.
Organizowanie programów profilaktycznych dla uczniów, zajęć sportowych , w tym rozgrywek sportowych	<ul style="list-style-type: none"> ● Profilaktyka i organizacja sportu.
Planuje się ogłoszenie konkursu w ramach którego zostaną wyłonieni realizatorzy zadania w zakresie zdrowia publicznego pn. „Prowadzenie działań ograniczających zagrożenia i szkody dla zdrowia	<ul style="list-style-type: none"> ● Konkurs na działania ograniczające szkody dla zdrowia psychicznego w

<p>psychicznego i fizycznego w związku z epidemią koronawirusa SARS-Co-2". 2. Zadanie skierowane będzie do mieszkańców Miasta Opola u których nasiliły się kryzysy psychiczne i emocjonalne w związku z epidemią koronawirusa SARS – CoV-2" 3. W ramach zadania planowane są nw. działania: 1) Wsparcie specjalistyczne (poradnictwo i konsultacje, pomoc i wsparcie psychologiczne, pedagogiczne, prawne, socjalne i zawodowe) dla osób, które w związku z obecną sytuacją zmagają się ze stresem i z kryzysem samotności (rozdzielone na kwarantannie, umieszczone osoby w szpitalu i brak możliwości odwiedzin lub kontaktu, śmierć bliskiej osoby, utrata pracy). 2) Poradnictwo telefoniczne i/lub on-line jako przeciwdziałanie skutkom izolacji społecznej poprzez wsparcie psychologiczne, informacyjne skierowane do sprofilowanej grupy odbiorców. 3) Wsparcie psychologiczne dla uczniów – wsparcie dzieci i młodzieży nie radzących sobie ze skutkami izolacji, zdalnym nauczaniem, lękiem o zdrowie bliskich, mających trudną sytuację w domu.</p>	<p>związku z epidemią.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Wsparcie specjalistów. ● Porady telefoniczne. ● Wsparcie psychologiczne uczniów.
<p>Planuje się realizować więcej niż zwykle profilaktycznych działań w formie zdalnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Profilaktyka online.
<p>Planuje się udzielać bieżącej pomocy osobom uzależnionym, jak i ich rodzinom poprzez kontakt stacjonarny (podczas posiedzeń komisji z zachowaniem środków ostrożności) lub jeśli nie będzie to możliwe - udzielenie pomocy telefonicznej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Pomoc stacjonarna lub telefoniczna.
<p>Praca punktu konsultacyjnego w rybie online</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Punkt konsultacyjny online.

Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych, wsparcie rodzin	<ul style="list-style-type: none"> ● Kontynuacja profilaktyki bez zmian.
Profilaktyka sytuacji depresji wśród dzieci i młodzieży w sytuacji izolacji	<ul style="list-style-type: none"> ● Profilaktyka depresji.
Prowadzenie edukacji publicznej w zakresie wpływu stanu epidemii na problemy związane z uzależnieniami.	<ul style="list-style-type: none"> ● Programy edukacyjne i informacyjne.
prowadzenie profilaktyki w formie zdalnej.	<ul style="list-style-type: none"> ● Profilaktyka online.
prowadzenie punktów konsultacyjno-informacyjnych przez terapeutów i psychologów, prowadzenie świetlic środowiskowych	<ul style="list-style-type: none"> ● Punkty konsultacyjne. ● Świetlice środowiskowe.
Przede wszystkim przeciwdziałanie uzależnieniom behawioralnym.	<ul style="list-style-type: none"> ● Uzależnienia behawioralne.
Przeprowadzenie diagnozy dot. problemów alkoholowych i narkotyków. Rozszerzona pomoc psychologa i terapeuty odwykowego.I	<ul style="list-style-type: none"> ● Diagnoza prob. alkoholowych i narkotykowych. ● Pomoc psychologa.
Psycholog i punkt konsultacyjny	<ul style="list-style-type: none"> ● Punkt konsultacyjny.
Punkt konsultacyjny terapeuty uzależnień w Gminie, zwiększona współpraca z Centrum Psychologii Zdrowia DORMED w kontekście profilaktyki uzależnień oraz zdrowia psychicznego mieszkańców.	<ul style="list-style-type: none"> ● Punkt konsultacyjny. ● Profilaktyka uzależnień i profilaktyka zdrowia psychicznego.
Realizacja Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.	<ul style="list-style-type: none"> ● Kontynuacja profilaktyki bez

	zmian.
Realizacja programów rekomendowanych.	<ul style="list-style-type: none"> ● Realizacja programów rekomendowanych.
rozwiązywanie problemów alkoholowych przeciwdziałanie zachowaniom behawioralnych	<ul style="list-style-type: none"> ● Rozwiązywanie problemów.
spotkania robocze, tematyczne z psychologiem	<ul style="list-style-type: none"> ● Spotkania i szkolenia.
spotkania, szkolenia, wideokonferencje	<ul style="list-style-type: none"> ● Spotkania i szkolenia.
Spotkanie informacyjno-edukacyjne z mieszkańcami	<ul style="list-style-type: none"> ● Spotkania edukacyjne.
szkolenie	<ul style="list-style-type: none"> ● Szkolenie.
Szkolenie rad pedagogicznych placówek oświatowych	<ul style="list-style-type: none"> ● Szkolenie nauczycieli.
trudno powiedzieć	<ul style="list-style-type: none"> ● Brak.
W gminie działa Punkt Profilaktyczno Konsultacyjny w związku z powyższym prowadzone będą działania informacyjne o możliwości udzielanego wsparcia przez wykwalifikowane osoby dla mieszkańców którzy odczuwają problemy wynikające z pandemii.	<ul style="list-style-type: none"> ● Punkt konsultacyjny.
W zależności od zgłaszanych lub zdefiniowanych potrzeb	<ul style="list-style-type: none"> ● Brak.
Warsztaty profilaktyczne, promocja zdrowia, podnoszenie kwalifikacji specjalistów z zakresu profilaktyki, zakup materiałów profilaktycznych,	<ul style="list-style-type: none"> ● Warsztaty podnoszące kompetencje

	specjalistów.
Więcej pracy w kierunku zacieśniania więzi rodzinnych, profilaktyka alkoholowa ze szczególnym naciskiem na przemoc w rodzinie, profilaktyka i przeciwdziałanie problemom behawioralnym oraz pomoc psychologiczna.	<ul style="list-style-type: none"> ● Działania profilaktyczne.
Większe zainteresowanie szkół programami profilaktycznymi online.	<ul style="list-style-type: none"> ● Zainteresowanie szkół programami online.
WPROWADZENIE DZIAŁAŃ PROFILAKTYCZNYCH W FORMIE ZDALNEJ	<ul style="list-style-type: none"> ● Profilaktyka online.
wsparcie pedagogów szkolnych w temacie depresji wśród dzieci i młodzieży, dostępność porad psychologicznych	<ul style="list-style-type: none"> ● Doszkalanie pedagogów - depresja.
Wsparcie psychologiczne, psychiatryczne, programy profilaktyczne.	<ul style="list-style-type: none"> ● Wsparcie psychologiczne. ● Programy profilaktyczne.
Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych. Edukacja publiczna w zakresie wpływu stanu epidemii na zwiększenie występowania problemów alkoholowych.	<ul style="list-style-type: none"> ● Rozwiązywanie problemów alkoholowych. ● Edukacja nt skutków epidemii, w tym problemów alkoholowych
zatrudnienie w Punkcie Konsultacyjnym dodatkowej kadry: psychoterapeuta - specjalista w dziedzinie terapii i rehabilitacji uzależnienia od narkotyków,	<ul style="list-style-type: none"> ● Punkt konsultacyjny. ● Warsztaty online.

psychoterapeuta pracujący z dziećmi, młodzieżą i rodzicami. Kontynuacja warsztatów profilaktycznych w formie zdalnej.	
Zwiększanie dostępu do pomocy psychologicznej oraz organizacja programów profilaktycznych online	<ul style="list-style-type: none"> ● Psycholog. ● Profilaktyka online.
zwiększenie dostępności pomocy terapeuty ds. uzależnień oraz ds. przemocy	<ul style="list-style-type: none"> ● Terapeuta ds. uzależnień i przemocy
Zwiększenie działań informacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> ● Działania informacyjne.
Zwiększenie godzin bezpłatnych konsultacji psychologa dla mieszkańców gminy. Funkcjonowanie grupy wsparcia dla ofiar przemocy rodzinie, wspieranie młodzieży i dzieci w szkołach poprzez programy profilaktyczne on-line.	<ul style="list-style-type: none"> ● Psycholog. ● Profilaktyka online.
zwiększenie liczby godzin pracy psychologa w Punkcie Konsultacyjnym	<ul style="list-style-type: none"> ● Psycholog.
Zwiększenie współpracy z pedagogami szkolnymi poprzez dążenie do prowadzenia działań profilaktycznych w formie zdalnej wśród dzieci i młodzieży.	<ul style="list-style-type: none"> ● Profilaktyka online.

Niewiele gmin przedstawiło plany działania bardziej zaawansowane niż uwzględnienie konieczności zachowywania dystansu fizycznego. Są to plany na działania zdalne. Na tle gmin, które po prostu kontynuują pracę profilaktyczną lub w ogóle nie dysponują wiedzą na temat dalszych planów - jest to oczywiście pewne minimum reakcji na diametralnie zmienioną sytuację. Tylko pojedyncze gminy dokonały złożonej diagnozy sytuacji związanej z szeroko rozumianymi problemami społecznymi i psychologicznymi na tle pandemii Covid-19 i planują działania

związane ze wzrostem przemocy domowej, z problemami psychicznymi dzieci i młodzieży czy z problemami alkoholowymi w następstwie pozostawania w mieszkańców w domach. Jedna gmina raportuje ogłoszenie konkursów na przeciwdziałania skutkom Covid-19, co należy ocenić wysoko.

W związku z tym, że rok 2020 był niemalże w całości rokiem pandemicznym, w konsekwencji czego podjęto szereg działań przeciw zakaźnych na skalę krajową i światową, a pandemia miała i ma rozmaite skutki społeczne i psychologiczne tak dla populacji, jak ich zarządzających nimi - w tegorocznej edycji badania uwzględniono ten wątek. Przedstawiciele gmin zostali skonfrontowani z baterią pytań-stwierdzeń dotyczących realizacji działań profilaktycznych w gminach (tabela 7.).

Tabela 7.: Wpływ pandemii Covid-19 na działania profilaktyczne w gminach woj. Opolskiego w roku 2020 (rozkłady procentowe).

Twierdzenie/odpowieź	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani tak, ani nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak	Wykres
Pandemia uniemożliwiła realizację profilaktyki uzależnień w naszej gminie.	3	13	4	44	37	
Ze względu na pandemię zmniejszono nakłady finansowe na profilaktykę uzależnień.	17	38	7	21	17	
Ze względu na pandemię, dostęp do odbiorców działań profilaktycznych był utrudniony.	7	3	6	44	41	
Ze względu na pandemię, angażowanie realizatorów działań profilaktycznych stało się zbyt trudne.	3	7	11	54	25	
W trakcie pandemii w gminie inne działania niż profilaktyka uzależnień są priorytetowe.	7	24	38	23	8	
Zmiany w funkcjonowaniu szkół uniemożliwiły realizację działań profilaktycznych.	3	6	4	35	52	
W gminie brakuje wiedzy, jak realizować działania profilaktyczne w czasie pandemii.	11	30	35	17	7	
W gminie zrealizowano więcej niż zwykle działań profilaktycznych w sposób zdalny.	30	39	11	16	4	
Jakość działań profilaktycznych w czasie pandemii znacznie się obniżyła.	7	16	25	42	10	
Profilaktyka w trakcie pandemii jest jeszcze bardziej potrzebna.	6	6	27	39	28	

Zapytano o możliwości realizacji działań profilaktycznych w pandemii, ew. zmniejszenie nakładów na profilaktykę, dostęp do odbiorców oraz realizatorów, zmianę priorytetów działania gminy, zmiany w funkcjonowaniu szkół w kontekście profilaktyki, wiedzę dotyczącą realizowania profilaktyki podczas epidemii, faktyczną skalę odpowiedzi na problemy związane z epidemią, profilaktykę zdalną, jakość profilaktyki i zapotrzebowanie na nią w czasie epidemii.

W przeważającej części gmin (81% - suma: raczej tak i zdecydowanie tak) pandemia uniemożliwiła realizację profilaktyki uzależnień, co samo w sobie jest alarmującym odkryciem. Stało się to mimo tego, że w większości gmin (55% zdecydowanie nie i raczej nie oraz 7% ani tak, ani nie) - zmniejszono nakładów na profilaktykę uzależnień. Oznacza to, że problemem nie tyle były finanse (choć dla 38% gmin stanowił one istotne ograniczenie), jak dostęp do odbiorców działań profilaktycznych (85% gmin!), dostęp do realizatorów (79% gmin). Zmiana priorytetów funkcjonowania gminy stanowiła przeszkodę dla realizacji profilaktyki tylko w 31% gmin, a dla większości (38%) nie miała ona wpływu. Natomiast, pandemia pokazała dobitnie, że profilaktyka w gminach jest oparta o działania w szkołach. Dla ponad połowy (52%) gmin zmiany w funkcjonowaniu placówek oświatowych zdecydowanie stanowiły problem, a dla dalszych 35% (w sumie: 87%) właśnie to uniemożliwiło realizację działań profilaktycznych.

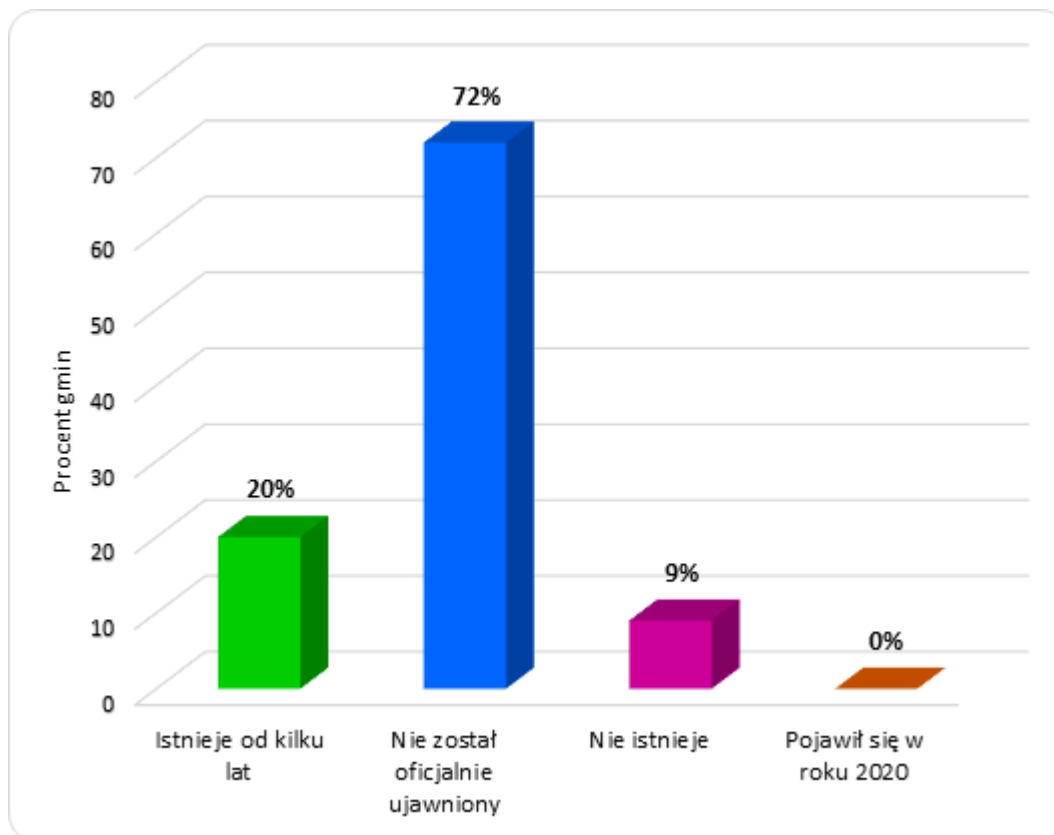
Wg udzielonych odpowiedzi w gminach nie brakuje wiedzy dotyczącej działań profilaktycznych w czasie epidemii - tak twierdzi 41% badanych, a dalszych 35% udziela odpowiedzi neutralnej. Stoi to jednak w sprzeczności z raportowanymi faktami i przeważającą większością przyznającą, że realizacja profilaktyki była i jest zdecydowanie ograniczona. Mimo braków deficytów w wiedzy, gminy profilaktyki nie mogły realizować - oznacza to *de facto*, że brakuje wiedzy, jak w czasie epidemii skutecznie prowadzić profilaktykę i stanowi to natomiast wskazówkę, że takie pomysły należy pilnie uzupełnić na poziomie JST. Zwłaszcza, że przedstawiciele gmin przyznają, że zrealizowano w gminie mniej niż zwykle działań profilaktycznych (69%), a ich jakość była obniżona (52% gmin przyznało to, a dalsze 25% udzieliło odpowiedzi neutralnej).

Natomiast zdecydowana większość przedstawicieli gmin przyznała, że w czasie pandemii profilaktyka jest jeszcze bardziej potrzebna (67% gmin), chociaż w 27% gmin odpowiedź na to pytanie była neutralna.

Nowe substancje psychoaktywne

Problem nowych substancji psychoaktywnych (tzw. “dopalaczy”), pomimo malejącej liczby doniesień medialnych związanych z ich używaniem, nie może być bagatelizowany. Nowe substancje psychoaktywne, ze względu na szerokie spektrum substancji czynnych wchodzących w ich skład (który w większości przypadków nie jest do końca znany), stanowią szczególne zagrożenia dla osób je zażywających. Dodatkowe zagrożenie niesie ze sobą szczególny sposób dystrybuowania tego typu substancji psychoaktywnych, które najczęściej rozprawdane są jako przedmioty kolekcjonerskie lub też substancje naturalne, co w wielu przypadkach naznaczone jest sugestią słabszego oddziaływania psychoaktywnego lub mniejszego potencjału uzależniającego, dzięki czemu użytkownicy (zwłaszcza młodzi) mogą oceniać je jako bezpieczniejsze w porównaniu do “tradycyjnych” narkotyków. Nowe substancje psychoaktywne wiążą się także z nowymi kanałami dystrybucji *via* sklepy internetowe i niosą ze sobą nowe wyzwania dotyczące dostępności i kultury używania.

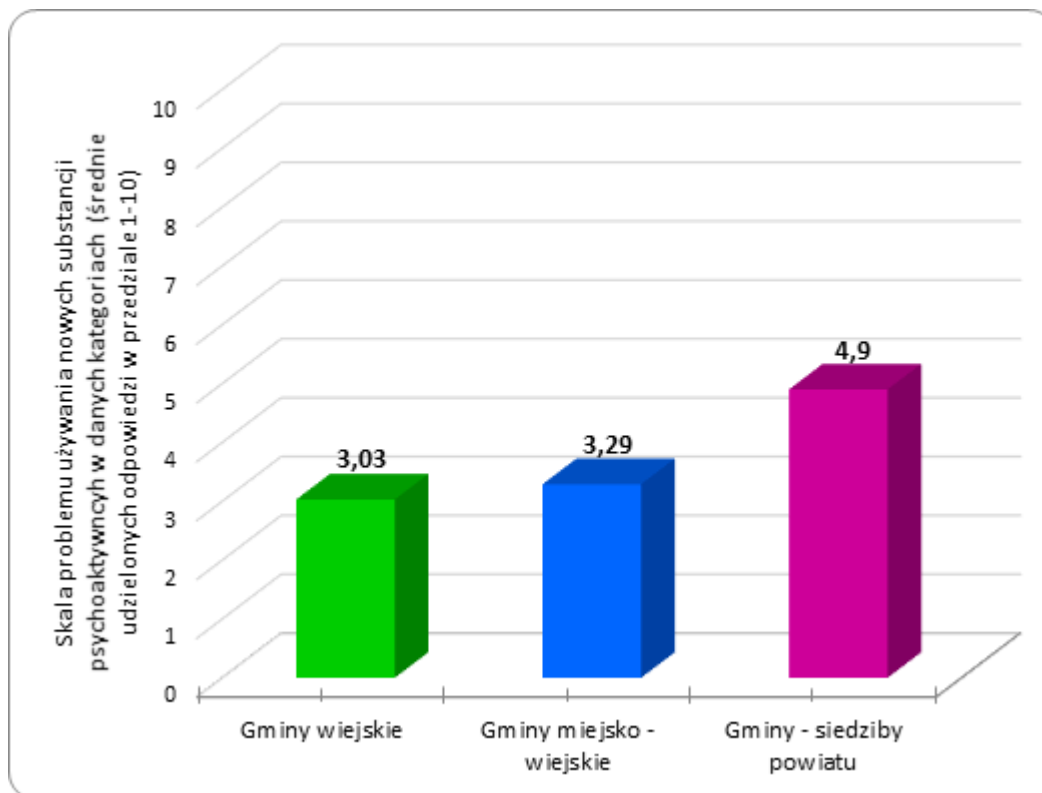
Wykres 34.: Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie: "Jak przedstawia się problem nowych substancji psychoaktywnych na terenie Państwa gminy?".

W przeważającej większości (72%) gminy województwa opolskiego, w 2020 roku, nie ujawniły problemów społecznych związanych z używaniem lub też uzależnieniem od nowych substancji psychoaktywnych. Jednak co piąta z nich twierdzi jednocześnie, że tego typu problem istnieje od kilku lat, a jedynie 9 % gmin, jest pewna tego, że na ich terenie problem z używaniem "dopalaczy" nie istnieje (wyk. 34).

Wysoki odsetek gmin, które deklarują, że problem dotyczący nowych substancji psychoaktywnych nie został na ich terenie ujawniony, jest szczególnie niepokojący. Może on bowiem świadczyć o tym, że gminy te nie kontrolują problemu używania tzw. "dopalaczy" na ich terenie i nie posiadają wiedzy na tematy związane z ich używaniem, dystrybucją, jak i skutkami ich używania. Stąd też zasadne wydaje się wprowadzenie działań rozpoznawczych i profilaktycznych na ich terenie, mających na celu przede wszystkim analizę i oszacowanie rozpowszechnienia używania i uzależnienia od nowych substancji psychoaktywnych tzw. "dopalaczy".

Wykres 35.: Skala problemu używania nowych substancji psychoaktywnych na terenie gmin woj. opolskiego w skali 1-10 - od "nie ma problemu" do "to duży problem" (średnie udzielonych odpowiedzi w podziale ze względu na typ gmin).

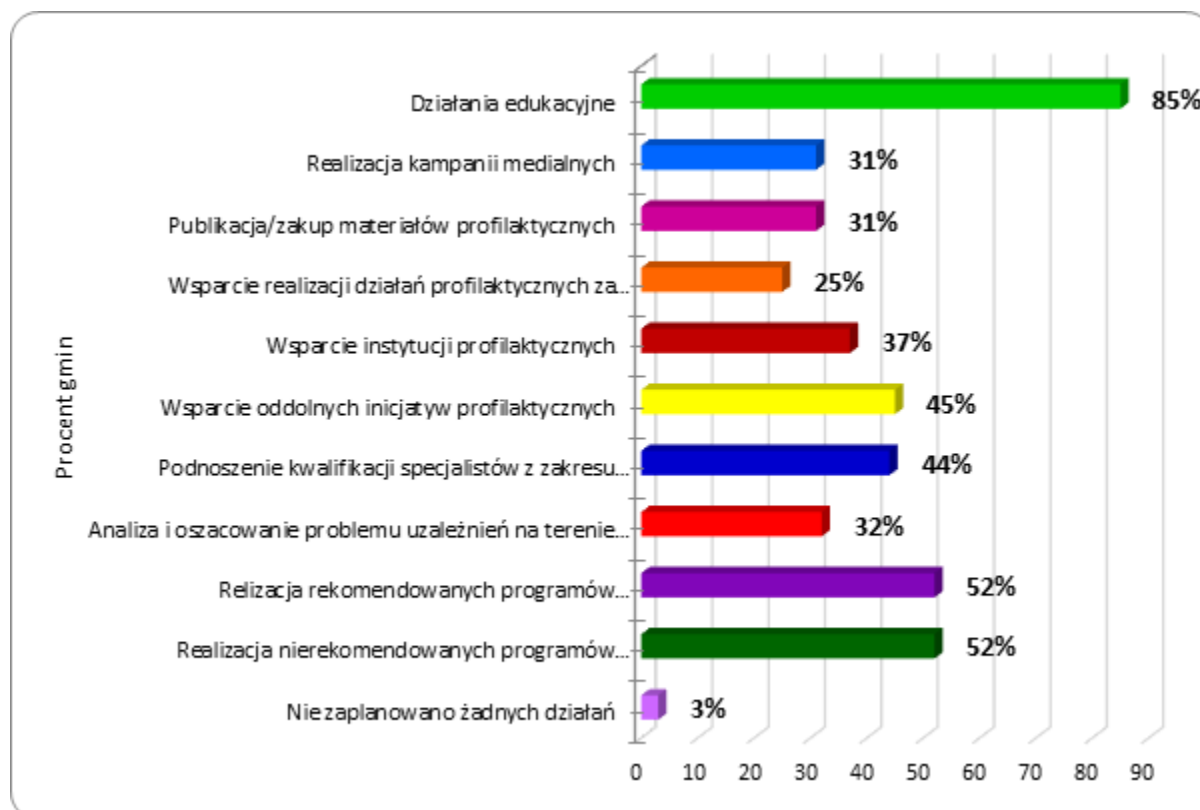

Rekomendacje te wydają się być szczególnie zasadne, biorąc pod uwagę rosnącą skalę problemu używania nowych substancji psychoaktywnych, deklarowaną przez przedstawicieli gmin województwa opolskiego. W trakcie obecnej edycji badania, gminy siedziby - powiatu oceniły ją średnio na 4,9 pkt w dziesięciostopniowej skali (przy 4,2 pkt, w 2019 r.). Kolejno gminy miejsko - wiejskie na 3,29 pkt (3,0 pkt w 2019 r.) oraz gminy wiejskie na 3,03 pkt (przy 2,8 pkt w 2019 roku, wyk. 35).

Działania profilaktyczne planowane w roku 2021

Uczestników badania zapytano również o plany związane z profilaktyką uzależnień, które zrealizowane zostaną w 2021 r. W tym przypadku dotyczyły one konkretnych działań, a nie szeroko pojętych obszarów profilaktyki uzależnień.

Wykres 36.: Działania profilaktyczne zaplanowane do realizacji przez gminy w roku 2021.

Większość gmin województwa opolskiego (85%), deklaruje planowaną realizację działań profilaktycznych polegających na szeroko rozumianej edukacji. Głównie mają się one opierać na realizacji rekomendowanych (52% gmin) oraz nierekomandowanych (52% gmin) programów profilaktycznych. Duża część gmin planuje w 2021 roku wsparcie oddolnych inicjatyw społecznych w zakresie profilaktyki uzależnień oraz działania służące podnoszeniu kompetencji osób zaangażowanych w realizację tego typu działań.

Warto podkreślić w tym miejscu, że pomimo wciąż trwającej pandemii Covid-19, a co za tym idzie obowiązujących obostrzeniach sanitarnych, również tych związanych z prowadzeniem nauki zdalnej oraz częściową izolacją, jedynie co czwarta gmina deklaruje plany dotyczące realizacji działań profilaktycznych za pośrednictwem internetu. Natomiast 3% z nich nie zaplanowała żadnych działań w obszarze profilaktyki uzależnień (wyk. 36).

Mocne i słabe profilaktyki w 2020 roku

Po raz czwarty zapytano przedstawicieli gmin o mocne i słabe strony ich działalności w obszarze profilaktyki i znów znikoma część samorządów udzieliła odpowiedzi. Podobnie jak w latach ubiegłych, można interpretować ten fakt jako wskazówkę, że gminy nie mają się czym chwalić lub czym martwić w obszarze profilaktyki, ale także należy wnioskować o znikomej refleksyjności w tym obszarze. Stanowi to poważne zagrożenie dla działań profilaktycznych.

Mocne strony profilaktyki

Podobnie jak w roku ubiegłym, jedynie 8 gmin (11%) udzieliło odpowiedzi na pytanie o mocne strony profilaktyki województwa opolskiego, a 2 z nich udzieliły informacji o braku danych. Wymieniano następujące mocne strony (pisownia oryginalna):

- profilaktyką objęto duże grupy społeczne
- To nie jest pytanie do gminy.
- Dostęp do informacji w placówkach oświatowych oraz Urzędzie Gminy
- prowadzenie punktu konsultacyjnego w którym prowadzone są zajęcia przez psychologa i terapeutę uzależnień. Szkolne pogadanki z uczniami, praca pedagogów szkolnych w dziedzinie uzależnienia w placówkach oświatowych w gminie Skarbimierz.
- Udział w programach i kampaniach społecznych i medialnych o treściach edukacyjnych i profilaktycznych.
- **ZWIĘKSZENIE ŚWIADOMOŚCI UCZNIÓW I RODZICÓW.**

W zasadzie, dwie kolejne odpowiedzi są równoznaczne z brakiem odpowiedzi. Pozostałe 4: podkreślają zasięg oddziaływań profilaktycznych; uznają za mocną

stronę standardowe działania profilaktyczne, jak prowadzenie punktu konsultacyjnego, pogadanki z uczniami czy praca pedagogów; podobnie, za mocne strony uznają udział w programach i kampaniach społecznych; oraz zwiększenie świadomości. Należy zdecydowanie podkreślić, że żadne z wymienionych mocnych stron nie są ani działaniami o charakterze przełomowym, które można by ewentualnie promować jako dobre praktyki, ani nie stanowią innowacyjnej, ani silnej, konkretnej charakterystyki działań profilaktycznych w gminach. Faktyczny brak wskazań mocnych strony profilaktyki stanowi poważne wyzwanie dla działalności profilaktycznej gmin województwa opolskiego.

Słabe strony profilaktyki

Otrzymano dane na temat słabych stron profilaktyki w gminach od 11 ich przedstawicieli. To oznacza przede wszystkim to, że 60 gmin nie było w stanie dokonać krytycznej oceny swoich działań. Po odrzuceniu 6 odpowiedzi o tym, że w gminie brakuje danych by wskazać słabe strony uzyskano poniższe 5 odpowiedzi (pisownia oryginalna):

- Brak bezpośredniego kontaktu z osobami wymagającymi wsparcia, spowodowane pandemią Covid.
- Brak szkoleń na poziomie województwa dotyczących organizowania i prowadzenia skonkretyzowanej profilaktyki wskazującej i eksponującej konkretne aspekty aktualnych zagrożeń społecznych.
- krótki okres na wprowadzenie programów ze względu epidemii
- Zagrożenie COVID 19 , brak możliwości spotkań AA
- zbyt mała liczba podjętych działań

W 3 przypadkach jako słabe strony wskazano konsekwencje epidemii Covid-19. Należy interpretować to jako brak umiejętności realizacji działań profilaktycznych w sytuacji pandemii, co jest zgodne z wynikami uzyskanymi powyżej. W jednym przypadku zdiagnozowano zbyt małą liczbę podjętych działań, a jedna gmina jako słabą stroną jej funkcjonowania wskazała brak szkoleń na poziomie województwa, co stanowi błąd logiczny, ale należy traktować tę krytykę jako konkretne zapotrzebowanie na wiedzę w obszarze profilaktyki wskazującej.

Działania związane z redukcją szkód w profilaktyce

Zadawanie po raz kolejny w ostatnich latach pytania o redukcję szkód (*harm reduction*) w profilaktyce uzależnień i używania substancji psychoaktywnych ma dwie funkcje poznawcze. Przede wszystkim pozwala identyfikować działania mające na celu redukcję szkód w gminach, ale również pozwala - pośrednio - zdiagnozować stan wiedzy i orientacji w aktualnych zmianach w świecie profilaktyki. Paradygmat redukcji szkód jest zbiorem działań opierających się na przekonaniu, że znacznie bardziej pożytecznym społecznie od działania o charakterze prohibicji i moralnego potępienia wobec użytkowników substancji psychoaktywnych, jest realistyczne adresowanie szkód, które używanie narkotyków wywołuje. Takie działania obejmują testowanie składu substancji, programy wymiany igieł, pokoje bezpiecznej iniekcji i inne.

Przedstawiciele 50 gmin w ogóle nie udzielili odpowiedzi na to pytanie. Kolejnych 6 wskazało brak działań lub wiedzy na ich temat. Pozostałych 15 gmin udzieliło poniższych odpowiedzi (pisownia oryginalna):

- - wspieranie działalności środowisk abstynenckich, - udzielanie bezpłatnej pomocy prawnej, psychologicznej, informacyjnej i wspierającej w ramach punktu konsultacyjnego, - udzielanie pomocy psychologicznej dzieciom i ich rodzicom, zwłaszcza tym z rodzin dotkniętych przemocą oraz problemem alkoholowym, - wspieranie organizacji pozarządowych prowadzących placówki wsparcia dziennego
- Działalność Gminnego Punktu Konsultacyjnego.
- działalność punktu konsultacyjnego ds. uzależnień, działania gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych
- Działania i programy, które mają na celu zredukowanie szkód zdrowotnych i ekonomicznych wśród osób używających substancji psychoaktywnych, ich rodzin i otoczenia, wynikających z używania narkotyków lub alkoholu przez te osoby.
- Konsultacje dla osób eksperymentujących z narkotykami , elementy socjoterapii
- materiały profilaktyczne

- motywowanie do podjęcia leczenia odwykowego
- Pomoc w podejmowaniu leczenia odwykowego i terapii dla osób uzależnionych i ich rodzin, działalność punktu konsultacyjnego przy GOPS w Turawie, współpraca rodzin z asystentem rodziny (również tam gdzie obecny był problem uzależnienia i nadużywania substancji psychoaktywnych)
- Prowadzono pomoc w formie terapii dla osób współuzależnionych. Z początkiem roku w formie zajęć grupowych. Po 15 marca 2020 r. w formie konsultacji telefonicznych. Prowadzony był Punkt Konsultacyjny dla rodzin z problemami.
- funkcjonowanie punktu konsultacyjnego
- Realizacja ponadpodstawowych programów profilaktycznych dla osób uzależnionych i ich rodzin w oparciu o zawarte z Przychodnia Terapii Uzależnień z Olesna porozumieniem. MIN. Grupy wsparcia, maratony, nawroty, potrzeby od podstaw itp.
- udział w projekcie PARPA pt.: „Wspieranie placówek działających w obszarach placówek działających w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, w szczególności na rzecz członków rodzin z problemem alkoholowymi przemoc” pozyskano broszury z PARPY o różnej tematyce profilaktycznej (alkohol, przemoc, zobowiązanie do leczenia alkoholowego, NK...) , zakupiono różnego rodzaju gadżety i ulotki, plakaty skierowane do dzieci, młodzieży i dorosłych (alkohol, przemoc, zobowiązanie do leczenia alkoholowego, NK, covid-19, energetyki, zdrowy styl życia). Prowadzone były zajęcia sportowe. Przeprowadzono warsztaty w szkołach (:Wyloguj się z sieci, Nie daj się uzależnieniom, Pokonaj przemoc, Dopalacze, Zażyjesz Przepadniesz) .
- Wsparcie psychologiczne, programy profilaktyczne. Szkolne zajęcia z psychologiem.
- Warsztaty profilaktyczne dla uczniów, promocja zdrowia, konkursy literackie i plastyczne, podnoszenie kwalifikacji specjalistów z zakresu profilaktyki, diagnoza lokalnych zagrożeń społecznych w gminie Dobrodzień, zakup materiałów profilaktycznych.
- wsparcie psychologiczne dla osób i rodzin z problemem używania substancji psychoaktywnych

Nawet przy bardzo szerokiej definicji redukcji szkód w zasadzie żadnego z powyższych działań nie można zakwalifikować jako takiego. Oznacza to prawdopodobnie 3 rzeczy: A) działań z zakresu redukcji szkód się nie przeprowadza, B) badani przedstawiciele gmin mogą nie dysponować wiedzą na temat tego, czym *harm reduction* jest, a co za tym idzie - nie orientować się w aktualnych dyskusjach na polu profilaktyki, a także C), że wobec braku działań (i wiedzy) badani podają jakiegokolwiek informacje by zapełnić próżnię w raporcie. Ta trzecia hipoteza jest równie niepokojąca, co dwie pierwsze, ponieważ poddaje pod wątpliwość przekazywane w ankietach dane w ogóle.

Działania profilaktyczne w zakresie redukcji szkód do realizacji w przyszłości

Tym trudniej dokonywać oceny planów związanych z działaniami w nurcie redukcji szkód. 17 gmin udzieliło odpowiedzi na pytanie o przyszłość i działania HR, ale nawet przy bardzo swobodnej definicji redukcji szkód nie da się żadnej uznać za adekwatną. Udzielone odpowiedzi zebrano poniżej (pisownia oryginalna):

- - j.w - profesjonalna pomoc dla dzieci i młodzieży eksperymentującej z narkotykami, oraz pomoc dla ich rodziców, - profesjonalna pomoc dla dzieci i młodzieży problemowo używającej narkotyków oraz dla ich rodziców, - profesjonalna pomoc dla dzieci i ich rodziców w zakresie uzależnień behawioralnych, - poszerzenie oferty poradni odwykowej o dodatkowe programy np. ograniczania picia
- kontynuacja działalności punktu konsultacyjnego ds. uzależnień oraz działań gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych
- motywowanie do podjęcia terapii uzależnień , edukacja młodzieży , rodziców, kolonie edukacyjno - motywacyjne, wznowienie spotkań AA
- Poszarzenie skali działań profilaktycznych i nakierowanych na redukcję szkód u rodzin, gdzie występuje problem uzależnienia. Budowanie sieci wsparcia instytucji zajmujących się pomocą rodzinie i organizacji pozarządowych.
- programy profilaktyczne
- funkcjonowanie punktu konsultacyjnego

- Kontynuowanie dotychczas prowadzonych działań.
- Realizacja programów rekomendowanych, praca gminnego zespołu koordynującego działania zredukowania szkód zdrowotnych mieszkańców, wsparcie psychologiczne, wsparcie psychiatryczne.
- Warsztaty.
- Wspieranie działań placówek leczenia odwykowego m.in. poprzez: - finansowanie programów terapeutycznych, rehabilitacyjnych dla osób eksperymentujących i uzależnionych od alkoholu i środków psychoaktywnych. - objęcie pomocą psychologiczną i psychoterapeutyczną osób wywodzących się z rodzin z problemem alkoholowych (DDA).
- 2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez dofinansowanie działalności środowisk abstynenckich oraz innych form działań pomocowych, których odbiorcami są osoby uzależnione i ich rodziny.
- realizacja kampanii medialnych oraz materiały profilaktyczne
- Realizacja programów uniwersalnych, adresowanych do całej lokalnej społeczności. Akcje specjalnych szkoleń prowadzonych w szkołach i innych środowiskach mające na celu podnoszenie świadomości o zagrożeniach wynikających z przyjmowania środków psychoaktywnych i podejmowania zachowań ryzykownych. Edukacja poprzez dystrybucję ukierunkowanej literatury, ulotek i rozpowszechnianie informacji mających na celu zapobieganie ryzykownym zachowaniom. To tylko redukcja przez profilaktykę.
- W naszej gminie w przyszłości również będą prowadzone działania i programy, które mają na celu zredukowanie szkód zdrowotnych, społecznych i ekonomicznych wśród osób używających substancji psychoaktywnych i ich rodzin i otoczenia, wynikających z używania narkotyków lub alkoholu przez te osoby.
- Warsztaty profilaktyczne dla uczniów, promocja zdrowia, konkursy literackie i plastyczne, podnoszenie kwalifikacji specjalistów z zakresu profilaktyki, zakup materiałów profilaktycznych, przeciwdziałanie problemom pojawiającym się w następstwie wyjątkowej sytuacji związanej z epidemią Covid-19.
- wsparcie psychologiczne dla osób i rodzin z problemem używania substancji psychoaktywnych

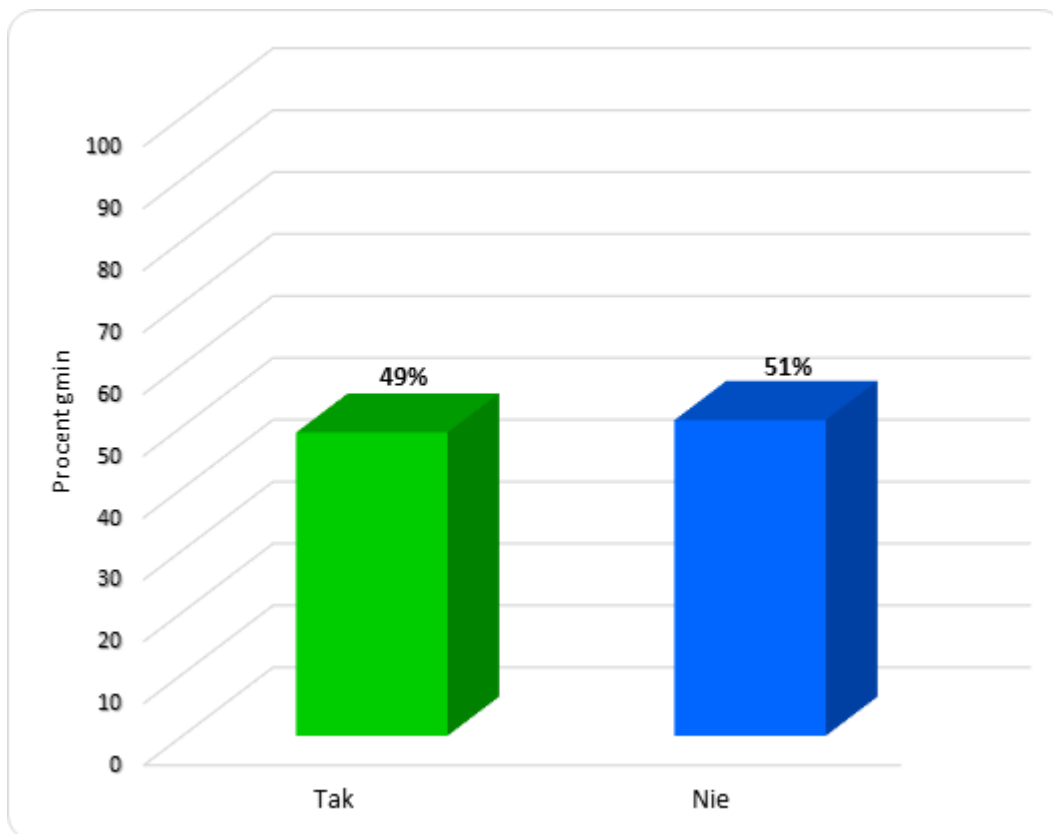
- Współpraca z pedagogiem, psychologiem szkolnym, współpraca z policją i innymi podmiotami.
- zredukowanie szkód zdrowotnych, społecznych i ekonomicznych wśród osób używających substancji psychoaktywnych, ich rodzin i otoczenia, wynikających z używania narkotyków lub alkoholu przez te osoby.

Przedstawione plany mogą zostać uznane po części za interesujące plany, ale to, czemu urzędnicy odpowiedzialni za realizację profilaktyki nie potrafią udzielić odpowiedzi na pytanie o paradygmat profilaktyczny obecny w dyskusjach na jej temat od wielu lat, pozostaje samo w sobie bardzo niepokojącym wskaźnikiem dot. orientacji decydentów w temacie profilaktyki.

Zapotrzebowanie na szkolenia

Już trzeci raz z rzędu, w tej edycji, zadano pytanie o potrzeby szkoleniowe w gminach. Zapotrzebowanie mapowano w 2 kategoriach: dla osób koordynujących zadania profilaktyczne w gminie, a także dla realizatorów tych zadań. Nieco mniej niż połowa (49%) gmin zgłosiła zapotrzebowanie na szkolenia dla koordynatorów (wyk. 37). To jest o 13% mniej niż w roku poprzednim, kiedy odnotowano wzrost zainteresowania.

Wykres 37.: Odsetek gmin deklarujących zapotrzebowanie wsparcia szkoleniowego dla osób koordynujących realizację zadań dotyczących problematyki alkoholowej i narkotykowej.

Głównym celem tej części badania było poznanie zapotrzebowania na konkretne tematy szkoleń dla osób koordynujących działania profilaktyczne. W tej edycji badania uzyskano 35 odpowiedzi, które przedstawia tabela 8. To mniej niż w roku poprzednim, kiedy gminy zgłosiły 42 propozycje tematów szkoleń dla koordynatorów profilaktyki.

Najczęstszym zapotrzebowaniem okazuje się być temat realizacji profilaktyki (9 gmin), oczywiście w rozmaitych aspektach. W 6 przypadkach zgłoszono zapotrzebowanie na działania związane z reagowaniem na skutki pandemii Covid-19. W 5 gminach zgłoszono zapotrzebowanie na szkolenie z zakresu realizacji programów profilaktycznych, a w 4 awizowano zapotrzebowanie na szkolenia dotyczące finansowania takich działań. Również w 4 gminach zgłaszano

zapotrzebowanie na szkolenie z zakresu tworzenia gminnego programu profilaktycznego, podobnie jak w przypadku tematyki prawnej związanej z realizacją profilaktyki, na którą to tematykę zapotrzebowanie zgłoszono w 4 gminach. Pozostałe kategorie, oraz oryginalne zapotrzebowanie prezentuje tabela 8.

Tabela 8.: Zestawienie propozycji tematów i kategorii szkoleń dla koordynatorów w gminach

Odpowiedź w ankiecie (pisownia oryginalna)	Kategoria tematyczna szkolenia
- opracowanie gminnych programów , z uwzględnieniem możliwości i specyfiki danej gminy, - realizacja gminnych programów w świetle zmieniających się przepisów np. związanych z COVID-19 - realizacja gminnych programów pod kątem kontroli RIO i NIK, - ochrona danych osobowych w odniesieniu do GKRPA, - archiwizowanie dokumentów GKRPA, - działalność GKRPA krok po kroku z uwzględnieniem dobrych praktyk	<ul style="list-style-type: none"> ● uwarunkowania prawne ● opracowanie gminnego programu
aktualnie obowiązujące przepisy prawne w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi i narkomanii; skuteczne działania profilaktyczne w szkołach	<ul style="list-style-type: none"> ● uwarunkowania prawne
Bieżące zmiany w prawie dotyczące problematyki alkoholowej, wpływ pandemii na działanie komisji, rodzinne problemy alkoholowe (ukryte) - jak przekonać osobę do zgłoszenia jej bliskiej osoby z uzależnieniem, aby się zgłosiła i podjęła leczenie, jak obalić wstyd przed ludźmi do ujawnienia alkoholizmu (syndrom: co inny powiedzą, czy będą nas postrzegać jako patologię).	<ul style="list-style-type: none"> ● uwarunkowania prawne ● działania wobec problemów związanych z pandemią Covid-19
Chętnie będę uczestniczyć w każdym szkoleniu z zakresu profilaktyki uzależnień.	<ul style="list-style-type: none"> ● ogólna chęć szkolenia
dobre praktyki, nowatorskie rozwiązania	<ul style="list-style-type: none"> ● dobre praktyki
Działania na rzecz redukcji szkód, szkolenie wielogodzinne na terenie województwa opolskiego wg schematu stosowanego przy CERTYFIKACJI DLA OSÓB PRACUJĄCYCH W OBSZARZE PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW	<ul style="list-style-type: none"> ● redukcja szkód ● szkolenia realizatorów

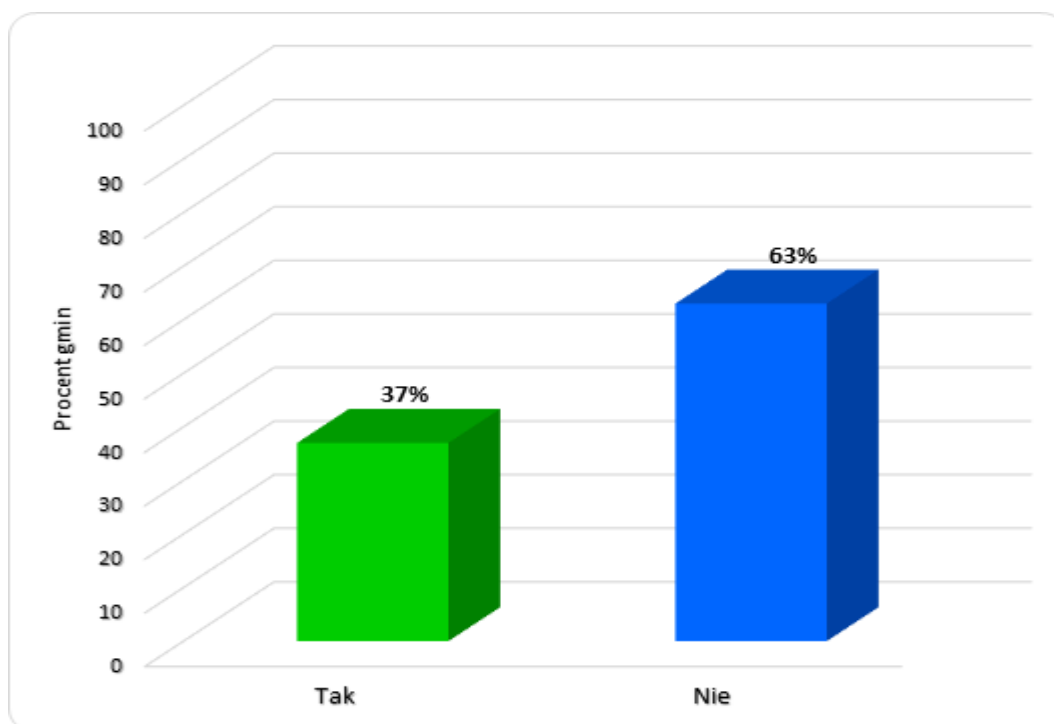
ALKOHOLOWYCH W SPOŁECZNOŚCIACH LOKALNYCH /PARPA/.	
Finansowanie gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i narkomanii.	<ul style="list-style-type: none"> ● finansowanie gminnego programu
Jak dobrze i prawidłowo tworzyć gminny program przeciwdziałania alkoholizmowi i narkomanii. Rozszerzenie wiedzy nt. programów rekomendowanych przez PARPA.	<ul style="list-style-type: none"> ● opracowanie gminnego programu ● realizacja programów rekomendowanych
jak realizować działania profilaktyczne np w dobie pandemii	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja programów profilaktycznych ● działania wobec problemów związanych z pandemią Covid-19
jak skutecznie prowadzić działania profilaktyczne na poziomie uniwersalnym, jak wzmocnić wiedzę społeczeństwa nt. form wsparcia, pracy GKRPA i i profesjonalnych instytucji pomocowych.	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja programów profilaktycznych ● opracowanie gminnego programu
Jak skutecznie realizować programy i edukacje w czasie pandemii poradnictwo	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja programów profilaktycznych ● działania wobec problemów związanych z pandemią Covid-19
mobilizacja osoby uzależnionej do zaprzestania spożywania substancji uzależniających	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja terapii uzależnień
Narkotyki, dopalacze, leki skala zjawiska w okresie pandemii, uzależnienia behawioralne, pokolenie hikikomori, życie w świecie wirtualnym	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja profilaktyki ● działania wobec problemów związanych z pandemią Covid-19
Nowe technologie w walce z uzależnieniami	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja profilaktyki
Ogólnie pojęta profilaktyka zwalczania narkomanii	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja profilaktyki
Organizowanie programów profilaktycznych w razie ograniczeń bezpośrednich kontaktów międzyludzkich	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja programów profilaktycznych ● działania wobec problemów związanych z pandemią Covid-19
prawidłowe przeznaczanie środków finansowych na działanie związane z realizacją programów	<ul style="list-style-type: none"> ● finansowanie gminnego programu
problematyka alkoholowa i narkotykowa ogólna	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja profilaktyki
procedura skierowania na leczenie odwykowe, wydatkowanie środków w ramach GPPIRPA	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja terapii uzależnień

Realizacja gminnego programu alkoholowego i narkotykowego w kontekście Narodowego Programu Zdrowia, wydatkowanie środków finansowych w ramach tych programów	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja gminnego programu ● finansowanie gminnego programu
REALIZACJA GMINNYCH PROGRAMÓW	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja gminnego programu
realizacja programów edukacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja programów profilaktycznych
Realizacja rekomendowanych programów profilaktycznych, utworzenie i prowadzenie świetlicy socjoterapeutycznej	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja programów rekomendowanych
Realizacja szkoleń stacjonarnych a nie on-line.	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja szkoleń
Tematyka ogólna zagadnień profilaktycznych	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja profilaktyki
tematyka w zakresie profilaktyki problematyki alkoholowej i narkotykowej.	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja profilaktyki
tworzenie lokalnych programów profilaktyki, realizowanie i finansowanie gminnych programów, sposoby przeprowadzenia diagnozy lokalnych problemów, kontrola punktów, wydawanie i cofanie zezwoleń.	<ul style="list-style-type: none"> ● opracowanie gminnego programu ● diagnozowanie problemów
w zakresie inicjowania działań lokalnych	<ul style="list-style-type: none"> ● inicjowanie lokalnych działań
Wspieranie dzieci i młodzieży w dobie pandemii.	<ul style="list-style-type: none"> ● działania wobec problemów związanych z pandemią Covid-19
Wszelkie szkolenia w zakresie przepisów prawa dotyczących działań profilaktyki alkoholowej i narkotykowej.	<ul style="list-style-type: none"> ● uwarunkowania prawne
Wydatkowanie środków pochodzących z opłat za korzystanie z zezwoleń na przeciwdziałanie COVID-19.	<ul style="list-style-type: none"> ● finansowanie gminnego programu
Zadania GKRPA, Realizacja Gminnego Programu Profilaktyki, Ochrona danych osobowych przez GKRPA	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja gminnego programu
Zapoznanie z najnowszymi aspektami i akcentami profilaktyki, która winna być adresowana do konkretnych grup społecznych i młodzieżowych-	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja profilaktyki

uwarunkowane najnowszymi tendencjami zagrożeń życia społecznego i zdrowia publicznego.	
Zarówno ogólne zagadnienia związane z profilaktyką alkoholową i narkotykową, jak i szczególne zagadnienia związane z np. dialogiem motywującym, pracą z osobami uzależnionymi i ich rodzinami,	<ul style="list-style-type: none"> ● realizacja profilaktyki
Współtworzenie systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie – planowanie i realizacja zadań w ramach Gminnego Programu. Prowadzenie poradnictwa w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Organizowanie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej dla mieszkańców.	<ul style="list-style-type: none"> ● przeciwdziałanie przemocy ● realizacja profilaktyki

Zapytano także o zapotrzebowanie szkoleniowe dla osób realizujących działania profilaktyczne w gminach. Takie zapotrzebowanie zgłosiło tylko 37% gmin, mniej niż w roku poprzednim (o 5%, por. wyk. 38).

Wykres 38.: Odsetek gmin deklarujących zapotrzebowanie wsparcia szkoleniowego dla realizatorów zadań podejmowanych w ramach gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz gminnego programu przeciwdziałania narkomanii.

Wypełniających ankietę poproszono o podanie tematyki szkoleń oraz ewentualnych grup odbiorców i ich liczebności. Tabele 9-11 zawierają zestawienia tych odpowiedzi (pisownia oryginalna).

Tabela 9.: Zestawienie propozycji tematów i adresatów szkoleń (1)

Tematyka szkolenia 1.	Grypy adresatów	Liczba adresatów
skuteczna profilaktyka alkoholowa i narkotykowa w Gminie	pracownicy urzędu	3
nowatorskie działania profilaktyczne	organizacje pozarządowe	20
Dziecko z rodziny z problemem alkoholowym	nauczyciele, pedagodzy, pielęgniarki, policja Asystent	ok 30 osób
uzależnienia behawioralne	nauczyciele	15
pproblematyka alkoholowa	6	1
Problematyka uzależnień w dobie Covid19	Pełnomocnik, Komisja	5
Sposoby wydatkowania środków z programów profilaktycznych	pełnomocnik burmistrza ds. rozwiązywania problemów alkoholowych, członkowie komisji	7
Szkolenie dla nowych realizatorów programów profilaktycznych	Nauczyciele	5
Pomoc rodzinie z problemem uzależnienia	OliPS, oświata	
jak skutecznie prowadzić działania profilaktyczne wśród dzieci i młodzieży	pedagodzy szkolni	
przeprowadzanie programów rekomendowanych w placówkach oświatowych na terenie gminy	nauczyciele, osoba odpowiedzialna za profilaktykę	20
W zakresie problemów wychowawczych	rodzice	25
prowadzenie programów profilaktycznych w czasie pandemii, ograniczeń	koordynatorzy gminni, nauczyciele	10
w zakresie profilaktyki problematyki alkoholowej i narkotykowej.	GOPS	4

Wspieranie osób mieszkających z osobami uzależnionymi	komisja ds. rozwiązywania problemów alkoholowych, zespół interdyscyplinarny	10
Profilaktyka alkoholowa, przemoc w rodzinie oraz ochrona zdrowia psychicznego.	Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	6 osób
Interwencja profilaktyczna	nauczyciele	50
Organizacja prac GKRPA w stanie epidemii	Członkowie GKRPA	6
Realizacja rekomendowanych programów	Nauczyciele	4
REALIZACJA GMINNYCH PROGRAMÓW	GKRPA, NAUCZYCIELE, UCZNIOWIE, RODZICE, SPRZEDAWCY	300
Akty prawne	członkowie GKRPA	6
przepisy prawa	GKRPA w Turawie	4
Szkolenie podstawowe	Członkowie GKRPA	3

Tabela 10.: Zestawienie propozycji tematów i adresatów szkoleń (2)

Tematyka szkolenia 2.	Adresaci	Liczba adresatów
FAS	nauczyciele, pedagodzy, pielęgniarki, Asystent	ok 20 osób
jak stworzyć dobry gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałaniu narkomanii	osoba odpowiedzialna za profilaktykę	1
Motywowanie do podjęcia leczenia	członkowie GKRPA	7
oferta i sprawozdanie	organizacje pozarządowe	20
Profilaktyka pierwszorzędowa w jednostkach edukacyjnych	Nauczyciele	6

profilaktyka w szkołach	nauczyciele placówek edukacyjnych	30
przeciwdziałanie przemocy jako następstwo problematyki alkoholowej	pracownicy jednostek podległych np. MOPS	2
realizacja rekomendowanych programów	nauczyciele	15
Szkody wynikające z nadużywania środków psychoaktywnych	rodzice, nauczyciele, GKRPA, OPS	30
Technologie informatyczne w walce z uzależnieniem	Pełnomocnik, Komisja	5
Uzależnienia behawioralne	OliPS, GKRPA	
w zakresie profilaktyki problematyki alkoholowej i narkotykowej.	SZKOŁA	30
z zakresu tematyki uzależnień	GKRPA w Turawie, pracownicy GOPS w Turawie	10

Tabela 11.: Zestawienie propozycji tematów i adresatów szkoleń (3)

Tematyka szkolenia 3.	Adresaci	Liczba adresatów
Uzależnienie osób starszych i niepełnosprawnych	pracownik socjalny, opiekunka środowiskowa, pielęgniarka, członkowie GKPRPA	ok 15 osób
Profilaktyka alkoholowa i narkotykowa wśród uczniów	nauczyciele oświatowi	7

Radzenie sobie z frustracją dzieci, rodziców/opiekunów podczas nauki zdalnej	nauczyciele	30
z zakresu pracy z rodziną (różna tematyka)	pracownicy GOPS w Turawie, nauczyciele i pedagodzy	20
z zakresu problematyki narkomanii, w tym dopalacze i inne środki np roślinne	nauczyciele, pedagodzy, policjanci, pracownicy socjalni	20-25

Współpraca z UMWO

Badanych zapytano także o to, "w jakim zakresie gmina mogłaby/chciałaby współpracować z Samorządem Województwa Opolskiego w 2021 r. w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz ochrony zdrowia psychicznego?". Odpowiedzi na to pytanie dają obraz oczekiwań, które wobec Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego formułują przedstawiciele ankietowanych gmin. Wszyscy samorządowcy udzielili odpowiedzi na to pytanie (szczegółowo prezentuje je tabela 12.). W przypadku 9 gmin była to odpowiedź wprost negatywna lub na tyle ogólnikowa, że uznana za brak danych. Oznacza to, że zdecydowana większość gmin ma oczekiwania wobec samorządu województwa i jest w stanie je wyartykułować. Dotyczy to 62 gmin, które udzieliło 86 odpowiedzi (niektóre gminy oczekują kilku różnych działań ze strony UMWO).

Tabela 12.: Zestawienie odpowiedzi na pytanie o ewentualną współpracę z UMWO

Odpowiedź w ankiecie (pisownia oryginalna)	Kategoria działań
- organizacja szkoleń, - wsparcie merytoryczne i praktyczne, - dobre praktyki - przekazywanie informacji, które pozwoliłyby na korzystanie z zasady "uczenia się na błędach innych"	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia ● doradztwo ● wymiana informacji

- udział w spotkaniach, konferencjach, webinarium	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia ● konferencje
- w zakresie działań edukacyjnych - w zakresie działań profilaktycznych za pośrednictwem nowych technologii	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
Bez uwag.	<ul style="list-style-type: none"> ● brak odpowiedzi / nie dotyczy
brak uwag	<ul style="list-style-type: none"> ● brak odpowiedzi / nie dotyczy
brak zdania	<ul style="list-style-type: none"> ● brak odpowiedzi / nie dotyczy
Dalsza współpraca w zakresie informacyjnej.	<ul style="list-style-type: none"> ● wymiana informacji
doradztwo, szkolenia	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia ● doradztwo
Gmina chciałaby współpracować z Samorządem Województwa Opolskiego w 2021 r. korzystając ze szkoleń w obszarze profilaktyki uzależnień, przemocy oraz ochrony zdrowia psychicznego.	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
Gmina chciałaby współpracować z Samorządem Województwa Opolskiego w 2021 r. poprzez udział w różnego rodzaju konferencjach, prelekcjach itp.	<ul style="list-style-type: none"> ● konferencje
informacje aktualizowane na bieżąco np w zakresie dostępności pomocy psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży, dostępności ośrodków wsparcia dla dzieci i młodzieży	<ul style="list-style-type: none"> ● wymiana informacji
Jako współrealizator programów	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja

profilaktycznych.	profilaktyki
konferencje, spotkania robocze,	● konferencje
KORZYSTANIE Z NIEODPŁATNYCH SZKOLEŃ	● szkolenia
Możliwość uczestniczenia w szkoleniach i seminariach, gdzie omawianoby rozwiązywanie problemy zdrowia psychicznego	● szkolenia
Możliwość w uczestniczeniu we wspólnych prelekcjach, szkoleniach (tak jak do tej pory)	● szkolenia
na zasadzie doradztwa, pomocy	● doradztwo
nie ma takiej konieczności	● brak odpowiedzi / nie dotyczy
Nie znam odpowiedzi na to pytanie.	● brak odpowiedzi / nie dotyczy
organizacja konferencji w zakresie wpływu epidemii na występowanie problemów alkoholowych.	● konferencje
Organizacja przedsięwzięć, konferencji, szkoleń związanych z profilaktyką uzależnień ochroną zdrowia psychicznego.	● konferencje ● szkolenia
organizacja szkoleń, paneli dyskusyjnych, ujednoczenie zasad postępowania i korelowania działań na szczeblu samorząd województwa-gmina.	● szkolenia ● koordynacja działań
organizacja szkoleń, w szukaniu realizatorów programów rekomendowanych on-line	● szkolenia ● koordynacja działań

poradnictwo	<ul style="list-style-type: none"> ● doradztwo
profilaktyka, edukacja, leczenie	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki
Przemoc w rodzinie	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki
przepływ najnowszych informacji i danych statystycznych.	<ul style="list-style-type: none"> ● wymiana informacji
Radzimy sobie sami , mamy kadre pedagogów , którzy dysponują wystarczającą wiedzą z tego zakresu	<ul style="list-style-type: none"> ● brak odpowiedzi / nie dotyczy
Realizacja i uczestnictwo w szkolenia, współdział w kampaniach, współdział w programach zadaniach w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia ● wspólna realizacja profilaktyki
Realizacja wspólnych projektów - pogadank, spotkań itp.	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki
Realizacja wspólnych projektów, zwłaszcza tych z zakresu profilaktyki uzależnień behawioralnych na które gminy nie mają środków. Dzielenie się dobrymi praktykami Szkolenia i warsztaty	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki ● wymiana informacji
rozwiązywanie wspólnych problemów i działań priorytetowych	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki
Spotkania branżowe osób realizujących programy profilaktyki w gminach, wymiana doświadczeń, przykłady dobrych praktyk.	<ul style="list-style-type: none"> ● wymiana informacji
szkolenia członków komisji	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia

szkolenia ze specjalistami w zakresie prawnym i psychologicznym	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
szkolenia, konferencje tematyczne	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia ● konferencje
szkolenia, warsztaty, konferencje	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia ● konferencje
Trudno powiedzieć - to pytanie nie do Pełnomocnika d/s RPA.	<ul style="list-style-type: none"> ● brak odpowiedzi / nie dotyczy
Udział w kampaniach profilaktycznych organizowanych przez Samorząd Województwa Opolskiego.	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki
udział w organizowanych szkoleniach profilaktycznych	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
W każdej z wymienionych dziedzin. Wsparcie ze strony Samorządu powinno być w bardzo szerokim zakresie.	<ul style="list-style-type: none"> ● ogólne wsparcie
w obszarze uzależnień od alkoholu	<ul style="list-style-type: none"> ● brak odpowiedzi / nie dotyczy
W zakresie doradztwa w obszarze profilaktyki	<ul style="list-style-type: none"> ● doradztwo
W zakresie organizacji szkoleń, spotkań z osobami znającymi szczegółową problematykę w w/w obszarze	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
W zakresie prowadzonych konferencji i szkoleń.	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia ● konferencje
W zakresie realizacji programów w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki

uzależnień	
W zakresie realizacji rozmaitych programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży oraz całych rodzin, organizowanie szkoleń z zakresu działań profilaktycznych i przepisów prawa.	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki ● szkolenia
W zakresie rozwijania kompetencji, szkoleń, konferencji.	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
w zakresie szkoleń	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
w zakresie szkoleń bezpłatnych	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
w zakresie szkoleń i warsztatów dla pedagogów realizujących te programy w szkołach	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
W ZAKRESIE SZKOLENIOWYM	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
w zakresie udostępnienia i wymiany informacji w w/w obszarze	<ul style="list-style-type: none"> ● wymiana informacji
W zakresie wszelkich działań nastawionych na ograniczenie skutków zdrowotnych i społecznych.	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki
W zakresie wykorzystywania doświadczeń innych samorządów w prowadzeniu działań profilaktycznych	<ul style="list-style-type: none"> ● wymiana informacji
Warsztaty, szkolenia, spotkania robocze	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
Wsparcie merytoryczne.	<ul style="list-style-type: none"> ● doradztwo
wsparcie szkoleniowe, webinary omawiające aktualną sytuację w województwie	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
współautorstwo publikacji związanych z	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja

profilaktyką uzależnień, przemocy w rodzinie oraz problemów pojawiających się w następstwie wyjątkowej sytuacji związanej z pandemią Covid-19, wsparcie Samorządu Województwa przy dystrybucji wytworzonych lub zakupionych materiałów profilaktycznych ulotek, książek dla mieszkańców z terenu Gminy.	profilaktyki
Wspólne szkolenia dla obu jednostek, realizacja wspólnego programu profilaktyki.	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki ● szkolenia
wspólne warsztaty profilaktyczne, kampanie edukacyjne	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki
Współpraca w ramach szkoleń i konferencji tematycznych związanych z profilaktyką	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
Współpraca w zakresie kampanii informacyjnych, organizacja spotkań członków komisji z województwa.	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki ● wymiana informacji
Współpraca w zakresie ochrony zdrowia psychicznego.	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki
współpraca w zakresie organizacji szkoleń	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
WSPÓŁPRACA W ZAKRESIE SZKOLEŃ ORGANIZOWANYCH PRZEZ SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA.	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia
Wymiana doświadczeń, wspólne wypracowywanie kierunków działania.	<ul style="list-style-type: none"> ● wymiana informacji
zagrożenia psychiczne związane z pandemią.	<ul style="list-style-type: none"> ● brak odpowiedzi / nie dotyczy

zwiększenie liczby ośrodków leczenia odwykowego	<ul style="list-style-type: none"> ● wspólna realizacja profilaktyki
Organizacja szkoleń oraz zwiększenie dostępności do informacji o zagrożeniach wynikających z zażywania narkotyków dla realizatorów Gminnego Programu Przeciwdziałania Narkomanii.	<ul style="list-style-type: none"> ● szkolenia ● wymiana informacji

Najwięcej wskazań (32) dotyczy zapotrzebowania na szkolenia organizowane przez samorząd województwa. Aż 17 gmin oczekuje współpracy w realizacji działań profilaktycznych. Kolejnych 11 oczekuje, że urząd podejmie rolę przekaźnika informacji, a następnych 8 oczekuje organizacji konferencji. W 6 przypadkach przedstawiciele gmin formułowali oczekiwania wobec UMWO związane z rolą doradcą.

Profilaktyka i zwalczanie HIV i AIDS

W pytaniu o realizowane na terenie gmin działania profilaktyczne zapobiegające zakażeniom HIV i AIDS ponownie (w porównaniu z rokiem ubiegłym) zanotowano niewielki zwrot, oznaczający niskie zaangażowanie w tę problematykę w gminach. 3 gminy prowadziły działania informacyjne w tym zakresie.

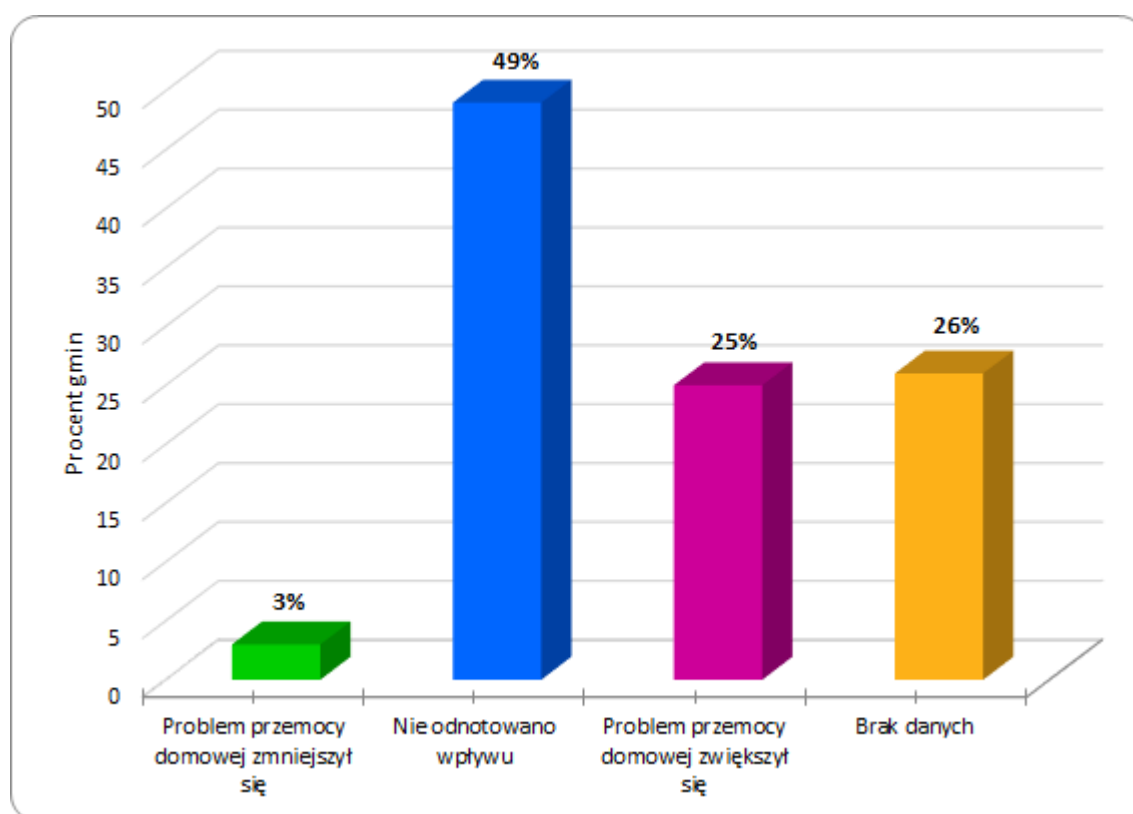
Szczegółowy opis działań (pisownia oryginalna):

- Kampania informacyjna (ulotki)
- W grudniu 2020 r. odbyły się zajęcia zdalne z młodzieżą na temat zakażeń HIV i zwalczania AIDS
- zakup ulotek i rozpowszechnienie ich w placówkach oświatowych i ośrodkach zdrowia

Przemoc domowa a Covid-19

W związku z sytuacją pandemii, dodano w tej edycji badania również pytanie o problem przemocy domowej w związku z ograniczeniami w przemieszczaniu się i zintensyfikowanym pozostawaniem w domach. Ankietowani przedstawiciele gmin w niemal połowie nie odnotowali wpływu pandemii na zjawisko przemocy domowej. Natomiast $\frac{1}{4}$ zarejestrowała zwiększenie problemu przemocy, a kolejna $\frac{1}{4}$ nie dysponuje danymi by wydawać sądy na ten temat (wyk. 39).

Wyk 39.: Problem przemocy domowej, a pandemia Covid-19.

W przypadku 18 gmin badani udzielili rozszerzonej odpowiedzi na pytanie o zwiększony problem przemocy domowej. Opisy 40 różnych kategorii zjawisk można znaleźć w tabeli 13. Najwięcej wspomnień zanotowały problemy związane z używaniem alkoholu (7) oraz problemy finansowe (5) jak przyczyna stosowania przemocy.

Tabela 13.: Problemy przemocy domowej a pandemia Covid-19 - opisy

Odpowiedź w ankiecie (pisownia oryginalna)	Kategoria zjawiska
<p>eskalacja przemocy psychicznej, związanej z przymusową izolacją, depresja wśród dzieci i młodzieży eskalacja przemocy ekonomicznej, związanej często ze stratą pracy, bądź znacznym obniżeniem wynagrodzeń</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● przemoc psychiczna ● depresja młodzieży ● problemy finansowe ● przemoc ekonomiczna
<p>izolacja domowa, społeczna, zawodowa spowodowała w wielu rodzinach napięcie emocjonalne, obniżenie dochodów i problemy finansowe oraz zwiększenie ilości spożywanego alkoholu co z kolei wpłynęło na zwiększenie zjawiska przemocy domowej, szczególnie widoczny wzrost w ostatnim kwartale 2020 roku</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● problemy finansowe ● emocje ● przemoc domowa ● alkohol
<p>Izolacja i przymusowe zamknięcie w domach sprawiły, iż wiele rodzin miało problem z emocjami, alkoholem, substancjami psychoaktywnymi i stresem. Wiele ofiar zamkniętych w domach nie miało możliwości zwrócenia się o pomoc.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● emocje ● alkohol ● stres ● substancje psychoaktywne ● przemoc
<p>nadużywanie alkoholu przemoc fizyczna</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● alkohol ● przemoc fizyczna
<p>Najczęstszą przyczyną przemocy jest nadużywanie alkoholu spowodowane brakiem pracy, a co za tym idzie środków finansowych. Ograniczenia w wychodzeniu z domu, wspólne przebywanie na zamkniętej przestrzeni, problemy wychowawcze powodujące przerzucanie winy za wszelkie niepowodzenia na współmałżonka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● alkohol ● problemy finansowe ● izolacja
<p>Nasilenie zjawiska przemocy domowej spowodowane izolacją domową . W jej wyniku osoby doznające przemocy zostały pozbawione dotychczasowych sprzymierzeńców w postaci znajomych z pracy czy nauczycieli w szkole. Do tej pory to właśnie oni mogli w porę zareagować i podjąć odpowiednie kroki. Ponadto izolacja ale także wynikające z niej problemy ekonomiczne sprzyjają frustracji, która bardzo często prowadzi do przemocy albo do nadużywania alkoholu, co także może prowadzić do przemocy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● izolacja ● problemy finansowe ● alkohol

Poza tym izolacja - czy to nałożona w formie obostrzeń czy dobrowolna wynikająca ze strachu przed zakażeniem - daje sprawcy przemoc poczucie siły i bezkarności, co najbardziej widoczne jest w przypadku osób starszych i schorowanych.	
nasilenie zjawiska przemocy, bezradność dzieci,	<ul style="list-style-type: none"> ● przemoc
Problemy dotyczące sposobu organizacji Zespołów Interdyscyplinarnych i Grup Roboczych oraz realizacji procedury „Niebieska Karta” oraz dla pracowników socjalnych do pracy z rodzinami "przemocowymi"	<ul style="list-style-type: none"> ● problemy z organizacją przeciwdziałania
przemoc fizyczna (bicie, klótnie, wulgaryzmy, przemoc względem dzieci	<ul style="list-style-type: none"> ● przemoc fizyczna
przemoc psychiczna	<ul style="list-style-type: none"> ● przemoc psychiczna
utrudniony dostęp do pomocy prawnej - tylko online i telefonicznie,	<ul style="list-style-type: none"> ● problemy z organizacją przeciwdziałania
W związku z długim okresem izolacji zwiększyły się problemy rodzinne, przemocy rodzinnej i spożywania alkoholu	<ul style="list-style-type: none"> ● przemoc w rodzinie ● alkohol
Z uwagi na pandemię rodziny "zmuszone" były spędzać ze sobą zdecydowanie większą ilość czasu. Nauczanie zdalne, przymusowe urlopy czy utrata pracy pogłębiały już istniejącą frustrację i mnożyły kolejne problemy, wskutek czego sięgano np. częściej po alkohol, frustrację wyładowywano na członkach najbliższej rodziny.	<ul style="list-style-type: none"> ● izolacja ● problemy finansowe ● alkohol
Zbyt długie przebywanie w domu wspólnie z członkami rodziny.	<ul style="list-style-type: none"> ● izolacja
zwiększenie przemocy domowej, strach przed zgłoszeniem jej z powodu zagrożenia covid. Ograniczenie dostępu do pomocy.	<ul style="list-style-type: none"> ● przemoc domowa ● problemy z organizacją przeciwdziałania
zwiększenie przemocy psychicznej i fizycznej w stosunku do kobiet zaniedbywanie dzieci	<ul style="list-style-type: none"> ● przemoc psychiczna ● przemoc fizyczna ● przemoc wobec kobiet ● zaniedbanie dzieci

Zwiększona liczba osób zgłaszających się do punktu konsultacyjnego w związku z przemocą domową. Zaobserwowano rozładowywanie trudnej sytuacji związanej z pandemią, poprzez przemoc przez członków rodziny, szczególnie niepokoją nasilające się akty przemocy wobec dzieci, co jest sygnalizowane przez pracowników socjalnych, asystenta rodziny oraz pracowników pedagogicznych szkoły. Zaobserwowano negatywne zachowania szczególnie w drugiej połowie roku. Ponadto obserwuje się nadmierną chęć powrotu dzieci pochodzących z rodzin dotkniętych przemocą domową do placówek oświatowych.

- zwiększona liczba zgłoszeń przemocy domowej
- przemoc wobec dzieci

Podsumowanie

Procesy odnotowane w tegorocznej edycji badania są szczegółowo zaprezentowane powyżej i nie ma potrzeby ich powtarzać. Na koniec raportu zestawiono wybrane wątki ze względu na ich istotność. Następnie zasugerowano pewne działania związane z nimi. Lista nie ma charakteru wyczerpującego.

Ważne wątki w danych:

- W latach 2016-2019 można było zaobserwować stały, wzrostowy trend realizacji programów rekomendowanych dotowanych przez gminy województwa opolskiego. W 2020 roku 27% gmin województwa opolskiego wsparło działania profilaktyczne oparte na realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych (wyk 4.). W porównaniu z rokiem 2019, pomimo obostrzeń (także obejmujących system edukacji) w związku z pandemią Covid-19, jedynie 8% gmin mniej nie udzieliło wsparcia dla realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych w roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019.
- W roku 2020 główną przyczyną braku realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych jest wyjątkowa sytuacja związana pandemią Covid-19. Jednak pomijając to wyjątkowe wskazanie, od kilku lat gminy sugerują, że głównymi przyczynami braku realizacji tego typu działań jest przede wszystkim wysoka cena realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych oraz brak kompetentnej kadry, która mogłaby je realizować.

- Podobnie jak w roku 2019, również w roku 2020 najczęściej wsparcia dla realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych udzielały gminy - siedziby powiatów (46% gmin - wyk. 5).
- Podobnie jak w roku 2019, również w roku 2020, jedynie nieco ponad $\frac{1}{4}$ gmin województwa opolskiego zadeklarowała, że na jej terenie jest osoba kompetentna do realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych.
- Pomimo niezaprzeczalnych zalet realizacji działań profilaktycznych za pośrednictwem internetu (niski koszt realizacji, szerokie grono odbiorców), szczególnie w czasie trwania pandemii Covid -19, aż $\frac{4}{5}$ gmin województwa opolskiego nie wsparła tego typu działań w roku 2020 (wyk. 18).
- Jedną z najbardziej zainteresowanych grup społecznych, która najczęściej na przełomie ostatnich lat angażuje się w działania realizowane w obszarze profilaktyki uzależnień, jest grupa nauczycieli. W 2020 roku, zaangażowanie tej grupy społecznej w obszarze profilaktyki uzależnień potwierdziła co czwarta gmina województwa opolskiego (wyk. 20). Kolejnymi, najbardziej aktywnymi grupami społecznymi i środowiskami, które angażowały się w działania profilaktyczne byli uczniowie (18% gmin), policjanci (17% gmin) oraz OPP (16% gmin).
- Po raz pierwszy, począwszy od pierwszej edycji badania, gminy województwa opolskiego częściej deklarują planowanie działań profilaktycznych w obszarze uzależnień behawioralnych, niż w obszarze dotyczącym uzależnieniem od narkotyków w przyszłym roku.
- Tylko pojedyncze gminy dokonały złożonej diagnozy sytuacji związanej z szeroko rozumianymi problemami społecznymi i psychologicznymi na tle pandemii Covid-19 i planują działania związane ze wzrostem przemocy domowej, z problemami psychicznymi dzieci i młodzieży czy z problemami alkoholowymi w następstwie pozostawania w mieszkańców w domach. Jedna gmina raportuje ogłoszenie konkursów na przeciwdziałania skutkom Covid-19, co należy ocenić wysoko.

- W przeważającej części gmin (81% - suma: raczej tak i zdecydowanie tak) pandemia uniemożliwiła realizację profilaktyki uzależnień, co samo w sobie jest alarmującym odkryciem.
- Wysoki odsetek gmin, która deklaruje, że problem dotyczący nowych substancji psychoaktywnych nie został na ich terenie ujawniony, jest szczególnie niepokojący. Może on świadczyć o tym, że gminy te nie kontrolują problemu używania tzw. "dopalaczy" na ich terenie i nie posiadają wiedzy na tematy związane z ich używaniem, dystrybucją jak i skutkami ich używania.
- Pomimo wciąż trwającej pandemii Covid -19, a co za tym idzie obowiązujących obostrzeniach sanitarnych, również tych związanych wprowadzeniem nauki zdalnej oraz częściową izolacją społeczną, jedynie co czwarta gmina deklaruje plany dotyczące realizacji działań profilaktycznych za pośrednictwem internetu. Natomiast 3% z nich nie zaplanowała żadnych działań w obszarze profilaktyki uzależnień (wyk. 36).
- Po raz czwarty zapytano przedstawicieli gmin o mocne i słabe strony ich działalności w obszarze profilaktyki i znów znikoma część samorządów udzieliła odpowiedzi. Podobnie jak w latach ubiegłych, można interpretować ten fakt jako wskazówkę, że gminy nie mają się czym chwalić lub czym martwić w obszarze profilaktyki, ale także należy wnioskować o znikomej refleksyjności w tym obszarze. Stanowi to poważne zagrożenie dla działań profilaktycznych.
- Faktyczny brak wskazań mocnych strony profilaktyki stanowi poważne wyzwanie dla działalności profilaktycznej gmin województwa opolskiego.

Rekomendacje do rozważenia:

- Warto zatem podjąć działania, które mogłyby obniżyć koszt realizacji programów profilaktycznych (np. realizacja tego typu programów we współpracy z inną jednostką edukacyjną), czy też zwiększenie dostępu do

kadry kompetentnej do ich realizowania (poprzez dotowanie szkoleń lub tworzenie baz danych dostępnych realizatorów na terenie województwa).

- Potrzeba stworzenia wojewódzkiej listy osób kompetentnych w realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych, która to lista mogłaby się stać ważnym narzędziem wspierającym realizację rekomendowanych programów profilaktycznych na terenie województwa opolskiego.
- W związku z trwającą pandemią Covid-19, należy szczególnie mocno wspierać działania profilaktyczne realizowane za pośrednictwem sieci internet. Warto zatem zadbać nie tylko o sprzęt potrzebny do realizacji tego typu działań, ale również wyposażenie w wiedzę informatyczną realizatorów działań profilaktycznych.
- Mimo braków deficytów w wiedzy, gminy profilaktyki nie mogły realizować - oznacza to de facto, że brakuje wiedzy, jak w czasie epidemii skutecznie prowadzić profilaktykę i stanowi to natychmiast wskazówkę, że takie pomysły należy pilnie uzupełnić na poziomie JST.
- Należy rozważyć wsparcie działań profilaktycznych polegających na analizie i oszacowaniu problemu uzależnienia na terenie gmin. Szczegółowa wiedza na ten temat pozwoli na celowe wydatkowanie funduszy na cele profilaktyczne, które bazować będą nie na przekonaniach władarzy, ale realnych potrzebach opartych o dane naukowe.
- W związku z tym, że gminy są w stanie zwerbalizować konkretne oczekiwania wobec roli samorządu województwa w realizacji profilaktyki w regionie, należy te postulaty rozważyć.

Aneks 1

Przykłady współpracy Gmin woj. opolskiego z innymi instytucjami samorządowymi w zakresie profilaktyki uzależnień w roku 2020.

*pisownia oryginalna

Wsparcie poprzez zajęcia terapeutyczne w Przychodni Terapii i Uzależnień, 2. wsparcie na działania uczestników WTZ, 3. wsparcie specjalistów psychologa i prawnika.
Dofinansowanie działań prowadzonych przez Przychodnie Terapii Uzależnień w Oleśnie w ramach Porozumienia międzygminnego a nie finansowanych przez NFZ. Wymiana doświadczeń pomiędzy realizatorami programów profilaktycznych, wymiana doświadczeń pomiędzy członkami grup abstynenckich.
dofinansowanie terapii uzależnień
Dofinansowanie w zakresie pomocy psychologicznej, poradnictwa rodzinnego
Dofinansowanie w ramach Porozumienia o współpracy Przychodni Terapii Uzależnień w zakresie prowadzenia działań z zakresu zwiększenia dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych nie finansowane przez NFZ
leczenie przeciwalkoholowe
Porozumienie Międzygminne w sprawie prowadzenia Punktu Pomocy Kryzysowej dla rodzin z problemem alkoholowym z terenu Gminy Olszanka
Prowadzenie Punktu Pomocy Kryzysowej
Spotkanie tzw. grup roboczych
Szkolenie nauczycieli, zakup materiałów edukacyjnych
Udział w konferencjach i szkoleniach organizowanych przez UMWO.
webinary

werbinaria
wsparcie PCPR w Kluczborku, Izba wytrzeźwień Opole
Współfinansowanie zadań z zakresu zwiększania dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu oraz udzielanie rodzinom, w których występuje problem alkoholowy bądź narkotykowy, pomocy psychospołecznej, a w szczególności ochrona przed przemocą w rodzinie. Udzielanie pomocy prawnej.
Współpraca polegała na udziale w szkoleniach, konferencja organizowanych przez UM.
Zawarto porozumienie na realizację programów interwencyjno-edukacyjnych wobec mieszkańców gminy Niemodlin trafiających do Izby Wytrzeźwień.

Aneks 2

Oddolne inicjatywy profilaktyczne dofinansowane przez gminy

*pisownia oryginalna

- Kampania edukacyjno-informacyjna realizowana wspólnie z radiem Park dotycząca rozwiązywania problemów alkoholowych
"Choinki. Szlakiem Kard. Wyszyńskiego" - PSP Walce "Wspólnie muzykujemy" - GOK Walce "Wyjazd profilaktyczny" - Parafia
Bezpieczna Droga do Szkoły, Bezpieczne Wakacje, Bezpieczne Ferie, Bezpieczeństwo w Internecie, Imprezy środowiskowe o
dofinansowanie dodatkowych zajęć z nauki pływania klas 1-3 / 146 dzieci sfinansowanie ferii zimowych konkursy plast
DOFINANSOWANIE IMPREZ DOT. PROFILAKTYKI
Dofinansowanie transportu organizowanych przez stowarzyszenia i placówki oświatowe wyjazdów dla dzieci z rodzin niew
Dofinansowanie Przychodni Terapii Uzależnień w zakresie prowadzenia działań z zakresu zwiększenia

dostępności pom
Dożywanie osób i rodzin uzależnionych w związku z pandemią Covid 19
Działalność świetlic środowiskowych, wspieranie okazjonalnej działalności różnych grup nieformalnych, eventy ed
Gmina Polska Cerekiew w 2020r. finansowała realizację programów profilaktycznych: "SMAK ŻYCIA, CZYLI DEBATA O OPALAC
grupa terapeutyczna dla osób z zaburzeniami behawioralnymi działająca w Strzeleckim Klubie Abstynenta
inicjatywy szkolne, sołeckie
Inicjatywy zrzeszające ze sobą społeczność wiejską oraz budowanie prawidłowych relacji w rodzinach poprzez organy
integracja grup społecznych, ochrona i promocja zdrowia, ratownictwo i ochrona ludności, upowszechnianie kultury fizycznej
organizacja warsztatów, prowadzenie świetlic środowiskowych, organizacja czasu wolnego uczniów przez organizacje poz
profilaktyczne działania placówek oświaty - cykl "Profilaktyka z kulturą" , klubów sportowych, profilaktyczne dzia
Program profilaktyczny "Warsztaty Umiejętności Społecznych z konsultacjami terapeutycznymi" realizowany z inicjatywy
Promocja trzeźwości i aktywnego stylu życia bez uzależnień, konkursy, warsztaty profilaktyczne: "Na smutek i frasun
Promowanie zdrowego stylu życia , nabywanie umiejętności rozpoznawania zagrożeń wynikających z używania środków
Realizacja programów: "Bezpieczne życie bez agresji, to uśmiech , zabawa i pasja", "Bądźmy sprawni, mądrzy i zdrow
Spotkania profilaktyczne w OSP, zajęcia taneczne dla dzieci, spotkanie profilaktyczne sportowców, gminne konkursy i pr
W gminie działa 10 świetlic środowiskowych, oraz Placówka Wsparcia Dziennego w których prowadzone są zajęcia prof
zagospodarowanie czasu wolnego . organizacja festynów pikników w ramach których podejmowane są inicjatywy związane
Zajęcia intelektualne, sportowe, kulturalne oświatowe.Wycieczki dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych

demoralizac
zajęcia pozalekcyjne ,zawody sportowe,
Zakup materiałów profilaktycznych dla szkół wraz z możliwością korzystania z linków online w formie zdalnej.